

CENTRALNA BANKA
CRNE GORE

Godišnji izvještaj o radu

2014

CENTRALNA BANKA
CRNE GORE

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ O RADU 2014. GODINA

Podgorica, 2015. godine

IZDAVAČ: Centralna banka Crne Gore
Bulevar Svetog Petra Cetinjskog broj 6
81000 Podgorica
Telefon: +382 20 664 997, 664 269
Fax: +382 20 664 576

WEB ADRESA: <http://www.cbcg.me>

SAVJET CENTRALNE BANKE: Mr Milojica Dakić, guverner
Dr Velibor Milošević, viceguverner
Dr Nikola Fabris, viceguverner
Asim Telačević
Dr Milivoje Radović
Dr Milorad Jovović
Dr Srđa Božović

GRAFIČKA PRIPREMA: Andrijana Vujović
Nikola Nikolić

LEKTURA: Bojana Šupeljak

ŠTAMPA: AP PRINT d.o.o. Podgorica

TIRAŽ: 200 primjeraka

Molimo korisnike ove publikacije da prilikom korišćenja podataka iz Izvještaja obavezno navedu izvor

SPISAK UPOTRIJEBLJENIH SKRAĆENICA

ARIMA	Autoregressive Integrated Moving Average - autoregresivni integrisani model sa pokretnim prosjecima
ATM	Automated Teller Machine – bankomat
BCP	Business Continuity Plan – plan kontinuiteta poslovanja
BIS	Bank for International Settlements - Banka za međunarodna poravnanja
BDP	Bruto domaći proizvod
CBCG	Centralna banka Crne Gore
CDS	Credit Default Swaps - osiguranje od kreditnog rizika
CPI	Indeks potrošačkih cijena
CRPS	Centralni registar privrednih subjekata
DEM	Njemačka marka
DNS	Deferred Net Settlement - neto poravnanje u odloženom vremenu
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development – Evropska banka za obnovu i razvoj
ECB	European Central Bank - Evropska centralna banka
EK	Evropska komisija
EONIA	Euro Overnight Index Average – Evropska efektivna prekonocna stopa
EURIBOR	Euro Interbank Offered Rate - Referentna kamatna stopa na evropskom međubankarskom tržištu
EUREPO	Jedinstvena referentna stopa za evropsko repo tržište
EU	Evropska unija
ESCB	Evropski sistem centralnih banaka
EUR	Euro
EZ	Evropska zajednica
FATF	Financial Action Task Force
FED	Federal Reserve System - Sistem federalnih rezervi
FinSAC	Financial Sector Advisory Center - Centar Svjetske banke za savjetodavne finansijske usluge
FMA	Financial Market Authority - Agencija za nadzor finansijskih tržišta
EFSE	Evropski fond za jugoistočnu Evropu
VEF	Bečki ekonomski forum
HOV	Hartije od vrijednosti
GBP	Britanska funta
GFI	Godišnji finansijski iskazi
ICAAP	Internal Capital Adequacy Assessment Process - procjena adekvatnosti internog kapitala
ICT	Information Communication Technology
IT	Information Technology
ITRS	International Transaction Reporting System
IS	Informacioni sistem
ISO	International Organization for Standardization - Međunarodna organizacija za standardizaciju
JVI	Joint Vienna Institute
MMF	Međunarodni monetarni fond
MONEYVAL	Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism Komitet eksperata za procjenu mjera protiv pranja novca i finansiranja terorizma
MONSTAT	Zavod za statistiku Crne Gore
MRS	Međunarodni računovodstveni standard
MSFI	Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja
MFI	Mikrokreditna finansijska institucija
NERP	Nacionalni program ekonomskih reformi
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development – Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
OLAF	European Anti – Fraud Office – Evropska kancelarija za borbu protiv prevara
PEP	Pretpristupni ekonomski program
PFMIs	Principles for Financial Market Infrastructures - Principi za infrastrukture finansijskih tržišta
POS	Point of sale – POS terminal
PPNKS	Prosječna ponderisana nominalna kamatna stopa
PPEKS	Prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa
PPPEKS	Prosječna ponderisana pasivna efektivna kamatna stopa
ROA	Return on Assets - povračaj na prosječnu aktivnu
ROE	Return on Equity – povračaj na prosječni kapital
RTGS	Real Time Gross Settlement - bruto poravnanje u realnom vremenu
SB	Svjetska Banka
SDI	Strane direktne investicije
SDR	Special Drawing Rights – specijalna prava vučenja
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
UN DESA	United Nations Department of Economic and Social Affairs - Odjeljenje Ujedinjenih nacija za ekonomska i socijalna pitanja
USD	Američki dolar

SADRŽAJ

UVODNA RIJEČ GUVERNERA CENTRALNE BANKE CRNE GORE	7
1. MAKROEKONOMSKI AMBIJENT I STANJE PRIVREDE	11
1.1. Makroekonomski ambijent	13
1.2. Kretanja u bankarskom sistemu	17
1.2.1. Kretanja kamatnih stopa banaka	20
1.2.2. Kretanje kamatnih stopa MFI	22
1.3. Kretanja u realnom sektoru	23
1.3.1. Kretanja u najvažnijim sektorima crnogorske privrede	23
1.3.2. Pokazatelji realnog sektora dobijeni obradom godišnjih finansijskih iskaza privrednih društava za 2013. godinu	24
2. OSTVARIVANJE POLITIKE CBCG U IZVJEŠTAJNOJ GODINI	27
2.1. Politika CBCG u izvještajnoj godini	29
2.2. Aktivnosti na realizaciji politike CBCG	30
2.2.1. Monetarna i finansijska stabilnost	30
2.2.2. Platni promet u zemlji	55
2.2.4. Aktivnosti trezora	68
2.2.5. Pristupanje EU i saradnja sa međunarodnim finansijskim inistitucijama	72
2.2.6. Upravljanje ljudskim resursima	76
2.2.7. Odnosi s javnošću i transparentnost	78
2.2.8. CBCG kao društveno odgovorna institucija	78
2.3. Aktivnosti Banke iz oblasti podrške efikasnog ostvarivanja osnovnih funkcija Centralne banke	79
2.3.1. Upravljanje rizicima u Centralnoj banci Crne Gore u funkciji ostvarivanja Politike CBCG	79
2.3.2. Informaciono tehnološke aktivnosti Centralne banke u funkciji ostvarivanja Politike CBCG	80
2.4. Finansijsko poslovanje CBCG u 2014. godini	80
2.4.1. Bilans uspjeha Centralne banke na dan 31.12.2014. godine	80
2.4.2. Bilans stanja Centralne banke na dan 31.12.2014. godine	84
2.4.3. Izvještaj o promjenama na kapitalu na dan 31.12.2014. godine	85
3. MAKROEKONOMSKE PROGNOZE ZA 2015. GODINU	87
3.1. Prognoza makroekonomskih indikatora	89
3.1.1. Projekcija kretanja inflacije za 2015. godinu	89
3.1.2. Projekcija bruto domaćeg proizvoda (BDP-a) Crne Gore za 2015. godinu	90
3.1.3. Projekcija ostalih makroekonomskih agregata za 2015. godinu	92
4. POLITIKA CENTRALNE BANKE U 2015. GODINI	95
4.1. Politika CBCG u 2015. godini	97
4.2. Smjernice za ostvarivanje Politike CBCG u 2015. godini	98
5. PRILOZI	105

UVODNA RIJEČ GUVERNERA CENTRALNE BANKE CRNE GORE

Niža stopa rasta crnogorske ekonomije od očekivane, očuvana stabilnost finansijskog i bankarskog sektora i nastavak primjene sveobuhvatnih mjera fiskalne konsolidacije obilježile su 2014. godinu. Navedene tendencije su još jednom potvrdile snažan uticaj preliivanja globalnih i regionalnih makroekonomskih i finansijskih tokova na otvorenu i eurizovanu crnogorsku ekonomiju, istovremeno ukazujući na neophodnost sprovođenja kompleksnih mjera strukturnih reformi i promjenu modela rasta zasnovanog na uslugama.

Iako je crnogorska ekonomija, prema prognozama, ostvarila realni rast u 2014. godini, on je na nešto nižem nivou u odnosu na rast ostvaren u 2013. godini. Razlozi su brojni, a odnose se, prije svega, na sporiju realizaciju najavljenih krupnih investicionih projekata u sektoru energetike i turizma. U istom smjeru kretala su se i dešavanja u makroekonomskom okruženju, a odnosila su se na usporavanje ekonomije u Eurozoni, loše vremenske prilike i razorne poplave u regionu, kao i na geopolitičke tenzije usljed ukrajinsko-ruske krize. Kao posljedica kumulativnog djelovanja navedenih faktora, ispoljeni su negativni trendovi u ključnim sektorima privrede - industriji i građevinarstvu, i ostvarene skromne stope rasta u trgovini i turizmu, u poređenju sa prethodnom godinom.

Visok i rastući nivo solventnosti i likvidnosti bankarskog sektora u 2014. godini bili su garanat njegove stabilnosti, a time i stabilnosti cjelokupnog finansijskog sistema. Nastavljen je trend rasta depozitnog potencijala banaka, kao i plasmana u niskorizične hartije od vrijednosti. Kreditna aktivnost banaka bila je determinisana percepcijom rizika i još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou, mjereno i obimom i cijenom odobrenih kredita privredi i stanovništvu. Visok nivo nekvalitetnih kredita, i pored evidentnog smanjenja u jednogodišnjem uporednom periodu, u velikoj mjeri je posljedica izražene nelikvidnosti u realnom sektoru koja predstavlja jednu od najvećih ranjivosti crnogorske ekonomije. Stoga ohrabruje činjenica da se Predlog zakona o sporazumnoj finansijskom restrukturiranju dugova kod finansijskih institucija nalazi u skupštinskoj proceduri usvajanja, čime se stvaraju stimulatívni normatívni uslovi za ublažavanje ovog problema i brži oporavak nelikvidnih privrednih subjekata.

Nakon 2013. godine u kojoj je fiskalna politika bila usmjerena na konsolidovanje javnih finansija, smanjenje fiskalnih rizika i nastavak usklađivanja javnih finansija sa regulativom i praksom u EU, 2014. godinu obilježila je poboljšana naplata budžetskih prihoda, uz naglasak na mjerama štednje, što je doprinijelo da budžetski deficit i javni dug ostanu u okvirima utvrđenim Mاستrihtskim kriterijumima. Iako je iznos javnog duga na nižem nivou nego u velikom broju zemalja članica EU, prisutna je zabrinutost zbog dinamike njegovog rasta koji je u najvećoj mjeri determinisan planom realizacije krupnih infrastrukturnih projekata iz kapitalnog budžeta u narednom periodu.

Globalni trend pada inflacije, podstaknut padom cijena nafte, posebno u drugoj polovini 2014. godine, i određenih prehrambenih proizvoda nije zaobišao ni Crnu Goru. Godišnja inflacija, mjerena potrošačkim cijenama, u decembru 2014. godine iznosila je -0,3%, dok je prosječna godišnja stopa iznosila -0,7%. Inflacija je bila nešto iznad nivoa inflacije u Eurozoni (-0,2%), kao i godišnje inflacije u EU (-0,1%).

Pozitivnu tendenciju predstavljao je rast prosječnog broja zaposlenih od 1,2% u odnosu na prethodnu godinu. Međutim, prema podacima Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, stopa nezaposlenosti je u decembru iznosila 14,95%, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja rast od 0,07 p.p. U 2014. godini evidentan je pad prosječnih bruto i neto zarada od po 0,4%.

U 2014. godini ostvareno je povećanje priliva stranih direktnih investicija. Prema preliminarnim podacima, neto priliv stranih direktnih investicija u 2014. godini iznosio je 10,4% BDP-a, što Crnu Goru i dalje svrstava u vodeće zemlje regiona po ovom pokazatelju.

Centralna banka je nastavila sa harmonizacijom regulatornog okvira sa pravnom tekovinom EU, što je ocijenjeno i u Izvještaju Evropske komisije u kojem se navodi da je ostvaren visok nivo usklađenosti zakonodavstva sa regulativom EU. Regulatorne aktivnosti u oblasti bankarstva u najvećoj mjeri su bile determinisane pozicijom Crne Gore u procesu pregovara za pristupanje Evropskoj uniji. U tom pravcu, započet je rad na najkompleksnijim propisima iz oblasti bankarstva, u skladu sa dinamikom utvrđenom pregovaračkom pozicijom za poglavlje 9 – Finansijske usluge. Unaprijeđen je i postojeći regulatorni okvir u dijelu uređivanja efektivne kamatne stope za potrošačke kredite, koji je u nadležnosti Centralne banke, čime je ostvarena puna usklađenost sa važećim zakonodavstvom EU. Bankama je omogućeno da veći procenat obavezne rezerve izdvajaju i drže u obliku državnih zapisa koje je emitovala država Crna Gora.

Centralna banka je, tokom prethodne godine, nastavila sa aktivnim učešćem u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji. Predstavnici CBCG su, kao članovi radnih grupa za pripremu pregovora za poglavlja iz nadležnosti CBCG, u kontinuitetu učestvovali u pregovorima, bili su angažovani na izradi informacija i izvještaja o pregovaračkim poglavljima, i ostalim materijalima koji su neophodni, sa ciljem efikasnog vođenja pregovora o članstvu. Ostvaren je dalji napredak u procesu pregovora o pristupanju Crne Gore EU, posebno u otvaranju većeg broja poglavlja. Kada je riječ o pregovaračkim poglavljima iz nadležnosti CBCG, pregovori su otvoreni za poglavlja 4 – Sloboda kretanja kapitala, 32 – Finansijski nadzor i 18 – Statistika.

Na osnovu Izvještaja o analitičkom pregledu zakonodavstva, pripremljene su pregovaračke pozicije za poglavlja 4, 9, 18 i 32, koje je Vlada Crne Gore usvojila tokom 2014. godine.

Centralna banka je učestvovala u izradi strateških dokumenata - Nacionalnog programa ekonomskih reformi 2015-2017, koji je zamijenio dosadašnji Pretpristupni ekonomski program, i godišnjeg Izvještaja o napretku Crne Gore.

Tokom 2014. godine intenzivirana je saradnja CBCG sa predstavnicima institucija EU, a posebno kroz dijalog sa predstavnicima Evropske centralne banke i program tehničke saradnje sa ciljem pripreme CBCG za njeno pristupanje Evropskom sistemu centralnih banaka.

Transparentnost poslovanja Centralne banke bila je na nivou standarda transparentnosti centralnih banaka, a realizovana je putem objavljivanja redovnih i povremenih publikacija i saopštenja za javnost,

čime je obezbijedeno pravovremeno informisanje domaće i inostrane javnosti o ciljevima i rezultatima sprovedenih aktivnosti.

Centralna banka, kao institucija koja posluje na principima društvene odgovornosti, ovaj cilj je realizovala kroz neposredan odnos prema zaposlenima i društvenoj zajednici, pružanjem finansijske podrške, humanitarnim i drugim aktivnostima civilnog društva.

U 2014. godini, shodno Politici Centralne banke, nastavljene su aktivnosti na unapređivanju znanja zaposlenih kroz stručno usavršavanje i obrazovanje za potrebe poslova i radnih procesa koje obavljaju.

Podsjećamo da je 2012. godine, prepoznajući važnost finansijske edukacije, Centralna banka pokrenula časopis „Journal of Central Banking, Theory and Practice“, u kome se objavljuju naučni i stručni članci koji obrađuju teorijske i praktične aspekte centralnog bankarstva i monetarne politike, uključujući pitanja i problematiku supervizije. Sa zadovoljstvom ističemo da je časopis u kratkom roku zadobio zavidnu reputaciju, stekao karakter međunarodnog časopisa i indeksiran je u 15 međunarodnih baza. Pored toga, CBCG organizuje i edukativne programe - predavanja, radionice i seminare sa različitim temama iz oblasti bankarstva i monetarne politike.

Kada je u pitanju period koji je pred nama, ključni izazov predstavljaće očuvanje fiskalne i finansijske stabilnosti, uz sprovođenje strukturnih reformi sa ciljem povećanja produktivnosti i konkurentnosti ekonomije i ubrzanja ekonomskog rasta. Očekuje se brži razvoj crnogorske ekonomije zasnovan na pokretanju investicionog ciklusa i angažovanju domaćih resursa i potencijala na kapitalnim infrastrukturnim projektima, čime će se kreirati stimulatívni ambijentalni uslovi za priliv novih stranih direktnih investicija u razvoj ključnih sektora: turizma, energetike, saobraćaja i poljoprivrede. Veliki izazov predstavljaće i realizacija najavljenih i započetih investicija u oblasti turizma i energetike, uz podsticanje i privlačenje „greenfield“ investicija u izvozno orijentisane sektore privrede, kako bi se smanjile eksterne neravnoteže i obezbijedilo finansiranje deficita tekućeg računa bez rasta zaduživanja.

Atraktivnost crnogorskog poslovnog ambijenta, perspektive razvoja bankarskog sistema i ekonomije u cjelini, kao i aktuelne tendencije u pregrupisanju kapitala na međunarodnoj sceni, rezultirale su pojačanim interesovanjem za osnivanjem novih banaka. Očekivanja su da će povećani broj poslovnih subjekta u bankarskom sektoru dovesti do povećanja konkurentnosti, kvaliteta usluga i kreditne aktivnosti pod povoljnijim uslovima. Navedene tendencije će dati snažan povratni doprinos kreiranju percepcije o Crnoj Gori kao stabilnoj i perspektivnoj finansijskoj destinaciji.

Na kraju, strateška opredijeljenost Crne Gore procesu evropskih integracija zahtijevaće dinamičnu i posvećenu angažovanost kadrovskih potencijala Centralne banke, uz ostvarivanje još intenzivnije komunikacije sa institucijama Evropske unije.

Guvener CBCG

Milojica Dakić

**MAKROEKONOMSKI AMBIJENT I
STANJE PRIVREDE**

01

1.1. Makroekonomski ambijent

Iako je crnogorska ekonomija, prema prognozama, ostvarila realni rast u 2014. godini, on je nešto niže nivoa u poređenju s rastom ostvarenim u 2013. godini.

Prema preliminarnim podacima Monstata¹ o kvartalnom kretanju BDP-a, pozitivne stope u 2014. godini ostvarene su u sva tri objavljena kvartala, pri čemu rast u prvom kvartalu iznosi 1,5%, drugom 0,3% i trećem kvartalu 1,3%. Ocjene institucija koje se bave prognozama rasta BDP-a za Crnu Goru znatno su umjerenije kada je riječ o kretanju ovog indikatora u 2014. godini i kreću se u rasponu od 1,3% do 2,3%, dok su prognoze za 2015. godinu nešto optimističnije (tabela br.1.1).

Tabela 1.1

Prognozirane stope rasta BDP-a Crne Gore u 2014. i 2015. godini (u %)				
Institucija	Evropska komisija	EBRD	MMF	UN DESA
2014.	1,4	1,3	2,0	2,3
2015.	3,0	3,0	4,6	2,7

Izvor: Sajтови navedenih institucija

Tabela 1.2

Prognozirane stope rasta BDP-a Crne Gore, 2014 - 2016. godina (u %)					
BDP Crne Gore (Ministarstvo finansija) PER	Procjena (osnovni scenario) 2014.	Osnovni scenario		Scenario nižeg rasta	
		2015.	2016.	2015.	2016.
Realni rast BDP-a	2,0	3,5	3,8	2,1	3,3

Izvor: Program ekonomskih reformi za Crnu Goru 2015-2017 (januar 2015)

Većina zemalja je na kraju 2014. godine bilježila jako niske stope inflacije, odnosno stope sa negativnim predznakom, a glavni činilac takvog inflatornog kretanja su cijene nafte koje su naglo padale, posebno u drugoj polovini 2014. godine. Takav trend nije zaobišao ni Crnu Goru. U 2014. godini je došlo do opadanja inflacije, tako da je godišnja stopa u decembru 2014. godine iznosila -0,3%, a najveći godišnji pad u 2014. godini zabilježile su cijene iz kategorije *transport* (-4,7%), u kojoj su najviše smanjene cijene goriva i maziva za 11,1%. Pozitivna tendencija je rast prosječnog broja zaposlenih od 1,2% u odnosu na prosječan broj zaposlenih u 2013. godini, dok je, prema podacima Zavoda za zapošljavanje

¹ Podaci su preliminarni sve do objave konačnog BDP-a za 2014. godinu u septembru 2015. godine.

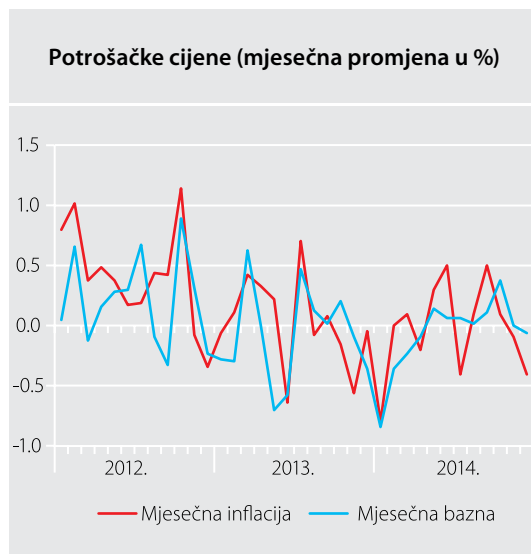
nje Crne Gore, stopa nezaposlenosti u decembru iznosila 14,95%, što je u odnosu na prethodnu godinu rast od 0,07 p.p. U 2014. godini evidentan je pad prosječnih bruto i neto zarada od po 0,4%.

I u 2014. godini „ranjivost“ crnogorske ekonomije je predstavljala nelikvidnost realnog sektora, koja se ogleda u povećanju broja pravnih lica i preduzetnika u blokadi, kao i iznosa duga po osnovu kojeg je izvršena blokada računa. Kreditna aktivnost banaka nije zadovoljavajuća, pri čemu je zabilježen pad kako ukupnih, tako i novoodobrenih kredita na godišnjem nivou. S druge strane, u kretanju nekvalitetnih kredita je prisutna pozitivna tendencija tokom posmatranog perioda, koja se ogleda u smanjenju iznosa nekvalitetnih kredita, kao i njihovog učešća u ukupnim kreditima.

U 2014. godini nastavljena je primjena mjera fiskalnog prilagođavanja. Fiskalni deficit je niži u odnosu na prethodnu godinu i iznosio je 3% BDP-a, dok je neto javni dug² bio na nivou od 59,6% procijenjenog BDP-a.

Godišnja **inflacija**, mjerena potrošačkim cijenama, u decembru 2014. godine iznosila je -0,3%, dok je prosječna godišnja stopa iznosila -0,7%. Inflacija je bila nešto iznad nivoa inflacije u Eurozoni (-0,2%), kao i godišnje inflacije u EU (-0,1%). Pet kategorija potrošačkih cijena, od ukupno dvanaest, bilježi pad na godišnjem nivou, pri čemu je najveći pad zabilježen u kategoriji *prevoz* (-4,7%), gdje su najviše smanjene cijene goriva i maziva za 11,1%, pod uticajem pada cijena nafte na globalnom nivou. Pale su i cijene u kategorijama *komunikacije* (-3,5%), *pokušstvo i rutinsko održavanje stana* (-1,9%), *ostali proizvodi i usluge* (-1%) i *stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva* (-0,3%). Najveći godišnji rast cijena zabilježen je u kategoriji *zdravlje* (3,6%), najviše zbog povećanja cijena farmaceutskih proizvoda od 4,3% i cijena stomatoloških usluga od 5%. Rasle su i cijene u kategoriji *alkoholna pića i duvan* za 0,9%, zbog porasta cijena alkoholnih pića od 2,9%. U okviru kategorije *hrana i bezalkoholna pića*, koja na godišnjem nivou bilježi rast od 0,8%, najviše su povećane cijene hljeba i žitarica za 4,3%, povrća za 2,9%, voća za 2,7%. Rasle su cijene i u kategorijama *odjeća i obuća* (0,7%), *rekreacija i kultura* (0,6%) i kategoriji *hoteli i restorani* (0,1%), dok su cijene u kategoriji *obrazovanje* ostale nepromijenjene u odnosu na decembar 2013. godine.

Grafik 1.1

Izvor: Monstat i kalkulacija CBCG

Tokom 2014. godine mjesečna³ stopa bazne inflacije je sedam mjeseci bila ispod nivoa zvanične mjesečne inflacije, dok je tokom aprila, jula, oktobra, novembra i decembra bila viša od nivoa ukupne mjesečne inflacije (razlog su promjene cijena određenih proizvoda koji se inače isključuju iz obračuna bazne inflacije, kao npr. električna energija, poljoprivredni proizvodi, gorivo i sl). Kretanje stope ukupne i bazne inflacije prikazano je na grafiku br. 1.1.

² Neto javni dug predstavlja bruto javni dug umanjen za depozite Ministarstva finansija uključujući i 38.477 unci zlata.

³ U 2014, kao i u prethodne dvije godine, nijesu bili raspoloživi podaci o godišnjoj promjeni cijena za sve proizvode koji čine korpu bazne inflacije, odnosno za proizvode koji su isključeni iz korpe za obračun bazne inflacije.

Nakon 2013. godine, u kojoj je fiskalna politika bila usmjerena na konsolidovanje javnih finansija, smanjenje fiskalnih rizika, kao i na nastavak usklađivanja javnih finansija sa regulativom i praksom u EU, 2014. godinu obilježila je poboljšana naplata budžetskih prihoda uz insistiranje na mjerama štednje. Prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, ukupni primici budžeta sa državnim fondovima u 2014. godini iznosili su 1,66 milijardi eura ili 49,1% BDP-a, od čega se na izvorne prihode odnosilo 81,2% (1,35 milijardi eura). U odnosu na plan, izvorni prihodi su bili viši za 5,9%, a u odnosu na 2013. godinu za 8,7%.

Ukupni izdaci budžeta u 2014. godini iznosili su 1,66 milijardi eura ili 49,1% procijenjenog BDP-a. Konsolidovani izdaci budžeta iznosili su 1,45 milijardi eura, što čini 42,9% BDP-a i zabilježili su rast od 0,7% u odnosu na 2013. godinu, dok su u odnosu na planirane bili viši za 9,6%. U odnosu na prethodnu godinu svi tekući izdaci su povećani, osim rashoda za ostala lična primanja koji su bili niži za 1,6%.

Transferi institucijama, pojedincima, NVO i javnom sektoru su uvećani u odnosu na 2013. godinu za 5%, a transferi za socijalnu zaštitu su uvećani za 1,9%.

Kapitalni budžet Crne Gore iznosio je 75,2 miliona eura ili 2,2% BDP-a. U odnosu na plan niži je za 16,7%, a u odnosu na 2013. godinu kapitalni budžet bio je niži za 2,7%, ili 2,1 milion eura.

Budžet Crne Gore u 2014. godini ostvario je deficit u iznosu od 102,6 miliona eura ili 3% BDP-a i niži je za 113,2 miliona eura od deficita ostvarenog u 2013. godini.

Prema podacima Ministarstva finansija, *neto javni dug*⁴ Crne Gore na kraju 2014. godine iznosio je 2.022,2 miliona eura ili 59,6% procijenjenog BDP-a za 2014. godinu (tabela br. 1.3). U odnosu na kraj 2013. godine, neto javni dug je zabilježio rast od 6,7%.

Tabela 1.3

Struktura javnog duga, u 000.000 eura	
Unutrašnji dug	381,2
Spoljni dug	1.561,7
Državni dug	1.942,9
Dug lokalnih samouprava	128,8
Ukupan javni dug (bruto)	2.071,7
Depoziti Ministarstva finansija uključujući i 38.477 unci zlata	49,5
Ukupan javni dug (neto)	2.022,2
	59,6% BDP

Izvor: Ministarstvo finansija

Prisutna je zabrinutost kako zbog dinamike rasta državnog duga, tako i zbog ukupnog iznosa državnog duga. Zabrinutost povećava i očekivanje da će i u narednom periodu državni dug rasti, usljed realizacije planiranih infrastrukturnih projekata.

Prosječan broj **zaposlenih** u 2014. godini iznosio je 173.595 i bio je viši za 1,2% u odnosu na prosječan broj zaposlenih u prethodnoj godini. Rast broja zaposlenih u 2014. godini zabilježen je u deset od ukupno devetnaest sektora, pri čemu je najveći rast zabilježen u sektorima *administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti* (57%), a najmanji u sektoru *obrazovanje* (0,9%). Najveći pad broja zaposlenih od

⁴ Državni dug Crne Gore obuhvata dug centralne vlade i dug preduzeća u državnom vlasništvu (unutrašnji i spoljni dug). Javni dug Crne Gore (bruto) obuhvata državni dug, dug lokalnih samouprava i dug preduzeća u vlasništvu lokalnih samouprava. Neto javni dug predstavlja bruto javni dug umanjeno za depozite Ministarstva finansija.

7,1% zabilježen je u sektoru *prerađivačka industrija*, a najmanji od 0,9% u sektoru *informisanje i komunikacije*.

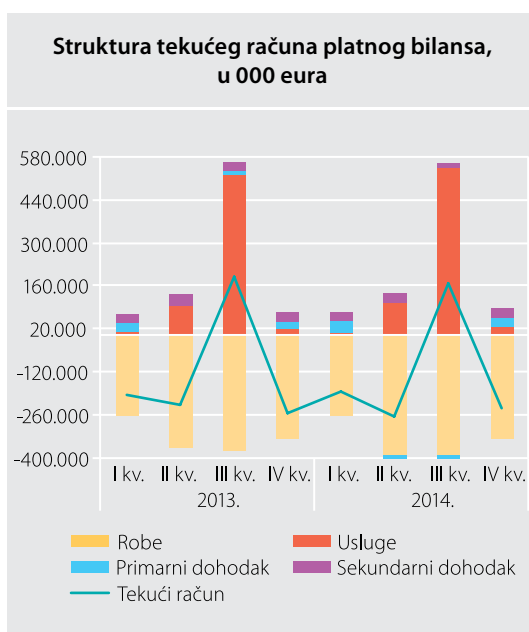
Prema evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, prosječan broj registrovanih **nezaposlenih** lica u 2014. godini iznosio je 33.284, što je bilo za 3,4% više nego u prethodnoj godini. Najveći broj nezaposlenih lica u 2014. godini je evidentiran u januaru (34.804 nezaposlenih). Opadajući trend registrovanih nezaposlenih lica posebno je izražen od maja do jula što je posljedica sezonskog zapošljavanja.

Stopa nezaposlenih koju objavljuje Zavod za zapošljavanje Crne Gore, u decembru 2014. godine je iznosila 14,95%, što je za 0,07 p. p. više od stope iz decembra 2013. godine. Prema Anketi o radnoj snazi, koju objavljuje Monstat na kvartalnom nivou, najveća stopa u 2014. godini, zabilježena je u prvom kvartalu kada je iznosila 19,1%. Raspoloživi podaci ukazuju na pad stope u drugom (18,5%) i trećem kvartalu (16,4%), dok je u četvrtom kvartalu stopa nezaposlenosti iznosila 18,1%.

Prema podacima Monstata, prosječna zarada u Crnoj Gori u 2014. godini iznosila je 723 eura i bila je niža za 0,4% od prosječne zarade iz prethodne godine. Prosječna zarada bez poreza i doprinosa je iznosila 477 eura i u odnosu na prethodnu godinu bila je niža za 0,4%.

Tokom 2014. godine ostvaren je rast deficita tekućeg računa koji je većim dijelom rezultat negativnih kretanja na računu roba i primarnih i sekundarnih dohodaka. Prema preliminarnim podacima, deficit tekućeg računa platnog bilansa iznosio je 520,4 miliona eura što je za 6,9% više nego u 2013. godini. Deficit na računu roba u 2014. godini iznosio je 1,4 milijarde eura ili 3,2% više nego u prethodnoj godini, što je posljedica smanjenja izvoza roba. Ukupan izvoz roba iznosio je 362,4 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 8,4%. Na pad izvoza najviše je uticalo smanjenje izvoza električne energije i aluminijuma. Ukupan uvoz roba bio je na približno istom nivou kao prethodne godine tj. za 0,5% više.

Grafik 1.2

Izvor: CBCG

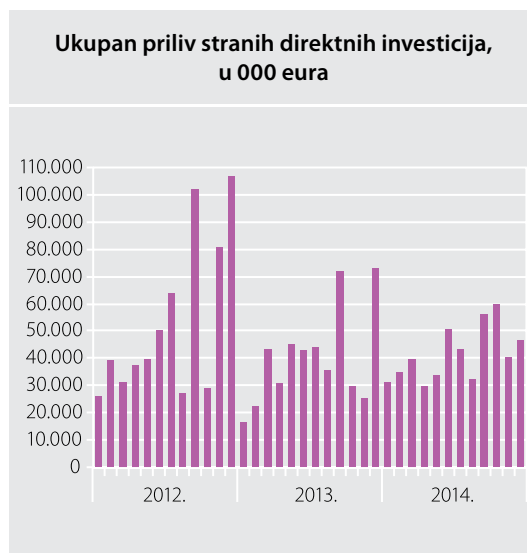
Pozitivna kretanja su zabilježena na računu usluga, što je rezultiralo suficitom u iznosu od 690,4 miliona eura ili 20,3% BDP-a, odnosno 5,7% više nego u 2013. godini. Najznačajniji doprinos u ostvarivanju suficita na računu usluga imali su ostvareni prihodi od putovanja-turizma. Na podračunima primarnih i sekundarnih dohodaka ostvaren je suficit u iznosu od 160,3 miliona eura, što je za 15,1% manje u odnosu na 2013. godinu, usljed povećanja odliva po osnovu isplaćenih dividendi i kompenzacija zaposlenih, kao i transfera u inostranstvo.

U 2014. godini ostvareno je povećanje priliva stranih direktnih investicija. Prema preliminarnim podacima, neto priliv stranih direktnih investicija u 2014. godini iznosio je 353,9 miliona eura i za 9,3% je veći nego prethodne godine. Ukupan priliv stranih direktnih investicija iznosio je 498,1 milion eura i bio je veći za 3,9% u odnosu na 2013. godinu. U strukturi priliva SDI, vlasnička ulaganja

su iznosila 261,3 miliona eura, što čini 52,5% ukupno ostvarenog priliva u 2014. godini, dok je priliv u formi interkompanijskog duga iznosio 230,3 miliona eura ili 22% više nego u 2013. godini. Deficit tekućeg računa je u većoj mjeri finansiran neto prilivom SDI koje su iznosile 10,4% BDP-a.

U 2014. godini na računu portfolio investicija ostvaren je neto priliv u iznosu od 84,4 miliona eura, što je najvećim dijelom rezultat zaduživanja države emisijom euroobveznica na međunarodnom tržištu kapitala. Kretanja na računu ostalih investicija karakteriše smanjenje obaveza sektora države i banaka po osnovu uzetih kredita, dok su povećane obaveze ostalih sektora (privrede). Kao rezultat ovakvih kretanja na računu ostalih investicija u 2014. godini ostvaren je neto odliv u iznosu od 195,7 miliona eura.

Grafik 1.3

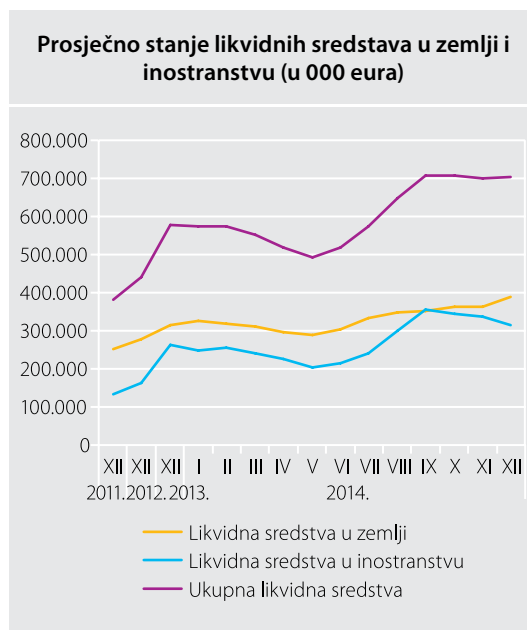
Izvor: CBCG

1.2. Kretanja u bankarskom sistemu

Bankarski sistem u Crnoj Gori u 2014. godini je bio stabilan i pod kontinuiranim supervizorskim nadzorom. U jednogodišnjem uporednom periodu ključne bilansne pozicije bilježe rast. Ukupna aktiva banaka ostvaruje rast po stopi od 5,98%, ukupni depoziti banaka po stopi od 9,89%, a ukupni kapital po stopi od 11,62%. Likvidna aktiva banaka je povećana za 17,88%. Registrovane su promjene u strukturi učešća pojedinih banaka.

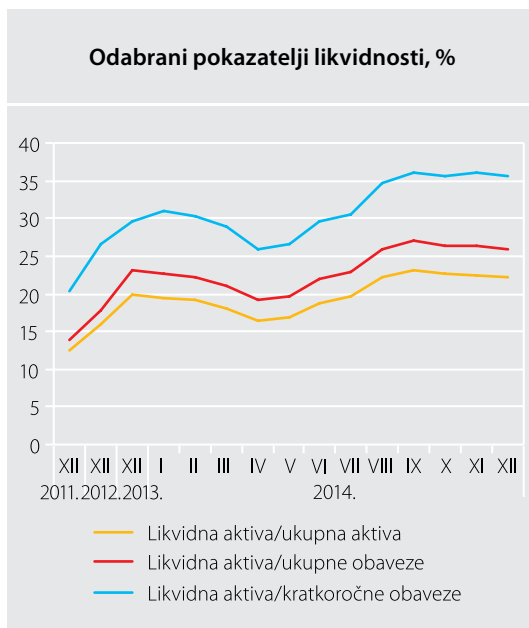
Banke u 2014. godini nastavljaju sa politikom obazrivog kreditiranja i oslanjaju se pretežno na sopstvena likvidna sredstva. Depoziti banaka premašuju nivo kreditnih aktivnosti što rezultira koeficijentom kredita u odnosu na depozite od 95%. Ukupni krediti i potraživanja banaka tokom 2014. godine zadržavaju negativan trend, što predstavlja pad od 1,25% na godišnjem nivou. Svi parametri kvaliteta aktive tokom 2014. godine bilježe poboljšanje. Likvidnost banaka je dobra. Ukupna likvidna aktiva banaka iznosi 697,2 miliona eura, dok koeficijent likvidna aktiva u odnosu na ukupnu aktivu iznosi 22,23%. Dnevni i dekadni pokazatelji likvidnosti banaka bili su iznad propisanog minimuma.

Grafik 1.4

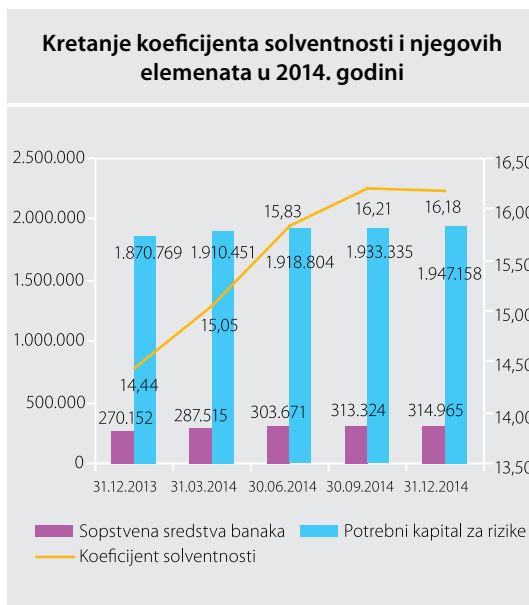
Izvor: CBCG

Grafik 1.5

Finansijski rezultat na agregatnom nivou je pozitivan i iznosi 23,8 miliona eura. Deset banaka u sistemu je poslovalo sa profitom, dok su dvije banke na kraju godine iskazale negativan finansijski rezultat. Banke imaju dovoljno kapitala za operativne aktivnosti i njegov nivo je adekvatan stepenu rizika koje preuzimaju u poslovanju. To su i pokazali rezultati ovogodišnjih stres testova, uključujući i slučaj pesimističkog scenarija. Ukupan kapital banaka u Crnoj Gori na kraju 2014. godine iznosio je 444 miliona eura i bilježi povećanje u odnosu na prethodnu godinu za 46,2 miliona eura ili 11,62%. Koeficijent adekvatnosti kapitala na agregatnom nivou na kraju 2014. godine iznosio je 16,18%, što je značajno iznad zakonom propisanog minimuma od 10%. Ukupna sopstvena sredstva banaka iznosila su 315 miliona eura, dok je ukupan potreban kapital za sve rizike kojima su banke izložene u poslovanju iznosio 1.947,2 miliona eura.

Grafik 1.6

Ukupni krediti i potraživanja od banaka i klijenata, umanjani za ispravke vrijednosti (neto krediti i potraživanja), na kraju 2014. godine, iznosili su 2.213,2 miliona eura.

U ročnoj strukturi ukupnih neto kredita i potraživanja dugoročni krediti su učestvovali sa 70,76%, a kratkoročni sa 29,24%. Najznačajniji korisnici su privredna društva u većinskom privatnom vlasništvu, fizička lica (sa kreditnim karticama) i banke-nerezidenti sa učešćem od 88,41% u ukupno odobrenim neto kreditima i potraživanjima na kraju 2014. godine. Na kraju 2014. godine, krediti i potraživanja privrednim društvima u privatnom vlasništvu iznosili su 744,3 miliona eura (33,63% ukupnih kredita), fizičkim licima 847,1 miliona eura (38,27% ukupnih kredita) i bankama-nerezidentima 365,3 miliona eura (16,51%).

Ukupni depoziti banaka i klijenata (uvećani za sredstva na eskrow računima i vremenskim i kamatnim razgraničenjima) na kraju 2014. godine iznosili su 2.327,7 miliona eura i u odnosu na prethodnu godinu povećani su za 9,89%. Depoziti fizičkih lica su povećani za 7,63%, što predstavlja indikator stabilnog i rastućeg povjerenja stanovništva u bankarski sistem. Najznačajniji deponenti banaka su fizička lica sa učešćem od 57,21% i privredna društva u većinskom privatnom vlasništvu sa učešćem od 19,67%. Depoziti po viđenju su predstavljali 44,48%, oročeni depoziti 54,56%, a depoziti na *escrow* računima i vremenskim i kamatnim razgraničenjima 0,96% od ukupnih depozita. U valutnoj strukturi

depozita dominiraju depoziti u eurima, dok su depoziti u ostalim valutama predstavljali 4,08% ukupnih depozita.

Kreditno-depozitni odnos na nivou sistema je pozitivan i iznosi 114,5 miliona eura. Najizraženiji negativan odnos između kredita i depozita u okviru pravnih lica-rezidenti je prisutan kod djelatnosti trgovine, slijede: državna uprava, prerađivačka industrija i građevinarstvo. Najznačajniji neto davaoci sredstava na agregatnom nivou su sektori snabdijevanja električnom energijom i fizička lica-rezidenti.

Tabela 1.4

Neto pozicija plasmana i izvora sredstava po djelatnostima, u 000 eura					
DJELATNOST	Kredit i potraživanja umanjeni za ispravke vrijednosti	%	Ukupno depoziti sa escrow računima	%	Razlika
I Pravna lica - rezidenti	930.718	42,05	898.484	38,60	-32.234
1. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	27.698	2,98	2.656	0,30	-25.042
2. Vađenje rude i kamena	20.499	2,20	2.962	0,33	-17.537
3. Prerađivačka industrija	80.168	8,61	36.631	4,08	-43.537
4. Snabdijevanje električnom energijom	2.229	0,24	205.806	22,91	203.577
5. Snabdijevanje vodom	9.651	1,04	5.907	0,66	-3.744
6. Građevinarstvo	97.572	10,48	55.258	6,15	-42.314
7. Trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikla	355.108	38,15	118.939	13,24	-236.169
8. Saobraćaj i skladištenje	44.137	4,74	49.989	5,56	5.852
9. Usluge pružanja smještaja i ishrane	55.007	5,91	39.681	4,42	-15.326
10. Informisanje i komunikacije	10.914	1,17	67.079	7,47	56.165
11. Fin. djelatnosti i djelatnosti osiguranja	14.746	1,58	79.720	8,87	64.974
12. Poslovanje nekretninama	22.049	2,37	30.206	3,36	8.157
13. Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	35.854	3,85	61.098	6,80	25.244
14. Administ. i pomoćne uslužne djelatnosti	15.324	1,65	21.597	2,40	6.273
15. Državna uprava i odbrana i obavezno socijalno osiguranje	104.365	11,21	64.031	7,13	-40.334
16. Obrazovanje	4.392	0,47	11.549	1,29	7.157
17. Zdravstvo i socijalna zaštita	20.037	2,15	4.282	0,48	-15.755
18. Umjetnost, zabavne i rekreativne djelatnosti	5.161	0,55	16.679	1,86	11.518
19. Ostale uslužne djelatnosti	5.806	0,62	23.286	2,59	17.480
20. Djelatnosti domaćinstva kao poslodavca	0	0,00		0,00	0
21. Djelatnosti eksternih organizacija i tijela	0	0,00	1.128	0,13	1.128
II Fizička lica - rezidenti	834.366	37,70	982.998	42,23	148.632
III Nerezidenti	429.447	19,40	426.671	18,33	-2.776
Ukupno (I+II+III)	2.194.531	99,16	2.308.153	99,16	113.622
E Kam. potraživanja i ispravka vrijednosti kamatnih potraživanja	19.900	0,90	3.331	0,14	-16.569
F Vremenska razgraničenja kamata i naknada i ispravka vrijednosti	-1.200	-0,05	16.235	0,70	17.435
Ukupno (I+II+III)+E+F	2.213.230	100,00	2.327.719	100	114.489

1.2.1. Kretanja kamatnih stopa banaka

1.2.1.1. Aktivne kamatne stope

Visok nivo aktivnih kamatnih stopa banaka obilježio je 2014. godinu. Dinamika i nivo kretanja ovih stopa, posebno na novoodobrene kredite, bili su predmet kontinuirane pažnje i praćenja od strane Savjeta Centralne banke. Savjet je, u julu 2014. godine, ocijenio da neprimjereno visok nivo aktivnih kamatnih stopa predstavlja prijetnju po finansijsku stabilnost i ograničavajući faktor razvoja, i preporučio bankama da snize njihov nivo. Kako je krajem oktobra došlo do pada prosječno ponderisane efektivne kamatne stope na novoodobrene kredite banaka, konstatovano je da su banke, u određenoj mjeri, počele da postupaju po preporuci Centralne banke. Savjet je pozvao banke da nastave sa snižavanjem kamatnih stopa i zaključio da će kontinuirano pratiti njihovo kretanje i, po potrebi, preduzeti odgovarajuće mjere. Prosječno ponderisane kamatne stope na ukupne aktivne kredite banaka na 31.12.2014. godine iznosile su 8,41% nominalna i 9,22% efektivna i manje su za 0,27 p.p. odnosno 0,14 p.p. u odnosu na iste stope na kraju prošle godine.

Prosječno ponderisana efektivna kamatna stopa na kratkoročne kredite privatnim preduzećima iznosila je 8,89% i građanima 11,95%, a na dugoročne kredite privatnim preduzećima 8,40% i građanima 10,11%. Ove stope, u jednogodišnjem uporednom periodu, bilježe pad kod kredita privatnim preduzećima i blagi porast kod kredita građana.

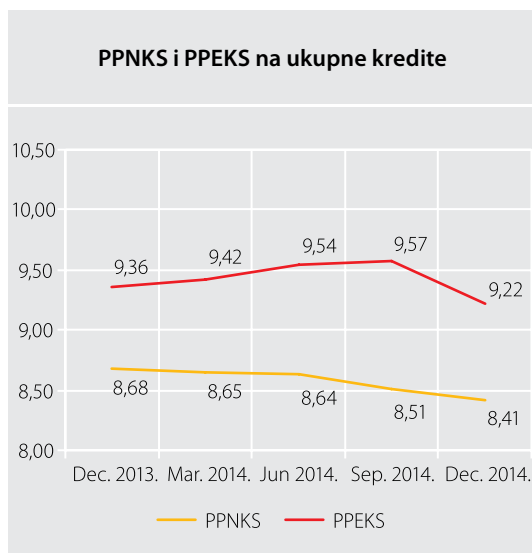
Tabela 1.5

PPNKS i PPEKS na stanje aktivnih kredita banaka na kraju kvartala (31.12.2013 – 31.12.2014), u %										
OPIS	Prosječno ponderisane kamatne stope na godisnjem nivou u %									
	31.12.2013		31.03.2014		30.06.2014		30.09.2014		31.12.2014	
	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS
1. Ponderisane kamatne stope na kratkoročne kredite	8,40	9,70	8,09	9,26	8,19	9,46	8,27	9,56	7,87	9,21
1.1. Preduzeća u većinskom privatnom vlasništvu	8,42	9,74	8,16	9,30	8,22	9,44	8,23	9,41	7,76	8,89
1.2. Građani	9,68	11,44	8,85	10,38	8,71	10,53	8,93	11,29	8,83	11,95
2. Ponderisane kamatne stope na dugoročne kredite	8,70	9,34	8,69	9,44	8,67	9,54	8,52	9,57	8,45	9,22
2.1. Preduzeća u većinskom privatnom vlasništvu	8,29	8,92	8,25	8,96	8,17	8,97	7,99	8,90	7,86	8,40
2.2. Građani	9,40	10,10	9,41	10,22	9,41	10,31	9,21	10,37	9,15	10,11
2.3. Krediti za kupovinu stanova i adaptacija	7,04	7,44	7,04	7,53	7,05	7,65	6,58	7,74	6,57	7,45
3. Ponderisane kamatne stope na ukupne kredite	8,68	9,36	8,65	9,42	8,64	9,54	8,51	9,57	8,41	9,22

PPNKS - prosječno ponderisane nominalne kamatne stope, PPEKS – prosječno ponderisane efektivne kamatne stope

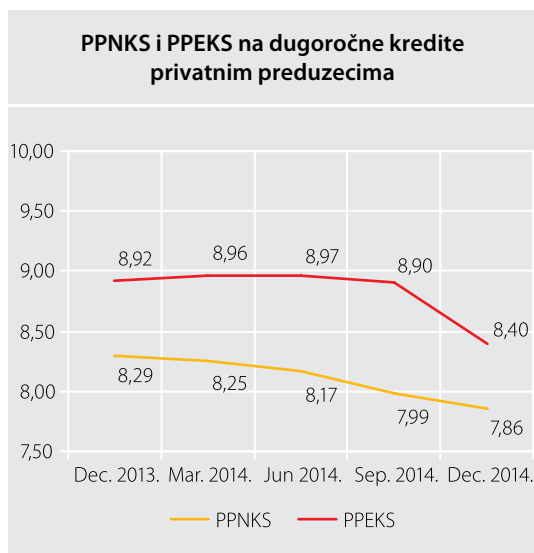
U grafikonima 1.7, 1.8 i 1.9 prikazano je kretanje prosječno ponderisanih nominalnih i efektivnih kamatnih stopa na ukupne kredite i kredite privatnim preduzećima i građanima, kao dvije najznačajnije kategorije korisnika kredita:

Grafik 1.7

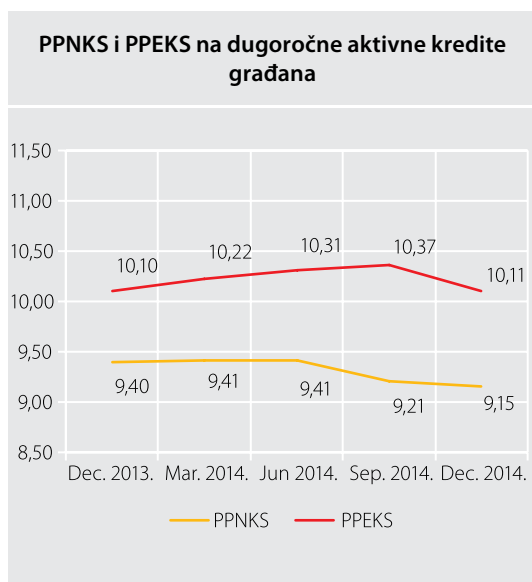
Izvor: Kreditni registar

Grafik 1.8

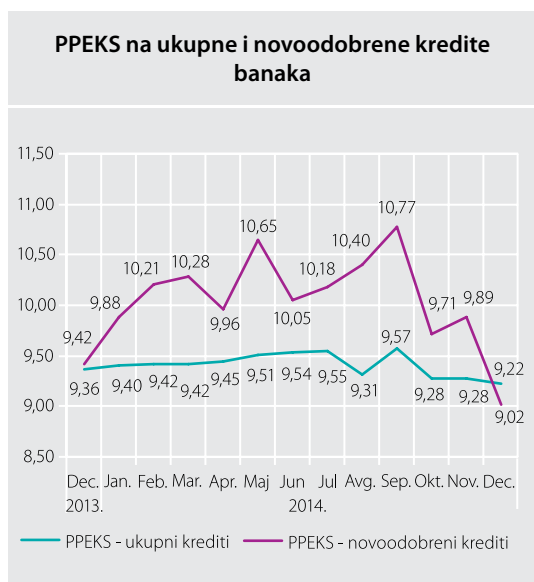
Izvor: Kreditni registar

Grafik 1.9

Izvor: Kreditni registar

Grafik 1.10

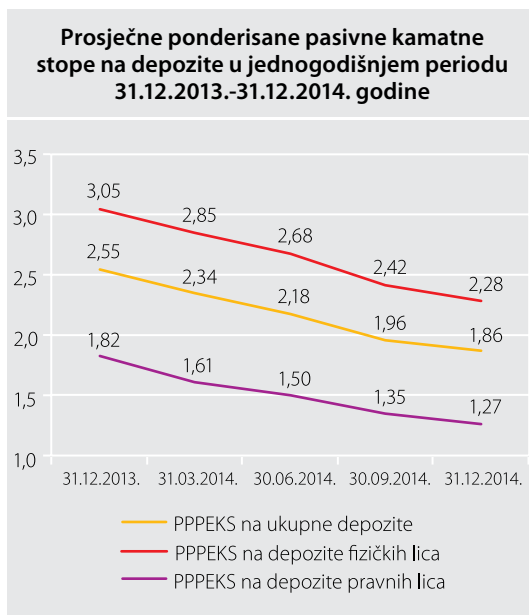

Izvor: Kreditni registar

Uvođenje efektivnih kamatnih stopa i njihovo transparentno objavljivanje ima za cilj, pored približavanja međunarodnim standardima i praksama, i sveobuhvatno upoznavanje klijenata banke sa cijenom kredita, a u svrhu lakšeg izbora banke sa povoljnijim uslovima.

Na grafiku 1.10 je prikazano kretanje prosječno ponderisanih efektivnih kamatnih stopa na ukupne kredite i novoodobrene kredite banaka, po mjesecima, u periodu decembar 2013 – decembar 2014. god.

Grafik 1.11

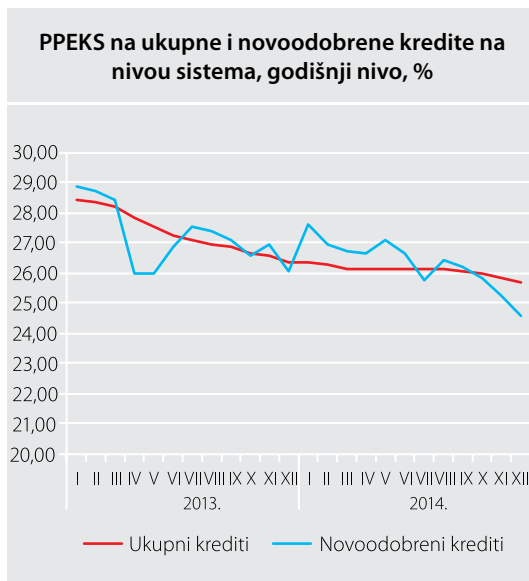
1.2.1.2. Pasivne kamatne stope

Prema podacima na dan 31.12.2014. godine prosječne ponderisane pasivne efektivne kamatne stope (PPPEKS) na ukupne depozite iznosile su 1,86%, na depozite fizičkih lica 2,28% i na depozite pravnih lica 1,27%. Posmatrano po kvartalima u jednogodišnjem periodu, ove stope ostvaruju pad.

Tabela 1.6

Prosječne ponderisane pasivne kamatne stope na ukupne depozite 31.12.2013.-31.12.2014. godine, u %					
	31.12.2013.	31.03.2014.	30.06.2014.	30.09.2014.	31.12.2014.
PPPEKS na ukupne depozite	2,55	2,34	2,18	1,96	1,86
PPPEKS na depozite fizičkih lica	3,05	2,85	2,68	2,42	2,28
PPPEKS na depozite pravnih lica	1,82	1,61	1,50	1,35	1,27

Grafik 1.12

1.2.2. Kretanje kamatnih stopa MFI

Tokom 2014. godine, prosječno ponderisane efektivne kamatne stope (PPEKS) na ukupne kredite i na novoodobrene kredite mikro kreditnih finansijskih institucija imale su opadajući trend. Tako je na kraju 2014. godine, PPEKS na ukupno odobrene kredite MFI iznosila 25,66%, što predstavlja godišnji pad od 0,72 p.p. PPEKS na novoodobrene kredite je iznosila 24,62%, što predstavlja godišnji pad od 1,41 p.p. Ipak, i dalje je u pitanju segment finansijskog tržišta sa izuzetno visokim kamatnim stopama.

1.3. Kretanja u realnom sektoru

1.3.1. Kretanja u najvažnijim sektorima crnogorske privrede

Industrijska proizvodnja u Crnoj Gori je u 2014. godini ostvarila pad od 11,4%. Pad proizvodnje ostvaren je u sektoru snabdijevanja električnom energijom, gasom i parom od 19,6% i u sektoru prerađivačka industrija od 6,7%. Rast proizvodnje je zabilježen u sektoru vađenja ruda i kamena od 14,4%.

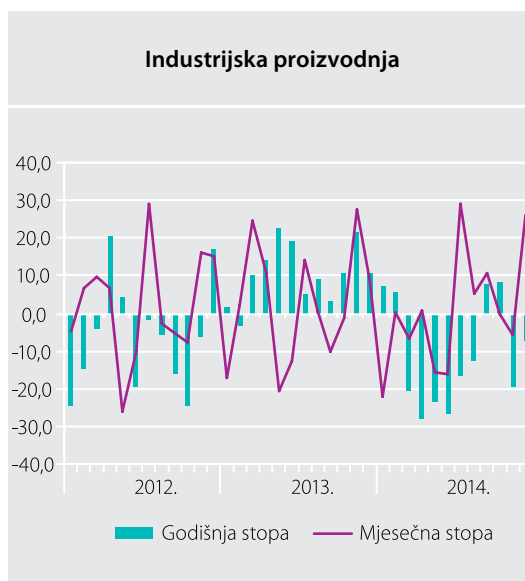
U **sektoru vađenja ruda i kamena** rast proizvodnje od 214,9% zabilježen je u oblasti vađenja ruda metala, rast od 5,9% zabilježen je u oblasti ostalo rudarstvo, dok je u oblasti vađenja uglja zabilježen pad proizvodnje od 2,1% u odnosu na prethodnu godinu.

U **prerađivačkoj industriji**, osam od ukupno devetnaest oblasti ostvarilo je pad proizvodnje u odnosu na 2013. godinu. Pad proizvodnje bilježe oblasti: proizvodnja metalnih proizvoda, osim mašina i uređaja 86,6%, proizvodnja pića pad od 7,8%, proizvodnja kože i predmeta od kože 12,5%, proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda 0,3%, proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata 21,5%, proizvodnja proizvoda od gume i plastike 82,1%, proizvodnja osnovnih metala 15,5% i popravka i montaža mašina i opreme 39,1%. Rast proizvodnje u 2014. godini evidentiran je u devet oblasti, pri čemu se najveći rast od 70,2% bilježi u proizvodnji proizvoda od drveta, plute i sl., a najmanji rast od 0,4% u oblasti proizvodnje proizvoda od ostalih nemetalnih minerala.

U sektoru snabdijevanja električnom energijom, gasom i parom, koji učestvuje sa 44,1% u ukupnoj proizvodnji, zabilježen je pad od 19,6% u odnosu na 2013. godinu, pri čemu su hidroelektrane zabilježile pad proizvodnje od 32,5%, dok je rast od 0,8% ostvarila TE „Pljevlja“.

U 2014. godini nastavljen je trend rasta pokazatelja **turizma**. Prema podacima Monstata, Crnu Goru je tokom 2014. godine posjetilo 1,5 miliona turista, što je za 1,7% više nego u 2013. godini. Tokom 2014. godine, ostvareno je 9,6 miliona noćenja što je za 1,5% više u poređenju sa prethodnom godinom. Najveći broj ostvarenih noćenja odnosi se na primorska mjesta (96,9%), dok je glavni grad zastupljen sa 1,3%, planinska mjesta sa 1%, a ostala turistička mjesta sa 0,8%. Veći broj noćenja u 2014. godini, u odnosu na prethodnu godinu, ostvarili su turisti iz: Bjelorusije (67,7%), Turske (20,1%), Italije (17,5%), Francuske (12%), Rusije (9,1%), Ukrajine (6,4%) i dr. Od zemalja regiona rast noćenja je zabilježen kod turista iz Albanije (6,6%) i Bosne i Hercegovine (1,6%), dok je registrovan pad noćenja turista iz Makedonije (23,5%), Hrvatske (12%), Kosova (8,5%) i Srbije (2,6%).

Grafik 1.13

Izvor: Monstat

Tokom 2014. godine proizvedeno je 308.345 m³ **šumskih** sortimenata, što je za 17,9%⁵ više u odnosu na prethodnu godinu.

Prema preliminarnim podacima Monstata, ukupna vrijednost izvršenih **građevinskih radova** tokom 2014. godine iznosila je 275 miliona eura i bila je viša za 2% u odnosu na isti period prethodne godine, a mjerena efektivnim časovima rada smanjena je za 4,6%. Vrijednost novih ugovora na zgradama iznosila je 59 miliona eura, što je za 16,2% manje nego u istom periodu prethodne godine, a vrijednost novih ugovora na ostalim građevinama bila je 47,1 miliona, odnosno 27,9% manje u odnosu na isti period prethodne godine.

Prema podacima Monstata, ostvareni rezultati u oblasti **saobraćaja** u 2014. godini pokazuju uglavnom pozitivne trendove. U drumskom⁶ saobraćaju prevezeno je 10,8% više putnika nego u prethodnoj godini. Prevoz putnika željeznicom povećan je za 21,7%, dok je prevoz robe manji za 13,9%. U vazdušnom saobraćaju, prevezeno je 3,4% više putnika na aerodromima nego u 2013. godini, a prevoz roba je povećan za 12,2%. Ukupan promet u lukama iznosio je 1,2 miliona tona, što je za 4,2% manje od ukupno ostvarenog prometa iz prethodne godine, pri čemu je izvoz smanjen za 10,7%, a uvoz povećan za 5,5%.

Ukupan promet u trgovini na malo u 2014. godini, u tekućim cijenama, bio je viši za 2,5% u odnosu na promet ostvaren u prethodnoj godini, dok je prodaja i otkup proizvoda poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u 2014. godini bila viša za 3,1% u odnosu na prethodnu godinu.

1.3.2. Pokazatelji realnog sektora dobijeni obradom godišnjih finansijskih iskaza privrednih društava za 2013. godinu

Centralna banka Crne Gore, nastavljajući sa projektom makroagregiranja godišnjih finansijskih iskaza privrednih društava (GFI)⁷, izvršila je obradu bilansnih podataka iz 18.685 godišnja finansijska iskaza za 2013. godinu. Crnogorski privredni subjekti, obveznici za dostavljanje GFI, godišnje finansijske iskaze dostavljaju Poreskoj upravi Crne Gore shodno Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS) i Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja (MSFI), kao i odredbama Zakona o privrednim društvima i Zakona o računovodstvu i reviziji.

S obzirom da je ukupan broj preuzetih GFI od Poreske uprave Crne Gore, kao i ranijih godina, manji u odnosu na ukupan broj registrovanih privrednih subjekata, to se agregatni podaci i pokazatelji dobijeni obradom GFI za 2013. godinu moraju i dalje smatrati uslovno reprezentativnim za crnogorsku ekonomiju.

Rezultati dobijeni agregiranjem podataka iz iskaza o ukupnom rezultatu (bilansa uspjeha) pokazuju da je crnogorska privreda u 2013. godini ostvarila negativan neto rezultat odnosno gubitak u iznosu

⁵ Iskazano ponderisanim indeksom, a neponderisanim je proizvodnja veća 20,7% za isti period.

⁶ Drumski robni saobraćaj se, zbog izmjene metodologije, od prvog kvartala 2014. godine sprovodi prema novom istraživanju, tako da je došlo do prekida u vremenskoj seriji.

⁷ Projekat obade GFI za 2013. godinu realizovan je, kao i ranijih godina, u skladu sa „Sporazumom o saradnji“ br.09-717/1 od 20.02.2006. godine i Aneksom Sporazuma (br.09-717/3 od 27.07.2006. godine), kao i Protokolom o obradi godišnjih finansijskih iskaza, iz marta 2011. godine, potpisanog između Centralne banke Crne Gore i Poreske uprave.

od 137,43 miliona eura. Time je nastavljen negativan trend poslovanja iz 2012. godine, kada je gubitak iznosio 82,64 miliona eura.

Ukupni prihodi ostvareni su u iznosu od 6,72 milijarde eura, odnosno 5,8% više nego u prethodnoj godini (6,35 milijardi eura), dok su ukupni rashodi iznosili 6,83 milijarde eura odnosno 6,6% više nego u 2012. godini (6,41 milijarda eura).

Na povećanje ukupnih prihoda opredjeljujuće je uticalo njihovo povećanje u sektorima: trgovina na veliko i malo (5,8%), prerađivačka industrija (9,7%), saobraćaj i skladištenje (16,8%), snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija (3,9%), usluge smještaja i ishrane (25,7%), u kojima je ostvareno oko 69% ukupnih prihoda.

Smanjenje ukupnih prihoda zabilježeno je u sektorima: građevinarstvo (3,5%), snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i sl. aktivnosti (6,1%), stručne, naučne i tehničke djelatnosti (2,3%), informisanje i komunikacije (1,4%), finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (17,7%), itd.

Ukupni poslovni prihodi crnogorske privrede iskazani su u iznosu od 6,49 milijardi eura, što je više za 5,3% u odnosu na 2012. godinu. Poslovni rashodi su iznosili 6,28 milijardi eura, odnosno 4,4% više nego u 2012. godini. Poslovni rezultat je bio pozitivan i iznosio je 210,99 miliona eura, što je za 44,1% više u odnosu na 2012. godinu.

Finansijski i ostali prihodi su iznosili 225,36 miliona eura, a finansijski i ostali rashodi 545,06 miliona eura, pa je rezultat finansijskih i ostalih aktivnosti bio negativan (gubitak) i iznosio je 319,70 miliona eura.

Ostale stavke rezultata poslovanja crnogorske privrede (povezane sa kapitalom) u 2013. godini, bile su negativne. Gubitak je nastao kao posljedica promjena revalorizacionih rezervi po osnovu finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju, a koje su iznosile 1,08 miliona eura, dok su u 2012. godini bile pozitivne i iznosile 9,50 miliona eura.

Sektorska analiza pokazuje da je pozitivan neto rezultat ostvaren kod osam od ukupno 21 sektora. Pozitivan rezultat bilježe sektori informisanje i komunikacije (39,18 miliona eura ili oko 3,5 puta više u odnosu na prethodnu godinu), snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija (26,45 miliona eura) i vađenje ruda i kamena (11,18 miliona eura), koji su u prethodnoj godini iskazali gubitak u iznosu od 0,79 miliona eura, odnosno 2,09 miliona eura. Takođe, pozitivan neto rezultat ostvarili su i sektori trgovina na veliko i malo (10,47 miliona eura) i poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (0,81 milion eura).

Preostali sektori bilježe negativan neto rezultat, odnosno gubitak. Najveći gubici i njihovo povećanje zabilježeni su kod sektora usluge smještaja i ishrane (81,60 miliona eura ili preko tri puta više u odnosu na 2012.), poslovanje nekretninama (56,05 miliona eura, odnosno gotovo jedanput više u odnosu na 2012.), građevinarstvo (29,62 miliona eura ili preko tri puta više u odnosu na 2012), prerađivačka industrija (29,06 miliona eura ili preko 2,4 puta više u odnosu na 2012), snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i sl. aktivnosti (6,06 miliona eura, odnosno 35,2% više nego u 2012).

Značajno smanjenje gubitka iskazali su sektori saobraćaj i skladištenje (1,98 miliona eura, u 2012. godini gubitak je iznosio 17,64 miliona eura) i stručne, naučne i tehničke djelatnosti (6,84 miliona eura, u 2012. godini 11,96 miliona eura).

Ostvareni rezultati poslovanja privrednih subjekata u 2013. godini, analizirani sa teritorijalnog (opštinskog) aspekta, pokazuju da su privredni subjekti četiri opštine zabilježili pozitivan neto rezultat, i to: Nikšić (23,26 miliona eura), Danilovgrad (10,14 miliona eura), Žabljak (0,67 miliona eura) i Bijelo Polje (0,13 miliona eura).

Opština Podgorica bilježi gubitak u iznosu od 2,33 miliona eura, što je za 58,8% manje u odnosu na 2012. godinu. Inače, najveći gubitak u poslovanju privrede, u 2013. godini, zabilježen je u opštini Budva (96,90 miliona eura, što je preko tri puta više nego u 2012). Značajne gubitke u poslovanju privrede bilježe i opštine: Pljevlja (17,57 miliona eura), Tivat (14,30 miliona eura), Herceg Novi (13,29 miliona eura), Bar (7,60 miliona eura), Kotor (7,74 miliona eura), itd.

**OSTVARIVANJE POLITIKE CBCG
U IZVJEŠTAJNOJ GODINI**

02

2.1. Politika CBCG u izvještajnoj godini

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 1 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list Crne Gore“, br. 40/10, 46/10 i 06/13), Savjet Centralne banke Crne Gore, na sjednici održanoj 29. novembra 2013. godine, utvrdio je **POLITIKU CENTRALNE BANKE CRNE GORE U 2014. GODINI**.

- I. U skladu sa ustavnim odgovornostima za monetarnu i finansijsku stabilnost i funkcionisanje bankarskog sistema i zakonskim ovlašćenjima, a poštujući principe nezavisnosti i transparentnosti, Centralna banka Crne Gore u 2014. godini vodiće sljedeću politiku:
  1. Sa ciljem daljeg podsticanja i očuvanja monetarne i finansijske stabilnosti preduzimaće neophodne aktivnosti, koristiti raspoložive instrumente i primjenjivati sve raspoložive mjere iz svoje nadležnosti za jačanje povjerenja u ukupan finansijski sistem, preventivno djelovanje i unapređenje stabilnosti i sigurnosti bankarskog sistema, smanjenje negativnih uticaja i prijetnji finansijskoj stabilnosti. Nastaviće da razvija instrumente monetarne politike, preispitivanjem politike obavezne rezerve i potrebe za implementacijom drugih instrumenata monetarne politike. Pratiće implementaciju Zakona o dobrovoljnom finansijskom restrukturiranju. Posebna pažnja će se posvetiti unapređivanju instrumenata i indikatora za praćenje finansijske stabilnosti i instrumenata za djelovanje u uslovima postojanja potencijalnih opasnosti za finansijsku stabilnost. Takođe, pažnja će se posvetiti nadgledanju implementacije makroprudencionog okvira kako bi se obezbijedila njegova adekvatna i svrsishodna primjena. U okviru mjera za jačanje finansijskog sistema, poseban akcenat staviće se na podsticanje i očuvanje stabilnosti bankarskog sistema. U tom pravcu, kontinuirano će pratiti i analizirati stanje u bankarskom sistemu, po potrebi preduzimati korektivne mjere, promovisati jačanje korporativnog upravljanja i upravljanja rizicima u bankama i nastaviti sa daljom implementacijom međunarodno prihvaćenih standarda i principa poslovanja u ovoj oblasti.
  2. Pružaće podršku ciljevima i mjerama ekonomske politike Vlade Crne Gore, posebno onima koji se odnose na intenziviranje oporavka privrednog sistema, podsticanje rasta i konkurentnosti privrede, kao i mjerama adekvatne fiskalne konsolidacije, a u mjeri u kojoj to neće dovesti u pitanje ostvarivanje ciljeva, ustavnih odgovornosti i nezavisnosti Centralne banke Crne Gore.
  3. Održavaće siguran, efikasan i efektivan platni sistem, raditi na izradi novog podzakonskog okvira u skladu sa novim Zakonom o platnom prometu, koji je usaglašen sa direktivama EU, međunarodnim standardima, principima i najboljom praksom funkcionisanja savremenih platnih sistema i platnog prometa uopšte.
  4. Upravljaće sredstvima međunarodnih rezervi na način da se obezbijedi sigurnost plasiranih sredstava i nesmetano ispunjenje obaveza Crne Gore prema inostranstvu, bez ugrožavanja likvidnosti, uz adekvatno upravljanje svim rizicima vezanim za plasiranje ovih sredstava, kao i analiziranjem novih mogućnosti plasiranja sredstava i povećanja prinosa.

5. Aktivno će učestvovati u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, raditi na daljoj harmonizaciji propisa iz svoje nadležnosti sa pravnim tekovinama EU, pri čemu će pristupanje EU tretirati kao jedan od strateških prioriteta i za njegovu realizaciju alocirati adekvatne ljudske i materijalne resurse.
6. Razvijaće postojeće i, u skladu sa potrebama i mogućnostima, angažovati nove ljudske resurse sa neophodnim kvalifikacijama, znanjima i vještinama kako bi na efikasan i efektivan način sprovedila utvrđenu politiku. Radiće na motivisanju zaposlenih, njihovom daljem usavršavanju i promociji, kako bi zaposleni na najbolji mogući način iskoristili svoj radni potencijal za realizaciju poslova na kojima su angažovani i za ostvarenje funkcija Centralne banke Crne Gore.
7. Nastaviće da, u skladu sa standardima transparentnosti, obezbijedi pravovremene, pouzdane i relevantne informacije iz svoje nadležnosti svim relevantnim subjektima. Posebno će raditi na podizanju nivoa informisanosti javnosti, promovisanju ekonomskog znanja u društvu, kao i boljeg razumijevanja značaja finansijske stabilnosti i sigurnosti bankarskog sistema po cijelo društvo.
8. U cilju očuvanja, zaštite i zadržavanja istorijskog i kulturnog nasljeđa iz oblasti numizmatičkih vrijednosti u Crnoj Gori preduzimaće se aktivnosti na sakupljanju i dopunjavanju zbirke novca i drugih monetarnih instrumenta, s posebnim naglaskom na popunjavanje i kompletiranje kolekcije jedinog crnogorskog novca – perpera.
9. Na adekvatan način razvijaće i ostale oblasti od značaja za ostvarenje ciljeva i izvršavanje funkcija Centralne banke Crne Gore, poput razvoja informacionog sistema, razvijanja međunarodne saradnje, učešća u borbi za sprečavanje ubacivanja falsifikata u legalne tokove i drugo.
10. Svoje funkcionisanje zasnivaće na principima društveno odgovorne organizacije i biti aktivan učesnik razvoja savremenog društva.

2.2. Aktivnosti na realizaciji politike CBCG

Zakonom je kao osnovni cilj CBCG definisano podsticanje i očuvanje stabilnosti finansijskog sistema, uključujući podsticanje i održavanje zdravog bankarskog sistema i sigurnog i efikasnog platnog prometa. Pored osnovnog cilja, Centralna banka doprinosi postizanju i održavanju stabilnosti cijena. Da bi odgovorila ovom zadatku, Centralna banka vodi politiku koja se bazira na primjeni principa poslovanja odgovorne monetarne institucije. To su, prije svega, principi razvoja zdravog i stabilnog bankarskog sistema i efikasnog platnog prometa kroz:

1. Izgradnju fer i otvorenog okruženja (jednaki uslovi za sve);
2. Primjenu standarda i dobre bankarske prakse;
3. Efikasnu kontrolu;
4. Podsticanje zdrave konkurencije.

2.2.1. Monetarna i finansijska stabilnost

Centralna banka je preduzimala sve neophodne aktivnosti i primjenjivala raspoložive instrumente i mjere iz svoje nadležnosti, sa ciljem blagovremene identifikacije i minimiziranja negativnih uticaja i rizika po stanje monetarne i finansijske stabilnosti, bilo da proizilaze iz makroekonomskog okruže-

nja i/ili unutar finansijskog sistema. Monetarna politika je bila usmjerena na kontinuirano praćenje i preispitivanje politike obavezne rezerve, kao najznačajnijeg instrumenta monetarne politike. U fokusu monetarne politike bilo je i praćenje kretanja aktivnih kamatnih stopa za koje je ocijenjeno da su na izuzetno visokom nivou. Politika finansijske stabilnosti je bila usmjerena na unapređivanje instrumenata i indikatora za praćenje finansijske stabilnosti i instrumenata za djelovanje u uslovima postojanja potencijalnih opasnosti za finansijsku stabilnost. Posebna pažnja je bila posvećena nadgledanju implementacije makroprudencionog okvira kako bi se obezbijedila njegova adekvatna i svrsishodna primjena. U okviru mjera za jačanje stabilnosti finansijskog sistema, fokus je bio usmjeren na podsticanje i očuvanje stabilnosti bankarskog sistema kroz pojačano supervizorsko djelovanje i pripremu rješenja za ublažavanje pitanja nekvalitetnih kredita i podsticanje oporavka nelikvidnih privrednih subjekata čije je poslovanje održivo, odnosno kroz model sporazumnog finansijskog restrukturiranja duga, tzv. „Podgorički pristup“.

Korporativno finansijsko restrukturiranje

Intenzivne aktivnosti na jačanju regulatornog i supervizorskog okvira za sistemsko rješavanje visokog nivoa nekvalitetnih kredita i finansijskog duga u širem smislu sprovedene su tokom 2013. i 2014. godine u okviru projekta „Podgorički pristup“. U tom pravcu, pripremljen je Predlog zakona o sporazumnom finansijskom restrukturiranju dugova kod finansijskih institucija i dostavljen Skupštini Crne Gore na usvajanje u julu 2014. godine. Finansijsko restrukturiranje duga, u skladu sa predloženim rješenjima, može se sprovesti samo za kredite dužnika koje su banke klasifikovale u klasifikacione grupe B i C, odnosno za kredite u kašnjenju do 270 dana kod MFI ili lizing kompanija. Izuzetak predstavljaju krediti iz navedenih grupa koje su banke prodale pa otkupile. U procesu finansijskog restrukturiranja, pored finansijskih institucija i dužnika, mogu učestvovati i svi drugi domaći i strani povjerioci, uključujući i strane banke. Kako bi se podstakla primjena novih rješenja, zakonom su utvrđeni određeni poreski podsticaji i za dužnike i za povjerioce koji se mogu ostvariti samo za prvo finansijsko restrukturiranje duga. Implementacijom usvojenih rješenja doprinijeće se podsticanju oporavka dužnika, odnosno korisnika hipotekarnih kredita koji se nalaze u finansijskim teškoćama, očuvanju stabilnosti finansijskog sistema i omogućavanju pristupa novim sredstvima finansiranja radi stimulisanja ekonomskog oporavka i rasta. Za očekivati je da će banke podržati implementaciju rješenja iz „Podgoričkog pristupa“ i kroz interaktivan odnos sa dužnicima doprinijeti njihovom finansijskom oporavku i omogućiti im pristup novim izvorima finansiranja, što će se pozitivno odraziti na podsticanje ekonomskog rasta i razvoja i očuvanje finansijske stabilnosti. S obzirom da su ovim modelom obuhvaćena i fizička lica – korisnici hipotekarnih kredita, to se očekuje i bolja naplata ovih kredita. Time će banke dobiti bonitetnije klijente i smanjiti izdvojene rezervacije za pokriće potencijalnih kreditnih gubitaka tretiranjem restrukturiranih kredita kao novoodobrenih i smanjiti troškove poslovanja. Zakon će se primjenjivati dvije godine od dana njegovog stupanja na snagu.

U okviru istog projekta, a u skladu sa izmjenama i dopunama Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama iz novembra 2013, Centralna banka je obavezala banke: da usvoje posebne strategije za postupanje sa nekvalitetnim kreditima u trogodišnjem periodu, da utvrde godišnje operativne ciljeve za izvršavanje tih strategija i izvještavaju na kvartalnoj osnovi o njihovoj realizaciji. Iz dostavljenih strategija banaka za postupanje sa nekvalitetnim kreditima, može se zaključiti da će na kraju 2016. godine doći do zaustavljanja negativnih trendova u kretanju nekvalitetnih kredita i njihovog smanjenja na agregatnom nivou.

Aktivnosti na praćenju nivoa aktivnih kamatnih stopa

Centralna banka Crne Gore, kao institucija odgovorna za podsticanje i očuvanje finansijske stabilnosti, kontinuirano identifikuje i prati rizike od sistemskog značaja i ocjenjuje njihov potencijalni uticaj na stanje finansijske stabilnosti. Visok nivo aktivnih kamatnih stopa i njihov uticaj na finansijski sistem ocijenjen je kao rizik od potencijalnog sistemskog značaja i pod stalnim je nadzorom Centralne banke. Negativan uticaj nivoa aktivnih kamatnih stopa na realni sektor manifestuje se kroz smanjenje tekuće likvidnosti privrednih subjekata i njenog postepenog prerastanja u nesolventnost, narušavanja dužničko-povjeralačkih odnosa i širenja spirale nelikvidnosti, pada investicione aktivnosti - što u duгом roku vodi ka stagnaciji i recesiji privredne aktivnosti.

Centralna banka je već jednom, u novembru 2012. godine, pribjegli privremenom ograničenju kamatnih stopa banaka, radi održavanja stabilnosti finansijskog sistema, donošenjem Odluke o privremenim mjerama za ograničenje kamatnih stopa banaka. Nakon isteka Odluke u maju 2013, Centralna banka nije produžila njeno važenje. Kako Centralna banka nema referentnu kamatnu stopu preko koje bi direktno uticala na nivo kamatnih stopa, preporučila je bankama da u narednom periodu ne podižu kamatne stope na novoodobrene kredite. Centralna banka je nastavila aktivno da prati kretanje kamatnih stopa i ostavila mogućnost da, u slučaju njihovog ekstremnog rasta i negativnog uticaja na kretanje nekvalitetnih kredita, ponovo donese odluku privremenog karaktera.

Raspravljajući o ovim pitanjima u julu 2014. godine, Savjet Centralne banke je konstatovao da je prisutan rast aktivnih kamatnih stopa na novoodobrene kredite, kao i silazni trend prosječne ponderisane pasivne kamatne stope na ukupne depozite. Zaključeno je da su aktivne kamatne stope banaka previsoke i da imaju negativan uticaj na očuvanje finansijske stabilnosti. Stoga je Savjet preporučio bankama da do kraja trećeg kvartala 2014. godine smanje nivo aktivnih kamatnih stopa. Nakon isteka navedenog roka, Savjet je, na sjednici održanoj 12. decembra 2014, usvojio Izvještaj o analizi kamatnih stopa u kome je izvršena sveobuhvatna analiza kamatnih stopa banaka i MFI. Savjet je konstatovao da je na kraju oktobra prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa na novoodobrene kredite snižena za 1,06 procentih poena u odnosu na septembar i zaključio da su banke, u određenoj mjeri, počele da postupaju po preporuci Centralne banke. Savjet je pozvao banke da nastave sa snižavanjem aktivnih kamatnih stopa i istakao da će kontinuirano pratiti njihovo kretanje i, po potrebi, preduzimati odgovarajuće mjere.

Centralna banka je ponovo dostavila preporuku Vladi Crne Gore za propisivanje najviše dozvoljene ugovorne kamatne stope, kako bi se spriječilo zaključivanje zelenaških ugovora. Ovo rješenje implementirao je veliki broj zemalja članica EU, kao i SAD, a od zemalja regiona Makedonija i Hrvatska.

2.2.1.1. Monetarna politika

Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore propisano je da su osnovni instrumenti monetarne politike Centralne banke operacije na otvorenom tržištu, kreditni poslovi, kreditor u krajnjoj instanci i obavezna rezerva.

U toku 2014. godine nije bilo aktiviranja prva tri instrumenta.

Na kraju 2014. godine donijeta je Odluka o izmjenama Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore („Sl. list Crne Gore“ br. 52/14), kojom je bankama omogućeno da do 35% obavezne rezerve izdvajaju u obliku državnih zapisa Crne Gore ročnosti do 182 dana⁸. Izmjenom Odluke također je predviđeno da Centralna banka na 15% izdvojene obavezne rezerve mjesečno plaća bankama naknadu obračunatu po stopi od EONIA umanjenoj za 10 baznih poena na godišnjem nivou, s tim da ova stopa ne može biti manja od nule.

Politika obavezne rezerve

Na kraju 2014. godine, izdvojena obavezna rezerva iznosila je 214,9 miliona eura i povećana je za 18 miliona eura ili 9,2% u odnosu na kraj 2013. godine.

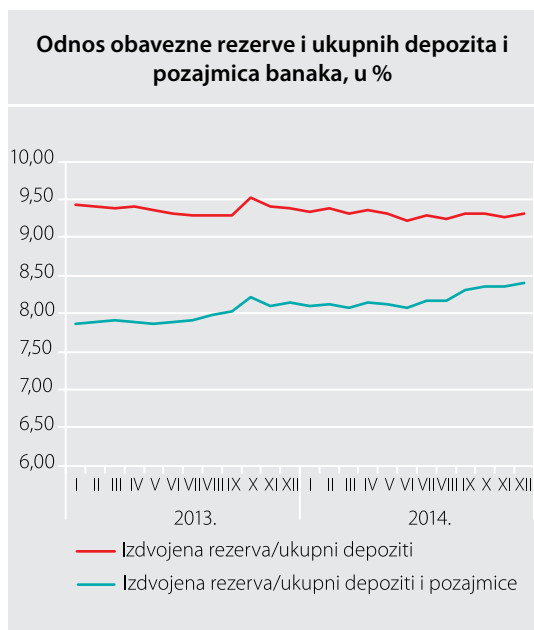
Tabela 2.1

Izdvojena obavezna rezerva, depoziti, pozajmice, u 000 eura								
Opis/Period	2013.				2014.			
	III	VI	IX	XII	III	VI	IX	XII
Izdvojena obavezna rezerva	187.694	187.131	201.896	196.898	196.251	197.857	211.537	214.936
Ukupni depoziti	1.999.290	2.009.655	2.172.953	2.097.704	2.104.273	2.146.447	2.268.031	2.308.149
Ukupne pozajmice	372.966	364.200	344.351	323.009	324.731	303.905	276.526	248.655

Učešće izdvojene obavezne rezerve u ukupnim depozitima banaka smanjeno je sa 9,4%, koliko je iznosilo na kraju 2013. godine, na 9,3% na kraju 2014. godine.

U toku 2014. godine, struktura izdvojene obavezne rezerve je izmijenjena u odnosu na 2013. godinu. Na računu obavezne rezerve u inostranstvu izdvojeno je 51,6% sredstava obavezne rezerve, što je za 12 p.p. više nego na kraju prethodne godine, dok je istovremeno na računu Centralne banke u zemlji izdvojeno ukupno 27,8%, što je za 8,8 p.p. niže. Na kraju 2014. godine, deset banaka je iskoristilo mogućnost izdvajanja dijela obavezne rezerve u vidu državnih zapisa. Tako je 44,3 miliona eura ili 20,6% ukupno izdvojene obavezne rezerve iskorišćeno za kupovinu državnih zapisa. Izdvajanje obavezne rezerve banaka u vidu državnih zapisa smanjeno je u odnosu na isti period prethodne godine za 3,2 p.p.

Grafik 2.1

⁸ U februaru 2015. godine je donijeta Odluka o izmjenama Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 7/15) kojom je bankama omogućeno da do 25% obavezne rezerve izdvoje i drže u obliku državnih zapisa Crne Gore bilo koje ročnosti, nakon čega mogu još do 10% obavezne rezerve izdvojiti i držati u obliku državnih zapisa Crne Gore ročnosti do 182 dana. Ovu mogućnost banke će imati do 31.12.2015. godine.

Grafik 2.2

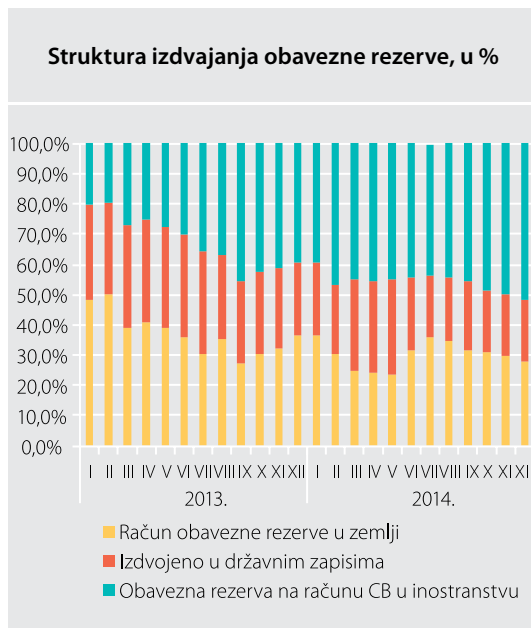

Tabela br. 2.2 pokazuje da je odnos izdvojene obavezne rezerve i ukupnih depozita, odnosno aktive banaka u Crnoj Gori među nižim u regionu.

Tabela 2.2

Odnos obavezne rezerve i ukupnih depozita i aktive banaka na kraju 2014. godine		
	Obavezna rezerva/Depoziti	Obavezna rezerva/Aktiva
Bosna i Hercegovina	24,0%	15,1%
Crna Gora	9,3%	6,9%
Hrvatska	12,9%	6,1%
Makedonija	10,5%	6,2%
Srbija	22,2%	11,9%

2.2.1.2. Kontrola i regulacija bankarskog sistema

Veliko interesovanje domaćih i stranih investitora, pravnih i fizičkih lica, za osnivanje novih banaka obilježilo je 2014. godinu. Dozvolu za rad dobila je jedna banka, a u postupku odlučivanja su zahtjevi za izdavanje dozvole za rad još tri banke i jedne MFI.⁹ Rok za odlučivanje po ovim zahtjevima ističe u prvoj polovini 2015. godine.

Tokom 2014. godine pojačan je supervizorski nadzor banaka i MFI, a realizovan je kroz 11 redovnih banaka i tri vanredne, ciljne, neposredne kontrole. Kontrolama je bilo obuhvaćeno 11 banaka u sistemu. Sa ciljem nastavka uspješne prekogranične saradnje sa supervizorima matičnih banaka čiji supsidijari posluju u Crnoj Gori (pet iz zemalja članica EU i jedne iz zemlje van EU), supervizori Centralne banke su učestvovali u radu supervizorskih koledža.

⁹ Početkom 2015. godine izdata je još jedna dozvola.

CBCG je tokom 2014. godine zbog utvrđenih nepravilnosti u poslovanju, prema tri banke preduzela mjere za otklanjanje nepravilnosti u radu, i to za dvije banke u formi rješenja, a prema jednoj banci u formi sporazuma o otklanjanju nepravilnosti u poslovanju. Zbog nepostupanja u skladu sa odredbama Zakona o potrošačkim kreditima kojima se reguliše način informisanja klijenata prije zaključenja ugovora, CBCG je za dvije banke izrekla mjeru privremene zabrane kreditiranja do otklanjanja utvrđenih nepravilnosti.

Centralna banka je i u 2014. godini nastavila sa unapređenjem regulatornog okvira čiji je cilj harmonizacija zakonske i podzakonske regulative iz oblasti bankarstva sa relevantnim direktivama EU i Bazelskim standardima kapitala i likvidnosti (Bazel III). Tokom 2014. godine pripremana je dokumentaciona osnova i započet rad na novom Zakonu o bankama i Odluci o adekvatnosti kapitala banaka. U okviru pretpristupnih pregovora, tokom 2014. godine, utvrđena je pregovaračka pozicija za poglavlje 9 - Finansijske usluge kojom je, između ostalog, definisan set zakonskih i podzakonskih akata koje je CBCG dužna pripremiti ili usvojiti u periodu do kraja 2017. godine. Radi usklađivanja zakonskih propisa sa evropskim zakonodavstvom planirano je donošenje novog Zakona o izmjenama zakona o stečaju i likvidaciji banaka i Zakona o sanaciji banaka. U saradnji sa drugim nadležnim institucijama pripremaće se i Zakon o dodatnom nadzoru finansijskih konglomerata, kao i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti depozita.

2.2.1.2.1. Kontrola bankarskog sektora

U skladu sa Zakonom o bankama, Centralna banka odlučuje o izdavanju dozvola za rad banaka, mikro kreditnih finansijskih institucija, kreditnih unija i pravnih lica koja se bave kreditno-garantnim poslovima, kao i o izdavanju više vrsta odobrenja, koja imaju karakter preventivne kontrole banaka.

Tokom 2014. godine po osnovu zahtjeva za izdavanje dozvole za rad banke, doneseno je jedno rješenje o izdavanju dozvole za rad banke.

Po osnovu zahtjeva za izdavanje odobrenja i saglasnosti doneseno je ukupno 70 akata i to:

- tri rješenja o odobravanju sticanja kvalifikovanog učešća u bankama;
- jedno rješenje o odobravanju zaključivanja akcionarskog sporazuma;
- šesnaest rješenja kojima je odobren izbor predloženih članova odbora direktora, jedno rješenje o odbijanju izdavanja odobrenja i jedan zaključak o obustavi postupka;
- sedam rješenja o izdavanju odobrenja za izbor lica predloženih za izvršne direktore banaka;
- trinaest rješenja kojima je odobren izbor predloženih društava za reviziju godišnjih finansijskih izvještaja banaka;
- pet rješenja o izdavanju odobrenja za angažovanje lica izvan banke za obavljanje poslova interne revizije informacionog sistema u bankama;
- sedam rješenja o izdavanju odobrenja za obavljanje poslova koji nijesu utvrđeni dozvolom za rad banke;
- jedno rješenje kojim je izdato odobrenje na plan poboljšanja stanja u banci;
- sedam saglasnosti Upravi za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma za stavljanje izvještaja o kontroli na uvid Područnom organu za prekršaje, jedna saglasnost Vrhovnom državnom tužilaštvu za stavljanje izvještaja o kontroli na uvid u postupku pred nadležnim sudom, četiri saglasnosti bankama za stavljanje izvještaja o kontroli na uvid društvu za reviziju, jedna

saglasnosti za stavljanje rješenja o mjerama na uvid društvu za reviziju i dvije saglasnosti za stavljanje izvještaja o kontroli pravnom licu za potrebe izrade due diligence izvještaja.

Tokom 2014. godine, u skladu sa Planom kontrola, izvršeno je 11 ciljnih, redovnih, neposrednih kontrola, kojima je bilo obuhvaćeno 11 banaka u sistemu. Dodatno, izvršene su i tri vanredne ciljne neposredne kontrole banaka iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Tokom 2014. godine, predmet neposredne kontrole nije bila samo nova banka koja je dozvolu za rad dobila tokom maja 2014. godine, a otpočela je sa radom danom registracije u CRPS odnosno 27.06.2014. godine, pa njeno poslovanje nije moglo uticati na stabilnost bankarskog sistema. Poslovanje ove banke i njen rizični profil, tokom 2014. godine, praćeni su na osnovu sprovedenih posrednih kontrola, odnosno analizom izvještaja koje je banka dostavljala Centralnoj banci.

Tabela 2.3

Broj i vrsta izvršenih kontrola u 2014. godini, po bankama	
Banke u kojima je izvršena kontrola	Broj i vrsta kontrola (neposredne kontrole)
Atlas banka AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola. Jedna ciljna, vanredna kontrola.
Crnogorska Komercijalna Banka AD Podgorica, Member of OTP Group	Jedna ciljna, redovna kontrola. Dvije vanredne ciljne kontrole.
Erste banka AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola.
Universal Capital bank AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola.
Hipotekarna banka AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola.
Hypo Alpe Adria AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola.
Invest Banka Montenegro (IBM) AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola.
Komercijalna banka AD Budva	Jedna ciljna, redovna kontrola.
NLB Montenegro banka AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola.
Prva banka Crne Gore osnovana 1901. god. AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola.
Societe Generale Montenegro, AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola.
Lovćen banka AD Podgorica (dozvolu za rad dobila u maju 2014. godine)	Nije bila predmet kontrole.

U skladu sa kontrolom na bazi rizika, tokom 2014. godine nijesu vršene sveobuhvatne kontrole, već je fokus bio na kontrolama adekvatnosti kapitala, kreditnog rizika, funkcionisanja uspostavljenog sistema interne kontrole, prihoda, usklađenosti poslovanja sa propisima, sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Orijehtacijom na ciljne kontrole nastavljeno je jačanje efikasnosti kontrole i razvoj koncepta supervizije na bazi rizika, sa dominantnom ulogom portfolio menadžment pristupa u superviziji banaka. Kontrola bankarskog sektora je bila usmjerena na kontrolu banaka sa stanovišta procjene rizičnih područja.

Sa ciljem efikasnije kontrole, kontrolori Centralne banke su učestvovali u radu supervizorskih koledža koji su organizovani za članice OTP grupe, NLB grupe i grupe Komercijalne banke. Tokom 2014. godine Centralna banka Mađarske je, kao *home* supervizor, organizovala dva supervizorska koledža za *host* supervizore banaka članica OTP grupe. Banka Slovenije, kao *home* supervizor, je organizovala jedan supervizorski koledž za *host* supervizore banaka članica Grupe, kao i jedan trilateralni sastanak povodom izvršenih revizija kvaliteta aktive dvije banke članice Grupe. Takođe, Narodna banka Srbije je, kao *home* supervizor, organizovala jedan supervizorski koledž tokom 2014. godine za *host* super-

vizore banaka članica grupe Komercijalne banke. Pored navedenog, predstavnici Centralne banke su prisustvovali sastanku u organizaciji FMA (Austrian Financial Market Authority) i Centralne banke Austrije kao *home* supervizora, zajedno sa predstavnicima nadležnih *home* supervizora zemalja u kojima posluju banke članice Hypo Grupe. Cilj sastanka je bio međusobno upoznavanje sa aktuelnim dešavanjima u okviru Hypo grupe.

Mjere prema bankama - U smislu člana 116 Zakona o bankama, ukoliko utvrdi nepravilnosti u poslovanju banke, Centralna banka može preduzeti prema banci jednu od sljedećih mjera:

1. pisano upozoriti banku o utvrđenim nepravilnostima i zahtijevati od banke da preduzme jednu ili više aktivnosti za otklanjanje tih nepravilnosti;
2. zaključiti sa bankom pisani sporazum kojim će se banka obavezati da u određenom roku otkloni utvrđene nepravilnosti u poslovanju;
3. donijeti rješenje kojim će izreći jednu ili više mjera propisanih Zakonom o bankama.

Pri odlučivanju o vrsti mjera koje će biti preduzete prema banci, u skladu sa članom 117 Zakona o bankama, polazi se od:

1. ocjene uticaja utvrđenih nepravilnosti na:
  - trenutni i budući finansijski položaj banke,
  - izloženost banke pojedinim vrstama rizika;
2. broja i težine utvrđenih nepravilnosti, kao i broja, učestalosti i trajanja nepravilnosti u ranijem poslovanju banke;
3. ocjene spremnosti i sposobnosti organa i rukovodstva banke da otklone utvrđene nepravilnosti, zasnovane na procjeni:
  - sposobnosti organa i rukovodstva banke da upravljaju rizicima u poslovanju banke,
  - efikasnosti sistema interne kontrole u banci,
  - efikasnosti organa i rukovodstva banke u otklanjanju ranije utvrđenih nepravilnosti u poslovanju banke,
  - stepena saradnje rukovodstva banke sa ovlašćenim kontrolorima tokom kontrole banke;
4. ocjene stepena uticaja utvrđenih nepravilnosti na finansijsku disciplinu, sigurnost i stabilnost funkcionisanja bankarskog sistema.

Centralna banka je tokom 2014. godine zbog utvrđenih nepravilnosti u poslovanju, prema tri banke preduzela mjere za otklanjanje nepravilnosti u radu, i to za dvije banke u formi rješenja, a prema jednoj banci u formi sporazuma o otklanjanju nepravilnosti u poslovanju.

Jednim rješenjem je banci naloženo da izradi Plan za poboljšanje stanja u banci, koji mora da sadrži sljedeće, detaljno razrađene, mjere i aktivnosti¹⁰:

- dovođenje i održavanje sopstvenih sredstava do nivoa od najmanje 5.000.000,00 eura, uključujući i povećanje akcijskog kapitala;

¹⁰ U skladu sa utvrđenim činjeničnim stanjem tokom postupka vršenja neposredne kontrole, primjenjujući odredbe Zakona o bankama (član 8, 69, 33, 47, 50, 73 i 103), izrečene su mjere ove vrste.

- izradu Strategije poslovanja za period od minimum tri naredne godine, Strategije upravljanja rizicima, Strategije planiranja kapitala za godinu dana i Plana upravljanja kapitalom za godinu dana;
- uspostavljanje procesa procjene ukupne adekvatnosti internog kapitala u odnosu na rizični profil, vrste i nivo rizika kojima je izložena (ICAAP);
- uspostavljanje pouzdanog informacionog sistema, što podrazumijeva:
  - uspostavljanje nezavisne funkcije internog revizora u skladu sa Zakonom o bankama („Službeni list Crne Gore“, br.17/08, 44/10 i 40/11), a kojom se naročito obezbjeđuje procjena kvaliteta i pouzdanost informacionog sistema;
  - testiranje Plana kontinuiteta poslovanja (BCP), minimum jednom godišnje, i prezentiranje rezultata Odboru direktora;
  - vršenje ponovne procjene identifikovanih rizika i identifikacija mogućih novih rizika, kao i revidiranje Metodologije za upravljanje rizicima u informacionom okruženju;
- uspostavljanje adekvatne identifikacije operativnih rizika u obimu propisanim članom 2 Odluke o minimalnim standardima za upravljanje operativnim rizikom u bankama („Službeni list Crne Gore“, br.24/09);
- održavanje opštih troškova do nivoa koji ne mogu prelaziti osnovne prihode.

Drugim rješenjem je naloženo banci:

- dostizanje i održavanje koeficijenta solventnosti od 12%¹¹;
- smanjenje nivoa stečene aktive, posebno aktive za koju je istekao period od četiri godine od datuma sticanja, kao i da iznos ulaganja u nepokretnosti i osnovna sredstva svede na nivo koji ne prelazi 40 % sopstvenih sredstava;
- svođenje izloženosti prema akcionarima koji nemaju kvalifikovano učešće u okviru limita izloženosti koji su propisani članom 58 Zakona o bankama;
- preduzimanje mjera i radnji kojima će se osigurati pripremanje i blagovremeno dostavljanje Centralnoj banci Crne Gore tačnih izvještaja i drugih podataka o svom finansijskom stanju i poslovanju;
- izvršavanje klasifikacije izloženosti po osnovu kreditnih kartica u odgovarajuće klasifikacione kategorije, kao i klasifikovanje kredita odobrenih prema pravnim licima u skladu sa danima kašnjenja u otplati;
- pribavljanje izvoda koji nijesu stariji od tri mjeseca iz Centralnog registra privrednih subjekata za određena rezidentna pravna lica;
- pribavljanje ovlašćenja za lica koja raspoložu sredstvima na računima klijenata, određenih nerezidentnih pravnih lica;
- utvrđivanje stvarnog vlasnika za određeno rezidentno pravno lice;
- izvršavanje ponovne kontrole određenih nerezidentnih pravnih lica;
- pribavljanje podataka o namjeni otvaranja računa i podataka o zanimanju za određena rezidentna i nerezidentna fizička lica;
- obezbjeđivanje odgovarajuće informaciono-tehničke podrške koja ovlašćenom licu omogućava stalno i pouzdano praćenje aktivnosti iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

¹¹ U skladu sa utvrđenim činjeničnim stanjem tokom postupka vršenja neposredne kontrole, primjenjujući odredbe Zakona o bankama (član 70,71, 58 i 103), odredbe Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (član 15,17, 20,23,38 i 71) i odredbe Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama (član 3,32 i 48), izrečeno su mjere ove vrste.

Sa jednom bankom je zaključen pisani sporazum kojim se banka obavezala da, u rokovima utvrđenim tim sporazumom, realizuje aktivnosti kojima će otkloniti slabosti i nepravilnosti u poslovanju, utvrđene izvještajem o kontroli. Banka se obavezala da će: revidirati godišnje planove interne revizije koji će obuhvatiti sve elemente propisane članom 75 Zakona o bankama i članom 4 Odluke o internoj reviziji; dostaviti plan aktivnosti na poboljšanju sistema interne kontrole koji će obezbijediti pouzdanost, blagovremenost i potpunost finansijskih i drugih informacija o poslovanju banke; izloženosti koje ima prema jednom pravnom licu ili grupi povezanih lica, a koje prelaze 25% sopstvenih sredstava, svesti na dozvoljeni nivo propisan članom 58 Zakona o bankama.

Usklađenost poslovanja sa propisima - Tokom 2014. godine, realizovane su sljedeće ključne aktivnosti:

1. izvršene su kontrole rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u bankama;
2. učešće u izradi novog Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma;
3. učešće u realizaciji Projekta „Nacionalna procjena rizika od pranja novca i finansiranja terorizma za bankarski sektor i finansijske institucije“, po metodologiji Svjetske banke.
4. u okviru aktivnosti za četvrti Krug evaluacije mjera iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, ostvarena je saradnja sa ekspertima Komiteta Savjeta Evrope (MONEYVAL) koji su boravili u Crnoj Gori u prvom kvartalu 2014. godine;
5. učešće u radu pregovaračkih struktura za pristupanje EU vezano za pregovaračko Poglavlje 4 - Sloboda kretanja kapitala;

U 2014. godini izvršene su kontrole rizika od pranja novca i finansiranja terorizma kojima je obuhvaćeno devet banaka (šest planiranih, redovnih, ciljnih neposrednih kontrola i tri vanredne ciljne neposredne kontrole banaka).

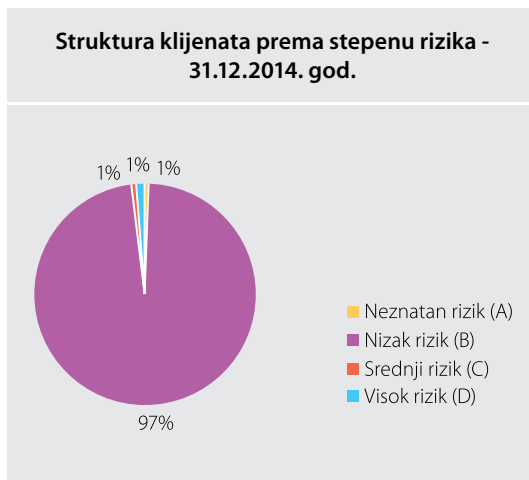
Rizik od pranja novca i finansiranja terorizma je rizik da će klijent iskoristiti finansijski sistem za pranje novca ili finansiranje terorizma, odnosno da će poslovni odnos, transakcija ili proizvod biti, posredno ili neposredno, korišćen za pranje novca ili finansiranje terorizma. Banke su obveznici po Zakonu o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma sa širokom lepezom obaveza u procesu upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma koje u ključnom obuhvataju: utvrđivanje i provjeru identiteta klijenata, uključujući i utvrđivanje stvarnog vlasnika klijenta koji je pravno lice, praćenje poslovanja klijenata, dostavljanje informacija, podataka i dokumentacije Upravi za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, izradu analize rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, kontinuirano osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih i dr., a sve sa ciljem smanjenja mogućnosti da budu zloupotrijebljene u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma.

Banke kao najveći dio finansijskog sistema u Crnoj Gori, imaju značajnu ulogu u sistemu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Banke imaju uspostavljene sisteme za upravljanje rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma, što uključuje i uspostavljenu *compliance* funkciju.

Sve banke su donijele interna akta na osnovu Smjernica za analizu rizika kod banaka radi sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, koje je utvrdila Centralna banka Crne Gore, kojima su definisani kriteriji za klasifikaciju klijenta, poslovnih odnosa, transakcija i proizvoda prema stepenu rizika. Na osnovu propisanih kriterija sve banke su izvršile klasifikaciju klijenata prema stepenu rizika i definisale dinamiku njihovog praćenja. Banke klasifikuju klijente u četiri kategorije rizika: neznatan rizik (A), nizak rizik (B), srednji rizik (C) i visok rizik (D).

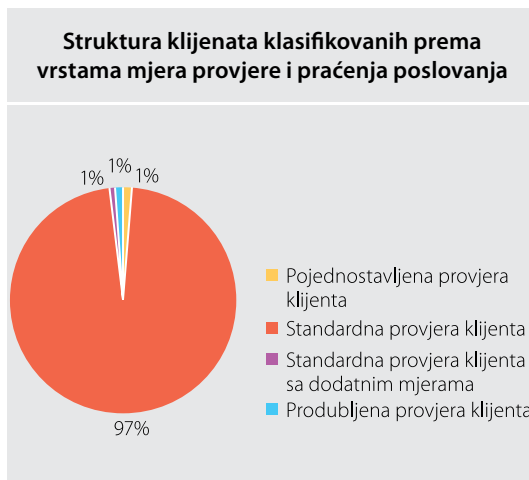
Grafik 2.3

Struktura klijenata u bankarskom sektoru prema stepenu rizika, pokazuje da su banke 97% klijenata klasifikovale u kategoriju niskog rizika (kategorija B), dok su u kategorije neznatnog rizika klasifikovale 1%, srednjeg rizika 1% i visokog rizika 1% klijenata.

U kategoriju visokog rizika banke klasifikuju klijente na koje se primjenjuje produbljena provjera, klijente koji koriste usluge elektronskog bankarstva, klijente kod kojih je banka utvrdila značajno odstupnje u poslovanju bez jasnog ekonomskog ili pravnog obrazloženja, kao i druge slučajeve po ocjeni banke.

Grafik 2.4

U zavisnosti od rizičnog profila klijenta banke su dužne da primjenjuju pojednostavljene mjere, standardne mjere, standardne mjere sa povećanim oprezom i produbljene mjere provjere i praćenja klijenta.

Struktura klijenata klasifikovanih prema vrstama mjera provjere i praćenja poslovanja klijenata (grafik 2.4) pokazuje da banke primjenjuju u odnosu na 97% klijenata standardne mjere provjere i praćenja poslovanja, produbljenu provjeru i praćenje poslovanja u odnosu na 1% klijenata, pojednostavljene mjere banke primjenjuju u odnosu na 1% klijenata i standardnu provjeru sa dodatnim mjerama primjenjuju u odnosu na 1% klijenata.

U okviru aktivnosti sprečavanja finansiranja terorizma Centralna banka je redovno obavještavala banke o međunarodnim restriktivnim mjerama koje su donijele relevantne međunarodne organizacije. U 2014. godini bankama je dostavljeno ukupno 26 obavještenja.

Na bazi izvršenih kontrola, utvrđene su nepravilnosti u sprovođenju Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma na osnovu kojih su pokrenuti prekršajni postupci prema dvije banke, zbog nepoštovanja odredaba ovog zakona kojima su propisani: identifikacija klijenata, klasifikacija klijenata prema stepenu rizika, praćenje poslovanja klijenata, dostavljanje izvještaja Upravi za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, primjena indikatora za prepoznavanje sumnjivih klijenata i transakcija i uslova za rad ovlašćenog lica zaduženog za poslove otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

U okviru aktivnosti na izradi novog Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma Centralna banka je dala značajan doprinos na implementaciji novih međunarodnih standarda iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma (nove Preporuke Financial Action Task Force - FATF

iz 2012. godine). Novi Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma je donijet u avgustu 2014. godine što je, pored ostalog, u velikoj mjeri doprinijelo otvaranju pregovaračkog Poglavlja 4. - Sloboda kretanja kapitala.

Sa ciljem sprovođenja Preporuke 1 Financial Action Task Force (FATF), u prvom kvartalu 2014. godine započeo je Projekat „Nacionalna procjena rizika od pranja novca i finansiranja terorizma“. Aktivnosti u okviru ovog projekta izvršene su po metodologiji Svjetske banke, a obuhvatile su prikupljanje podataka i informacija za period od 2010. do 2013. godine i njihovu analizu, kao i izradu Nacrta izvještaja o nacionalnoj procjeni rizika za bankarski sektor i finansijske institucije.

U okviru aktivnosti za četvrti krug evaluacije mjera iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, ostvarena je saradnja sa ekspertima Komiteta Savjeta Evrope (MONEYVAL) koji su boravili u Crnoj Gori u prvom kvartalu 2014. godine. Ocjenu usklađenosti crnogorskih propisa iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma sa međunarodnim standardima iz ove oblasti i pravnom tekovinom Evropske Unije, eksperti su predstavili u Nacrtu izvještaja za četvrti krug evaluacije mjera iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Nadzor potrošačkog kreditiranja – Centralna banka je u 2014. godini otpočela sa ostvarivanjem funkcije nadzora nad potrošačkim kreditiranjem, na osnovu ovlašćenja iz Zakona o potrošačkim kreditima („Sl.list Crne Gore“, br. 35/13) koji je počeo da se primjenjuje od 01.02.2014. godine. Ovaj vid nadzora ostvaruje se kroz kontrolu usklađenosti poslovanja banaka i mikro kreditnih finansijskih institucija kojima je Centralna banka izdala dozvolu za rad u dijelu potrošačkog kreditiranja, kao i kroz postupanje po dostavljenim prigovorima korisnika ovih usluga.

Zbog utvrđenih nepravilnosti u poslovanju i kršenja odredbi Zakona o potrošačkim kreditima, podneta su dva zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka nadležnom područnom organu za prekršaje. Zbog nepostupanja u skladu sa odredbama Zakona o potrošačkim kreditima kojima se reguliše način informisanja klijenata prije zaključenja ugovora, Centralna banka je za dvije banke izrekla mjeru privremene zabrane kreditiranja do otklanjanja utvrđenih nepravilnosti. Jednoj banci je, nakon sprovedenog neposrednog postupka kontrole naloženo da poboljša prakse pri odobravanju potrošačkih kredita. Razmotreno je i, u skladu sa ovlašćenjima, postupljeno po 28 prigovora klijenata koji nijesu bili zadovoljni uslugama banaka.

Većina banaka je na zadovoljavajući način svoje poslovanje prilagodila zahtjevima iz Zakona o potrošačkim kreditima, čime se stvara osnova za dugoročnije i kvalitetnije rješavanje pitanja zaštite potrošača - korisnika potrošačkih kredita.

Kontrola operativnog rizika – Kontrola i ocjena upravljanja operativnim rizikom i IT izvršena je u šest banaka i jednoj mikrofinansijskoj instituciji u 2014. godini. Banke i MFI koje su bile predmet kontrole i oblasti kontrole su izabrane na osnovu sledećih kriterijuma: datum vršenja prethodne kontrole, stanje utvrđeno u toku prethodne kontrole i bilansna suma institucije.

Kontrola IT sistema se sprovodi u skladu sa internom *Metodologijom za ocjenu rejtinga IT sistema*. Ocjenjivanje rejtinga IT sistema se vrši na skali od 1 do 4, gdje 1 predstavlja najbolju ocjenu. Ocjena se određuje u zavisnosti od pojedinačnih ocjena koje se daju za raspoloživost sistema, definisana prava pristupa, preciznost sistema i agilnosti institucije po pitanju IT organizacije i planiranja razvoja IT si-

stema. Prosječna ocjena IT sistema kontrolisanih banaka je 2,2. Na ovu ocjenu najveći negativni uticaj imala je ocjena za raspoloživost sistema koja je u prosjeku iznosila 2,5.

Kroz ocjenu raspoloživosti sistema se razmatra i sposobnost banaka i MFI da očuvaju kontinuitet obavljanja ključnih poslovnih aktivnosti u eventualnim vanrednim situacijama. Naročito se ocjenjuje da li bi banke i MFI bile u stanju da u prihvatljivom vremenu omoguće oporavak i raspoloživost resursa informacionog sistema potrebnih za odvijanje vitalnih poslovnih procesa.

Banka koja u ranijem periodu nije imala funkcionalnu rezervnu IT lokaciju, i prema kojoj su bile definisane supervizorske mjere, je obezbijedila istu i izradila Plan za vanredne situacije. Međutim, rad banke sa rezervne IT lokacije još uvijek nije testiran što predstavlja nepravilnost u poslovanju. Kontrola je takođe konstatovala da u banci nikada nije vršena revizija informacionog sistema od strane interne revizije banke. Ovo su bili razlozi da se prema istoj definišu strože supervizorske mjere.

U četiri ostale banke je vršena revizija informacionog sistema od strane interne revizije što predstavlja napredak u odnosu na prethodni period. Sve banke su povjerile obavljanje ovih poslova spoljnim saradnicima, s tim što dvije banke nijesu za to tražile odobrenje Centralne banke, što im je bila zakonska obaveza. Naime, u članu 74 Zakona o bankama propisano je da banke za obavljanje poslova interne revizije mogu, izuzetno, uz prethodno odobrenje Centralne banke, angažovati lice koje nije zaposleno u banci. Navedeno formalno kršenje predmetnog člana od strane dvije banke nije povlačilo mjere iz člana 116 Zakona o bankama, jer priroda tog kršenja nije narušavala rizični profil banke koji bi zahtijevao tu vrstu mjere, a nije postojala ni mogućnost propisivanja prekršajne mjere jer u Zakonu o bankama kršenje člana 74 nije propisano kao prekršaj. Takođe, internu reviziju u ovim bankama obavili su specijalisti iz matičnih banaka, a njihovi izvještaji su ocijenjeni kvalitetnim. Tokom 2014. godine, Centralna banka je svim bankama u sistemu uputila upozorenje da više neće izdavati odobrenja propisana članom 74 Zakona o bankama za obavljanje ovih poslova od strane lica van banke i upozorila ih da u 2015. godini moraju uspostaviti trajnu funkciju interne revizije informacionih sistema. Time je na trajnoj osnovi eliminisana mogućnost ponavljanja ove vrste propusta. Centralna banka je izdala pet rješenja o izdavanju odobrenja za angažovanje spoljnih saradnika za obavljanje poslova interne revizije informacionog sistema u bankama u 2014. godini.

Ocjena rejtinga IT sistema utiče na ocjenu kvaliteta upravljanja operativnim rizikom u kontrolisanoj instituciji i ocjenu njene izloženosti operativnom riziku, koje se koriste za dobijanje ocjene ukupnog operativnog rizika. Ove tri ocjene se navode u izvještajima o izvršenoj kontroli. Sprovedene kontrole su pokazale da je u tri banke ukupni operativni rizik umjeren, a u dvije umjeren do visok.

Procijenjeno je da jedna banka ima slab kvalitet upravljanja operativnim rizikom i prema njoj su, u vidu rješenja, definisane supervizorske mjere kojima se zahtijeva da uspostavi adekvatnu identifikaciju operativnih rizika u obimu propisanim članom 2 Odluke o minimalnim standardima za upravljanje operativnim rizikom u bankama („Službeni list Crne Gore“, br. 24/09).

Banke imaju zakonsku obavezu da uspostave sistem upravljanja operativnim rizikom kojim se obezbjeđuje: identifikacija, mjerenje, praćenje i limitiranje operativnih rizika. Kontrolama je ustanovljena potreba manjeg ili većeg unapređenja sistema upravljanja operativnim rizikom u većini banaka, i to u dijelu:

- Unapređenja procesa identifikacije novih izvora operativnih rizika koji proizilaze iz uvođenja novih proizvoda i procesa,
- Unapređenja procesa identifikacije rizika koji proizilaze iz angažovanja lica izvan banaka koja obavljaju poslove za banke,
- Unapređenja procesa identifikacije rizika informacionog sistema,
- Mjerenja nivoa operativnih rizika na pojedinačnoj osnovi.

Takođe konstatovano je da je u većini banaka potrebno poboljšanje u dijelu izrade i čuvanja operativnih i sistemskih zapisa koji omogućavaju rekonstruisanje događaja, otkrivanje neovlašćenih pristupa i radnji na informacionom sistemu, identifikovanje problema i utvrđivanje odgovornosti. Obaveza kreiranja i čuvanja ovakvih zapisa je definisana u članu 7 Odluke o minimalnim standardima za upravljanje operativnim rizikom u bankama.

Operativni rizik je jedan od rizika za koji se obračunava regulatorni kapital koji utiče na izračunavanje koeficijenta solventnosti banaka. Zakonom su definisana dva metoda koje banke mogu koristiti za obračun kapitala za operativni rizik i to: jednostavni i standardizovani metod. Sve banke koriste jednostavni metod.

Banke obračun kapitala za operativni rizik po jednostavnom metodu vrše iz prosjeka neto kamatonosnih i neto nekamatnosnih prihoda za tri prethodne uzastopne poslovne godine. Ovi „bruto prihodi“ ne ukazuju na uspješnost poslovanja već samo na obim poslovanja. Na nivou bankarskog sektora ukupan kapital za operativni rizik na dan 31.12.2014. godine iznosio je 27,6 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 1,58% u odnosu na stanje na dan 31.12.2013. godine.

Kontrola kreditnog rizika - Banke su u 2014. godini ulagale značajne napore na ublažavanju i umnjivanju kreditnog rizika prodajom nekvalitetnih kredita faktoring kompanijama, restrukturiranjem kredita, kao i kroz ostvarivanje operativnih ciljeva definisanih strategijama za smanjenje nivoa nekvalitetnih kredita, u skladu sa Odlukom o izmjenama i dopunama odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama.

Kreditni rizik je i pored svih preduzetih mjera i dalje izražen.

Sa ciljem iznalaženja rješenja za smanjenje nekvalitetnih kredita u bankama, Svjetska banka, Ministarstvo finansija i Centralna banka Crne Gore su tokom 2014. godine preduzele niz aktivnosti u okviru projekta nazvanog „Podgorički model“.

Ministarstvo finansija je, u saradnji sa Centralnom bankom, pripremilo Predlog zakona o sporazumnom finansijskom restrukturiranju dugova prema finansijskim institucijama, koji je utvrdila Vlada Crne Gore i dostavila ga Skupštini Crne Gore krajem jula 2014. godine. Zakon se trenutno nalazi u skupštinskoj raspravi i očekuje se njegovo usvajanje tokom 2015. godine.

U pravcu rješavanja nekvalitetnih kredita, Centralna banka je, u saradnji sa Svjetskom bankom, pripremila, a krajem novembra 2013. godine i donijela, Odluku o izmjenama i dopunama Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama. Ovom odlukom banke su obavezane da razviju sveobuhvatnu strategiju postupanja sa nekvalitetnim kreditima za period od tri godine i utvrde godišnje operativne ciljeve smanjenja nivoa nekvalitetnih kredita, kao i da o ostvarivanju operativnih ciljeva kvartalno izvještavaju CBCG.

Pri utvrđivanju strategija za postupanje sa nekvalitetnim kreditima (u skladu sa ovom Odlukom) i ciljanog nivoa nekvalitetnih kredita na kraju 2016. godine, polaznu osnovu bankama je predstavljao postojeći nivo nekvalitetnih kredita na dan 31.12.2013. godine i procjena njegove podobnosti za restrukturiranje po pravilima iz regulative Centralne banke. U procjenu je uključena i moguća tranzicija postojećih kvalitetnih kredita u kategoriju nekvalitetne aktive u planiranom periodu, kao i potencijalni nekvalitetni krediti koji mogu nastati iz budućih kreditnih aktivnosti (novoodobreni krediti). U procjeni kretanja nekvalitetnih kredita u trogodišnjem periodu, banke su uzimale i moguće efekte primjene rješenja iz Predloga zakona o sporazumnom finansijskom restrukturiranju dugova prema finansijskim institucijama.

Banke su obavezane da pri definisanju strategije za postupanje sa nekvalitetnim kreditima uzimaju u obzir opciju „oporavka“ i opciju „prinudnog rješavanja“ nekvalitetnih kredita, koja se primjenjuje na nekvalitetne kredite za koje banka ocjenjuje da se ne mogu vratiti u status kvalitetne aktive i koji se zbog toga opredjeljuju za krajnju naplatu - kroz sudski postupak ili na drugi način koji ima karakter prinudne naplate duga.

Koncept navedene odluke Centralne banke, koja je donesena kao regulatorni akt bez ograničenog roka primjene, razlikuje se od koncepta Predloga zakona o sporazumnom finansijskom restrukturiranju dugova prema finansijskim institucijama, za koji se predlaže ograničeni vremenski period primjene od dvije godine.

Pretpostavlja se da će restrukturiranje u skladu sa predloženim zakonom biti fokusirano na dužnike koji imaju dugove prema više banaka i drugim značajnim povjeriocima, jer predloženi zakon obezbjeđuje zajednički nastup povjerilaca u rješavanju problematičnih potraživanja, a takav pristup daje veću garanciju za definisanje održivog finansijskog restrukturiranja, koje će rezultirati boljom napolatom potraživanja. Predloženi zakon kojim se uređuje održivo restrukturiranje sadrži i određene elemente preventivnog djelovanja koje treba da obezbijedi da se i za dio kreditnog portfolija koji ne pripada kategoriji nekvalitetnih kredita (kategorija B), kroz restrukturiranje zadrži ili poboljša njegov kreditni kvalitet.

Kroz oba kanala uticaja, u budućnosti se očekuje bolja kontrola i umanjenje kreditnog rizika na nivou sistema.

Kritikovana aktiva banaka („B“, „C“, „D“, „E“) iznosi 930,1 miliona eura na kraju 2014. godine. Nominalni pad kritikovane aktive od početka godine iznosi 44 miliona eura, a procentualni 4,52. Kritikovana aktiva iznosi 141,7% ukupnog kapitala i rezervi.

Nekvalitetna aktiva („C“, „D“, „E“) na nivou bankarskog sistema na kraju 2014. godine iznosila je 435,5 miliona eura i zabilježila je pozitivan trend u odnosu na početak godine. Nekvalitetna aktiva je smanjena za 50,1 milion eura ili 10,32% u odnosu na kraj 2013. godine.

Najveći dio ove aktive (402,2 miliona eura ili 92,34% nekvalitetne aktive) čine nekvalitetni krediti, koji u odnosu na početak godine bilježe pad od 46,6 miliona eura ili 10,39%.

Tabela 2.4

Klasifikacija aktive - bruto princip, u 000 eura							
		31.12.2013.	31.03.2014.	30.06.2014.	30.09.2014.	31.12.2014.	12.2014. 12.2013.
1	Aktiva sa posebnom napomenom B	488.569	518.529	518.673	457.490	494.640	1,24
2	Substandardna aktiva C	217.573	196.518	202.013	196.765	175.946	-19,13
3	Sumnjiva aktiva D	56.801	21.904	33.670	43.677	20.653	-63,64
4	Gubitak E	211.171	236.137	233.028	229.147	238.848	13,11
5	Ukupno kritikovana aktiva (B+C+D+E)	974.114	973.088	987.384	927.079	930.086	-4,52
6	Nekvalitetna aktiva (C+D+E)	485.545	454.559	468.711	469.589	435.446	-10,32
7	Kapital, ispravke i rezervisanja za vanbilans	625.335	642.844	647.279	658.417	656.394	4,97
8	Nekvalitetna aktiva / kapital + ispravke, rezerve	77,65	70,71	72,41	71,32	66,34	-11,31
8	Nekvalitetna aktiva/ukupna aktiva	16,41	15,31	15,60	15,09	13,88	-2,53
9	Kritikovana aktiva/kapital + rezerve, ispravke	155,77	151,37	152,54	140,80	141,70	-14,07

Sve kategorije nekvalitetnih kredita, osim kredita klasifikovanih kao gubitak „E“, u jednogodišnjem periodu bilježe pad. Krediti klasifikovani u kategoriju „C“ su u odnosu na kraj prethodne godine smanjeni za 40,9 miliona eura, odnosno za 20%. Krediti klasifikovani u kategoriju „D“ su smanjeni za 34,9 miliona eura, odnosno za 63,2%. Krediti klasifikovani u kategoriju „E“ - gubitak, u odnosu na kraj 2013. godine su povećani za 29,2 miliona eura, odnosno za 15,4%.

Tabela 2.5

Klasifikacija kredita i ostalih potraživanja (ključni koeficijenti), bruto princip, u 000 eura							
	Opis	31.12.2013.	31.03.2014.	30.06.2014.	30.09.2014.	31.12.2014.	12.2014. 12.2013.
1	Kredit B	392.238	422.336	421.188	360.511	388.889	-0,85
2	Kredit C	204.561	185.863	189.187	182.334	163.642	-20,00
3	Kredit D	55.144	20.781	32.083	40.792	20.278	-63,23
4	Kredit E	189.012	213.597	210.431	205.469	218.196	15,44
5	Kritikovani krediti (B+C+D+E)	840.955	842.577	852.889	789.106	791.006	-5,94
6	Nekvalitetni krediti (C+D+E)	448.717	420.241	431.701	428.595	402.116	-10,39
7	Nekvalitetni krediti/ukupni krediti	18,38	17,24	17,91	17,32	16,78	-1,60
8	Nekvalitetni krediti/ukupna nekv.aktiva	92,42	92,45	92,10	91,27	92,34	-0,08
9	Kritikovani krediti/ukupni krediti	34,44	34,57	35,38	31,88	33,01	-1,43
10	Kredit koji kasne preko 30 dana/ukupni krediti	20,53	23,90	22,42	20,04	19,85	-0,68
11	Kredit koji kasne preko 90 dana/ukupni krediti	14,10	13,61	15,90	14,01	13,87	-0,23
12	Ispravka vrijednosti za kredite i potraživanja/ukupni krediti i potraživanja	8,21	7,99	7,96	7,59	7,64	-0,57
13	Ispravka vrijednosti za kredite	200.512	194.707	191.882	187.860	183.210	-8,63
14	Ukupni krediti i potraživanja	2.441.820	2.437.026	2.410.714	2.475.105	2.396.440	-1,86

Ukupne rezerve i ispravke vrijednosti prema riziku portfolija prikazane su u tabeli.

Tabela 2.6

Ispravke vrijednosti po kvartalima 2014. godine, u 000 eura				
Ukupne rezerve i ispravke vrijednosti	31.12.2014.	30.09.2014.	30.06.2014.	31.03.2014.
Ukupno obračunate regulatorne rezerve za gubitke po bilansu i vanbilansu	299,932	303,647	305,297	297,604
Ukupni iznos ispravki vrijednosti za kredite i ostale stavke aktive i rezerve za gubitke po vanbilansu	212,357	216,457	219,179	221,009
Ukupno potrebne regulatorne rezerve za gubitke po bilansu i vanbilansu	87,575	87,191	86,118	76,594
Ukupno potrebne regulatorne rezerve iz dobiti za procijenjene gubitke u aktivima i za gubitke po vanbilansu	129,840	132,958	139,353	132,545
Ukupni iznos nedostajućih rezervi po bilansu i vanbilansu	32,185	31,493	32,464	25,034

Tabela 2.7

Ključni koeficijenti aktive i kredita na bruto i neto principu, 2014. godina								
Vrijednosti u 000 eura	31.03.2014.		30.06.2014.		30.09.2014.		31.12.2014.	
	Bruto	Neto	Bruto	Neto	Bruto	Neto	Bruto	Neto
Ukupna aktiva		2.969.670		3.005.251		3.112.205		3.136.257
Kredit i potraživanja	2.437.026	2.242.316	2.410.714	2.218.837	2.475.105	2.287.241	2.396.440	2.213.230
Nekvalitetna aktiva (C,D i E)	454.559	262.654	468.709	278.386	469.590	279.844	435.446	251.138
Nekvalitetni kredit i potraživanja (C,D i E)	420.241	252.683	421.701	266.483	428.595	265.046	402.116	243.313
Kredit i potraživanja koji kasne preko 30 dana	582.494	425.039	540.467	385.485	495.995	350.013	475.627	333.778
Kredit i potraživanja koji kasne preko 90 dana	331.588	192.390	383.342	237.699	346.721	211.182	332.357	200.046
Pokazatelji kvaliteta aktive, u %								
Nekvalitetna aktiva / ukupna aktiva	15,31	8,84	15,60	9,26	15,09	8,99	13,88	8,01
Nekvalitetni kredit i potraživanja/kredit i potraživanja	17,24	11,27	17,49	12,01	17,32	11,59	16,78	10,99
Kredit i potraživanja koji kasne preko 30 dana /ukupno kredit i potraživanja	23,90	18,96	22,42	17,37	20,04	15,30	19,85	15,08
Kredit i potraživanja koji kasne preko 90 dana/ kredit i potraživanja	13,61	8,58	15,90	10,71	14,01	9,23	13,87	9,04

Bruto kredit i potraživanja (sa ispravkom vrijednosti) na kraju 2014. godine iznose 2.396,4 miliona eura i u odnosu na kraj 2013. godine niži su za 45,4 miliona eura, odnosno za 1,86%. Neto kredit i potraživanja iznose 2.213,2 miliona eura.

Bruto kredit i potraživanja fizičkih lica iznosili su 847,1 milion eura. Kredit i potraživanja fizičkih lica, u odnosu na kraj 2013. godine bilježe rast od 20,4 miliona eura ili 2,47%. Bruto kredit i potraživanja odobreni pravnim licima na kraju 2014. godine iznosili su 1.347,4 miliona eura, što je niže za 50,9 miliona eura ili 3,34% u odnosu na kraj 2013. godine.

Na kredite i potraživanja odobrene pravnim licima (bruto) odnosilo se 60,88%, a fizičkim licima 38,27% ukupnog portfolija.

Posmatrano po namjeni, kreditni portfolio u bankarskom sistemu odobren za likvidnost, tj. obrtna sredstva, iznosio je 459,8 miliona eura ili 20,78%; za gotovinske namjenske 360,9 miliona eura ili 16,31%; za stambene kredite 301,3 miliona eura ili 13,61%; za nabavku osnovnih sredstava 136,4 miliona eura ili 6,16%; za adaptaciju i izgradnju 135,1 milion eura ili 6,10%, i za sve ostale svrhe 37,04%.

Tabela 2.8

Struktura kredita i ostalih potraživanja po namjeni, u 000 eura											
	Namjena kredita	31.03.2014.		30.06.2014.		30.09.2014.		31.12.2014.		12.14.12.13.	
		Neto krediti i potraživanja	%	Neto krediti i potraživanja	%	Neto krediti i potraživanja	%	Neto krediti i potraživanja	%		
1	Likvidnost (obrotna sredstva)	471.505	21,03	465.865	21,00	477.064	20,86	459.843	20,78	53.878	13,27
2	Izgradnja i adaptacija građevinskih objekata	152.509	6,80	146.307	6,59	140.394	6,14	135.094	6,10	-23.503	-14,82
3	Refinansiranje obaveza prema drugim bankama	53.011	2,36	56.005	2,52	54.908	2,40	63.545	2,87	14.929	30,71
4	Kupovina automobila	11.602	0,52	7.816	0,35	7.192	0,31	6.901	0,31	-4.971	-41,87
5	Kupovina hartija od vrijednosti	3.807	0,17	4.346	0,20	4.504	0,20	2.531	0,11	-1.858	-42,33
6	Nabavka osnovnih sredstava	156.964	7,00	149.532	6,74	137.410	6,01	136.370	6,16	-26.548	-16,30
7	Priprema turističke sezone	42.754	1,91	42.493	1,92	39.409	1,72	38.778	1,75	-3.660	-8,62
8	Potrošački krediti	9.678	0,43	9.548	0,43	9.331	0,41	9.520	0,43	-443	-4,45
9	Gotovinski (nenamjenski)	329.748	14,71	344.678	15,53	358.078	15,66	360.977	16,31	97.182	36,84
10	Stambeni krediti	303.096	13,52	299.565	13,50	296.735	12,97	301.299	13,61	158	0,05
11	Kreditne kartice	30.211	1,35	29.066	1,31	27.923	1,22	25.900	1,17	-4.418	-14,57
12	Overdraft	55.124	2,46	54.493	2,46	50.883	2,22	48.808	2,21	5.166	11,84
13	Ostalo	601.184	26,81	586.001	26,41	662.693	28,97	604.963	27,33	-136.393	-18,40
14	UKUPNO	2.221.194	99,06	2.195.716	98,96	2.266.523	99,09	2.194.530	99,16	-30.480	-1,37
15	Kamatna potraživanja i ispravka vrijednosti kamatnih potraživanja	20.736	0,92	21.965	0,99	20.842	0,91	19.902	0,90	2.824	16,54
16	Vremenska razgraničenja kamata i naknada i ispravka vrijednosti	386	0,02	1.157	0,05	-124	-0,01	-1.200	-0,05	-417	53,26
17	UKUPNO	2.242.316	100	2.218.838	100	2.287.241	100,00	2.213.230	100,00	-28.075	-1,25

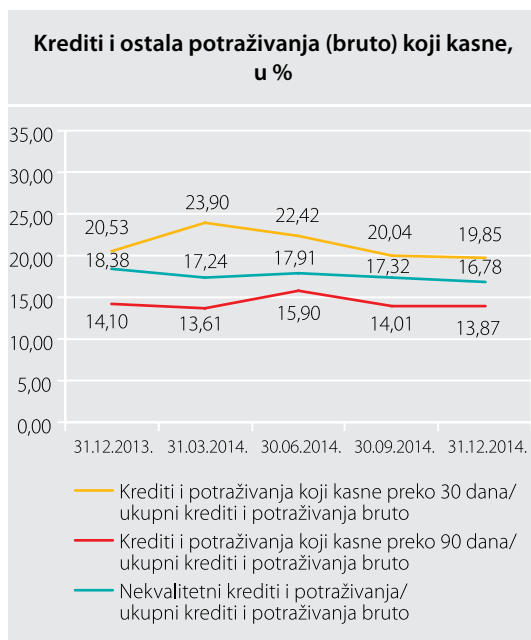
Posmatrano sa aspekta ročnosti, najveći dio kreditnog portfolija (kreditni sa potraživanjima) odobren je na rok preko godinu dana (70,76%), dok je na period do godinu dana odobreno 29,24% ukupnih kredita.

Kreditni i potraživanja (bruto) koji kasne sa otplatom preko 30 dana iznosili su 475,6 miliona eura, dok su kreditni koji kasne sa otplatom preko 90 dana iznosili 332,3 miliona eura na kraju 2014. godine.

Kreditni i potraživanja koja kasne sa otplatom preko 30 dana iznosili su 16,78% ukupnih kredita, dok su kreditni i potraživanja koji kasne sa otplatom preko 90 dana predstavljali 13,87% ukupnih kredita. Oba pokazatelja kašnjenja bilježe pad u odnosu na kraj 2013. godine.

Grafik 2.5

Restrukturirani krediti su na kraju 2014. godine iznosili 378,6 miliona eura i niži su za 46,5 miliona eura ili 10,9% u odnosu na kraj prethodne godine. Restrukturirano je 19,39% portfolija, po raznim osnovama. Po osnovu produženja otplate za glavnice ili kamatu restrukturirano je 32,74% ukupno restrukturiranih kredita. Kroz zamjenu postojećeg kredita novim restrukturirano je 16,09%, kapitalizovanjem kamate na kredit dužnika 6,98%, kroz preuzeta potraživanja dužnika prema trećem licu na ime potraživanja ili djelimične naplate kredita restrukturirano je 2,99%, a kroz smanjenje kamatne stope na odobreni kredit 1,51%. Smanjenjem iznosa duga, glavnice ili kamate restrukturirano je 0,58% ukupno restrukturiranog portfolija banaka.

Tabela 2.9

Restrukturirani krediti na kraju svakog kvartala tokom 2014. godine, u 000 eura				
31.12.2014.	30.09.2014.	30.06.2014.	31.03.2014.	31.12.2013.
378,558	396,368	413,450	414,473	425,079

Tabela 2.10

Restrukturirani krediti po načinu restrukturiranja, 31.12.2013. godine, u 000 eura								
Banka	Produženje otplate za glavnice ili kamatu	Smanjenje kamatne stope na odobreni kredit	Preuzeta potraživanja dužnika prema trećem licu na ime potpune ili djelimične naplate kredita	Smanjenje iznosa duga, glavnice ili kamate	Kapitalizovanje kamate po kreditu od dužnika	Zamjena postojećeg novim kreditom	Ostale pogodnosti koje olakšavaju finansijsku poziciju dužnika	UKUPNO 31.12.2014
Agregat	123,930	5,729	11,305	2,194	26,425	60,920	148,055	378,558
% Učešća	32.74	1.51	2.99	0.58	6.98	16.09	39.11	100.00

Kontrola rizika likvidnosti – Tokom 2014. godine sve banke u sistemu su poslovale u skladu sa limitima koji su propisani regulativom CBCG, a odnose se na minimalne standarde koje banke moraju poštovati u oblasti upravljanja rizikom likvidnosti.

Na dan 31.12.2014. godine likvidna aktiva banaka je iznosila 697,2 miliona eura i predstavljala je 22,23% ukupne aktive. U odnosu na isti period prethodne godine, likvidna aktiva bilježi značajan rast, od 105,8 miliona eura, odnosno 17,88%. Takođe, učešće likvidne aktive u ukupnoj aktivni je na većem nivou.

Posmatrajući strukturu likvidne aktive (grafik 2.6), uočava se da najveće učešće u njoj imaju sredstva na računima kod ino banaka koja čine 38% likvidne aktive. Sredstva obavezne rezerve koja su banka- ma raspoloživa za likvidnost čine 15% ukupne likvidne aktive.

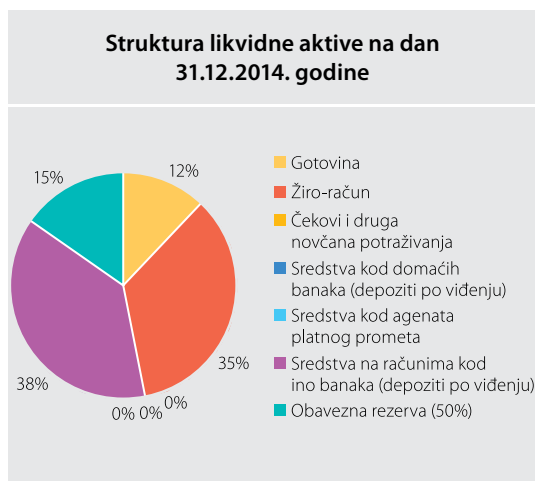
Tokom 2014. godine, svi dnevni i dekadni pokazatelji likvidnosti kretali su se iznad regulativom propisanih minimalnih pokazatelja likvidnosti. Likvidna aktiva je u toku 2014. godine, posmatrajući na kraju mjeseca, oscilirala, s tim što je na najvećem nivou bila na kraju septembra mjeseca.

Ukupni depoziti (sa sredstvima na escrow računima) na kraju 2014. godine iznosili su 2.308,2 miliona eura i činili 86% ukupnih obaveza banaka. Ukupni depoziti su u jednogodišnjem periodu povećani za 210,5 miliona eura (10,03%). Posmatrajući ukupne depozite po kvartalima u 2014. godini, uočava se da su imali trend rasta.

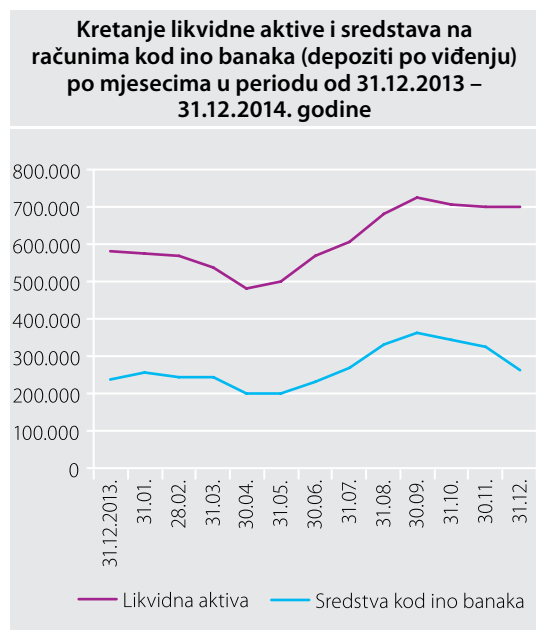
Depoziti pravnih, kao i depoziti fizičkih lica ostvaruju, posmatrano kvartalno u toku 2014. godine, konstantan rast. Rast depozita pravnih lica u jednogodišnjem periodu veći je od rasta depozita fizičkih lica. Depoziti pravnih lica bilježe rast od 13,5% na godišnjem nivou.

U ukupnim depozitima u sistemu najveće učešće imaju depoziti fizičkih lica, koje se nije značajnije mijenjalo i, kvartalno posmatrano, bilo je na nivou većem od 57%.

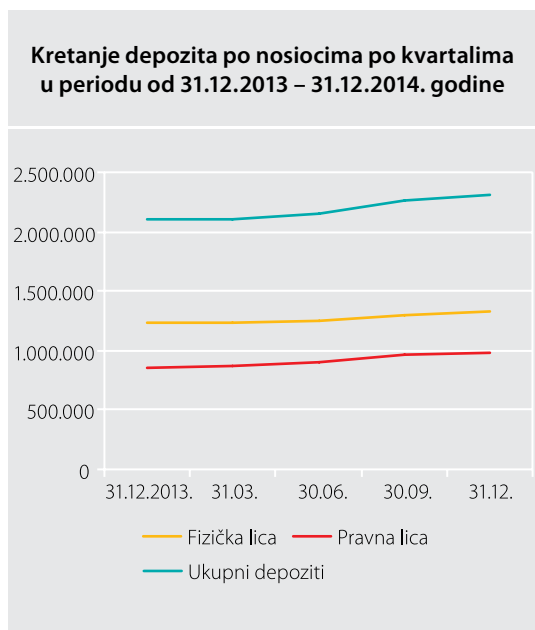
Grafik 2.6

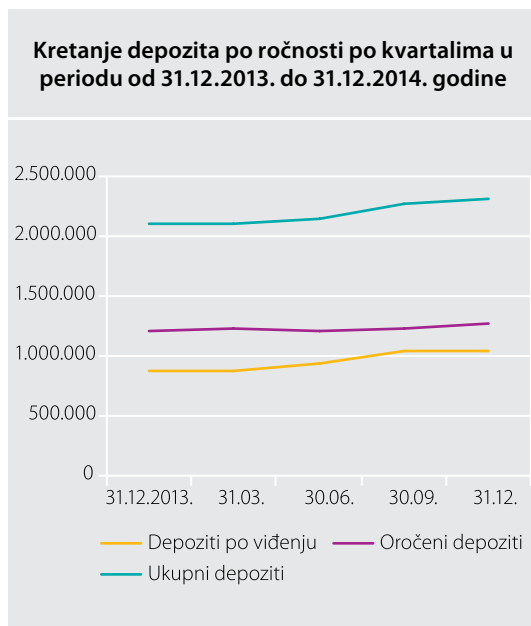
Grafik 2.7

Grafik 2.8

Grafik 2.9

Rast ukupnih depozita u jednogodišnjem periodu, ako se posmatra ročna struktura depozita, prouzrokovan je većim dijelom rastom depozita po viđenju. Depoziti po viđenju su povećani za 17,57%, dok su oročeni depoziti povećani za 4,55%. Depoziti po viđenju ostvaruju rast u svim kvartalima, osim u prvom kvartalu kada su blago smanjeni. Oročeni depoziti ostvaruju smanjenje u drugom kvartalu, dok u ostalim bilježe rast. U ukupnim depozitima najveće učešće imaju oročeni depoziti, u svim periodima.

Posmatrajući trend i strukturu depozita i po ročnosti i po nosiocima, uočava se da su depoziti po viđenju fizičkih lica ostvarivali konstantan rast po kvartalima. Najveće učešće u svim periodima u ukupnim depozitima imaju oročeni depoziti fizičkih lica.

Tabela 2.11

Struktura i trend depozita po ročnosti, u 000 eura				
	31.12.2014.	%	31.12.2013.	%
Sredstva na escrow računima	2.889	0,12	1.740	0,08
Depoziti po viđenju	1.035.336	44,85	881.268	42,01
Depoziti do tri mjeseca	80.932	3,51	159.519	7,60
Depoziti do godinu dana	516.533	22,38	561.963	26,79
Depoziti do tri godine	585.966	25,39	421.739	20,10
Depoziti preko tri godine	86.497	3,75	71.474	3,42
Ukupni depoziti (uključujući sredstva na escrow računima)	2.308.153	100	2.097.703	100

Učešće oročenih depozita u ukupnim depozitima, u odnosu na kraj prethodne godine, blago je smanjeno, dok je povećano učešće oročenih depozita na period preko jedne godine. Najznačajnije promjene su evidentne u kretanju oročenih depozita od jedne do tri godine koji bilježe povećanje od 164,2 miliona eura (38,9%), kao i oročenih depozita do tri mjeseca, koji bilježe smanjenje od 78,6 miliona eura (49,26%).

Tabela 2.12

Pregled pozajmica po kvartalima (31.12.2013. – 31.12.2014. godine), u 000 eura					
	31.12.2013.	31.03.2014.	30.06.2014.	30.09.2014.	31.12.2014.
Ukupne pozajmice	323.011	324.731	303.906	276.526	248.655
Pozajmice od matične banke i drugih članova bankarske grupe	146.111	154.330	138.072	113.953	79.734
Pozajmice od opšte Vlade	33.317	36.986	38.863	43.604	53.692

Ukupne pozajmice na kraju 2014. godine iznose 248,7 miliona eura i predstavljale su 9,24% ukupnih obaveza banaka. U odnosu na isti period prethodne godine, ukupne pozajmice su smanjene za 74,4 miliona eura (23,02%). Trend smanjenja pozajmica bio je prisutan u toku cijele 2014. godine, na kvartalnom nivou, osim u prvom kvartalu kada su neznatno povećane. Banke su smanjile zaduženje prema matičnoj banci i drugim članovima bankarske grupe. Navedene pozajmice bilježe rast u prvom kvartalu, dok u ostalim imaju trend smanjenja. Na godišnjem nivou, značajno su smanjene, i to za 66,4 miliona eura (45,43%).

Izveštaj o ročnoj usklađenosti aktive i pasive na dan 31.12.2014. godine pokazuje postojanje negativnih kumulativnih gapova za period od 181 do 365 dana. Ukupni kumulativni gap je pozitivan i iznosi 461,4 miliona eura (17,22% ukupnih izvora sredstava).

Kontrola tržišnih rizika - Tržišni rizici nisu izraženi u bankarskom sistemu. Osjetljivost aktive i pasive na promjenu kamatnih stopa na agregatnom nivou nije značajno izražena. Na agregatnom nivou, postoje negativni kumulativni gapovi u periodu od 31 do 365 dana. Najveći negativni kumulativni gap je u periodu od 181 do 365 dana i iznosi 364,2 miliona eura. Ukupni kumulativni gap iznosi 13,4 miliona eura i čini 0,03% ukupne aktive.

Izveštaj o poziciji u drugim valutama na dan 31.12.2014. godine pokazuje da je, na agregatnom nivou, najveća otvorena devizna pozicija neto kratka pozicija u GBP koja iznosi 0,2 miliona eura (0,07% osnovnog kapitala). Agregatno stanje u svim stranim valutama je pozitivno i iznosi 1,9 miliona eura (0,67% osnovnog kapitala).

Izloženost cjenovnom riziku je zanemarljivo mala.

2.2.1.2.2. Promjena regulatornog okvira

Regulatorne aktivnosti Centralne banke u najvećoj mjeri su determinisane pozicijom Crne Gore u procesu pregovara za pristupanje Evropskoj uniji. Pregovaračkom pozicijom za Poglavlje 9–Finansijske usluge, koju je utvrdila Vlada Crne Gore u oktobru 2014. godine, definisan je, između ostalog, set zakonskih i podzakonskih akata koje je Centralna banka dužna da pripremi ili usvoji u periodu do kraja 2017. godine. Radi usklađivanja sa novim zakonodavstvom Evropske unije (tzv. Bazel III), planirano je donošenje novog zakona o bankama do kraja 2016. godine i zakona o izmjenama zakona o stečaju i likvidaciji banaka i zakona o sanaciji banaka do kraja 2017. godine. U saradnji sa drugim nadležnim institucijama pripremaće se i zakon o dodatnom nadzoru finansijskih konglomerata, kao i zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti depozita.

Centralna banka je započela rad na najkompleksnijim propisima iz oblasti bankarstava, pa je tokom 2014. godine pripremana dokumentaciona osnova i započet rad na novom zakonu o bankama i Odluci o adekvatnosti kapitala banaka, kojima će se u nacionalno zakonodavstvo implementirati Direktiva 2013/36 EU o pristupanju djelatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicionim društvima i Regulativa br. 575/2013 EU o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investiciona društva. Usvajanjem pomenutih propisa, kao i drugih propisa za izvršenje Zakona o bankama, u bankarsku regulativu će se implementirati novi Bazelski standardi kapitala i likvidnosti (Bazel III), koji su usmjereni na jačanje kapitalnih zahtjeva za banke, kao i na formiranje okvira za nove regulatorne zahtjeve u vezi sa likvidnošću i dodatne kapitalne zahtjeve za finansijske institucije od sistemskog značaja.

Centralna banka je krajem 2014. godine usvojila Odluku o izmjenama i dopunama Odluke o jedinstvenom načinu obračuna i iskazivanja efektivne kamatne stope na kredite i depozite („Službeni list CG, br.53/14). Usvajanjem ove odluke implementirana je Direktiva 2011/90 Evropske Komisije o izmjeni dijela II Priloga I Direktive 2008/48/EZ, čime je ostvarena puna usklađenost sa važećim zakonodavstvom EU u dijelu uređivanja efektivne kamatne stope za potrošačke kredite, koji je u nadležnosti Centralne banke Crne Gore.

2.2.1.3. Ostali segmenti finansijskog sistema

2.2.1.3.1. Mikrokreditne finansijske institucije¹²

U bankarskom sistemu Crne Gore na dan 31.12.2014. godine posluje pet mikrokreditnih finansijskih institucija (MFI)¹³, čija ukupna bilansna suma iznosi 38,3 miliona eura od čega 81,52% se odnosi na dvije MFI. U odnosu na godišnji uporedni period bilansna suma je povećana za 3,7 miliona eura ili 10,68%.

Tabela 2.13

Ključni koeficijenti aktive i kredita, u 000 eura					
	31.12.2014.	30.09.2014.	30.06.2014.	31.03.2014.	31.12.2013.
Ukupna aktiva	38.309	35.038	41.656	36.042	34.614
Krediti i potraživanja	34.901	31.784	34.109	32.881	31.175
Nekvalitetni krediti i potraživanja (C,D i E)	4.755	5.606	5.883	6.021	6.087
Krediti i potraživanja koji kasne preko 30 dana	5.232	5.966	6.428	7.884	6.575
Pokazatelji kvaliteta aktive, u %					
Nekvalitetni krediti i potraživanja / ukupna aktiva	12,41	16,00	14,12	16,71	17,59
Nekvalitetni krediti i potraživanja / ukupni krediti i potraživanja	13,62	17,64	17,25	18,31	19,53
Kreditii potraživanja koji kasne preko 30 dana / ukupni krediti i potraživanja	14,99	18,77	18,85	23,98	21,09

Najznačajniju stavku aktive predstavljaju krediti i potraživanja koji iznose 34,9 miliona eura, sa 91,10% učešća u ukupnoj aktivni. U odnosu na stanje 31.12.2013. godine, krediti i potraživanja bilježe rast od 11,95%. Učešće novčanih sredstava i računa depozita kod depozitnih institucija u ukupnoj aktivni MFI iznosi 3,29%, dok ostala poslovna i finansijska potraživanja ostvaruju učešće od 3,72%.

Ispravka vrijednosti (rezerve za potencijalne gubitke) iznosi 4,8 miliona eura i u jednogodišnjem uporednom periodu bilježi smanjenje od 1,2 miliona eura ili 20,41%, što je posljedica smanjenja nekvalitetne aktive za 21,88%.

¹² Preliminarni podaci

¹³ U 2014. godini jedna MFI je prerasla u banku.

U ročnoj strukturi kredita dominantno je učešće dugoročnih kredita (preko jedne godine) sa 74,87%. Analiza koncentracije kredita i potraživanja po korisnicima ukazuje da dominantno učeće imaju fizička lica kojima je odobreno 91,11%.

Tabela 2.14

Pregled kredita i potraživanja MFI po ročnosti na 31.12.2014. godine, u 000 eura			
PREGLED	Do jedne godine	Preko jedne godine	Ukupno
A Depoziti kod banaka i ostalih depozitnih institucija	1.433		1.433
B Bruto krediti	10.286	27.572	37.858
C Ostala potraživanja			
D Ispravka vrijednosti bruto kredita	3.092	1.467	4.559
E Ispravka vrijednosti ostalih potraživanja			
F Kamatna potraživanja i ispravka vrijednosti kamatnih potraživanja	143	17	160
G Vremenska razgraničenja kamata i naknada i ispravka vrijednosti	0	9	9
H UKUPNO (A+B+C-D-E+F+G)	8.770	26.131	34.901
%	25,13	74,87	100,00

Kreditni MFI koji kasne sa otplatom na kraju 2014. godine iznose 5,2 miliona eura ili 14,99% od ukupno odobrenih kredita MFI. Od ukupnog iznosa kredita u kašnjenju, na kredite koji su u kašnjenju preko 90 dana odnosi se 86,46%.

Tabela 2.15

Kreditni i potraživanja MFI koji kasne u otplati na 31.12.2014. godine, u 000 eura					
Kreditni i potraživanja koji kasne	Od 31 do 90 dana	Od 91 do 270 dana	Od 271 do 365 dana	Više od 365 dana	UKUPNO
A Depoziti kod banaka i ostalih depozitnih institucija					
B Bruto krediti	692	476	159	3.886	5.213
C Ostala potraživanja					
D Ispravka vrijednosti bruto kredita	53	261	145	3.886	4.345
E Ispravka vrijednosti ostalih potraživanja od banaka i drugih klijenata					
F Kamatna potraživanja i ispravka vrijednosti kamatnih potraživanja	10	2	1		13
G Vremenska razgraničenja kamata i naknada i ispravka vrijednosti	6				6
H UKUPNO (A+B+C-D-E+F+G)	655	217	15		887
UKUPNO (A+B+C+D+F+G) bruto	708	478	160	3.886	5.232

Najznačajnije učešće u strukturi pasive ostvaruju obaveze po uzetim pozajmicama od banaka i ostalih klijenata i kapital, kao osnovni izvori finansiranja djelatnosti ovih institucija. Uzete pozajmice na dan 31.12.2014. godine iznosile su 16,5 miliona eura i predstavljale su 43,18% ukupne pasive.

Ukupni kapital MFI iznosi 19,8 miliona eura, odnosno 51,66% ukupne pasive na dan 31.12.2014. godine.

Na agregatnom nivou MFI su u 2014. godini ostvarile pozitivan finansijski rezultat u iznosu od dva miliona eura. Sve MFI su iskazale pozitivan finansijski rezultat. Povraćaj na prosječnu aktivnu (ROA), na agregatnom nivou, na 31.12.2014. godine, iznosio je 5,8%, dok je povraćaj na prosječni kapital (ROE) iznosio 10,7%. Oba navedena koeficijenta ostvaruju rast u odnosu na kraj 2013. godine.

2.2.1.3.2. Tržište osiguranja¹⁴

Tržište osiguranja u Crnoj Gori, na kraju 2014. godine, karakterišu pozitivne tendencije u odnosu na prethodnu godinu. U posmatranom periodu, došlo je do rasta bilansne sume osiguravajućih kompanija, kao i rasta dobitka osiguravajućih kompanija. Pored navedenog, poboljšani su pokazatelji likvidnosti i solventnosti osiguravajućih kompanija, što govori u prilog stabilnom poslovanju ovog segmenta finansijskog tržišta.

Bruto premija osiguranja iznosila je 72,4 miliona eura na kraju 2014. godine i zabilježila je pad od 0,5% u odnosu na kraj 2013. godine. U strukturi bruto premije dominirala je premija neživotnog osiguranja sa 82,7%. Bruto premija neživotnog osiguranja je iznosila 59,9 miliona eura na kraju 2014. godine, i zabilježila je pad od 3,3%. S druge strane, pozitivna tendencija je evidentna kod bruto premije životnog osiguranja, koja na godišnjem nivou bilježi rast od 15,4%.

Intenziviranje konkurencije na tržištu osiguranja Crne Gore uslovalo je da se i u 2014. godini nastavi trend smanjenja tržišne koncentracije. Tako je na kraju 2014. godine tržišno učešće tri društva sa najvećom bruto fakturisanom premijom (Lovćen neživotno, Sava Montenegro neživotno i Delta Generali neživotno) iznosilo 66,3%, što je za 2 p.p. niže nego na kraju 2013. godine. Ukupan akcijski kapital osiguravajućih kompanija je iznosio 52,1 milion eura na kraju 2014. godine, što je za 4,6% više nego na kraju prethodne godine.

Margina solventnosti društava za osiguranje iznosila je 15,7 miliona eura, a kapital 39,5 miliona eura na kraju 2014. godine. Na nivou sektora osiguranja u Crnoj Gori, odnos kapitala i margine solventnosti iznosio je 251,1%, što pokazuje da je solventnost osiguravajućih društava bila na zadovoljavajućem nivou. Koeficijent likvidnosti iznosio je 8,34, i pokazuje da su likvidna sredstva osiguravajućih društava bila 8,34 puta veća u odnosu na njihove kratkoročne obaveze. Koeficijent likvidnosti je znatno poboljšan u odnosu na kraj prethodne godine kada je iznosio 4,74.

Tržište osiguranja je na kraju 2014. godine ostvarilo pozitivan bruto finansijski rezultat¹⁵ u ukupnom iznosu od 4,7 miliona eura, što je za 41,6% više nego na kraju 2013. godine.

Zbog još uvijek nedovoljne razvijenosti tržišta osiguranja i zakonske obaveze osiguravajućih kompanija da vode konzervativnu politiku prilikom svojih plasmana, osiguravajuća društva ne nose značajniji rizik po finansijsku stabilnost. Dalji razvoj i rast ovog tržišta može imati pozitivan uticaj na stabilnost ukupnog finansijskog sistema i doprinijeti razvoju svijesti o značaju i koristima koje građani mogu imati od usluga osiguranja, naročito u vremenu intenzivnih promjena društva, neizvjesnosti i pojave vremenskih nepogoda.

¹⁴ Preliminarni podaci

¹⁵ Podatak o porezu na dobit osiguravajućih kompanija nije raspoloživ u trenutku izrade Izvještaja

2.2.1.3.3. Tržište kapitala

U toku 2014. godine vidljivi su znaci oporavka crnogorskog tržišta kapitala, s obzirom da je ostvaren najveći promet od 2009. godine. Ključni faktori poboljšanja stanja na ovom tržištu bili su slobodna prodaja državnih obveznica na berzi, blok trgovine akcijama HTP „Budvanska rivijera“, kao i emisija korporativnih obveznica Hipotekarne banke.

U toku 2014. godine na Montenegroberzi ostvaren je promet od 108,2 miliona eura, kroz 6.285 transakcija. U poređenju sa 2013. godinom promet je bio 3,5 puta veći, a broj transakcija manji za 2,5%. Prosječan mjesečni promet iznosio je devet miliona eura i znatno je veći u odnosu na prosječni mjesečni promet ostvaren u 2013. godini kada je iznosio 2,6 miliona eura. Od ukupnog prometa, 50,9% ostvareno je kroz sekundarnu trgovinu, dok je 49,1% ostvareno kroz primarnu prodaju.

U 2014. godini, struktura prometa je značajno promijenjena. Od ukupno ostvarenog prometa, 53,1% se odnosilo na promet raznim vrstama obveznica, učešće prometa akcijama kompanija je iznosilo 40,5%, dok se preostalih 6,4% ukupnog prometa odnosilo na promet akcijama investicionih fondova.

Uz značajne oscilacije tokom godine, berzanski indeks Monex 20 je zabilježio rast od 15,3% u odnosu na prethodnu godinu, dok je indeks privatizacionih fondova, Monex PIF, nastavio trend opadanja, i na kraju 2014. godine je zabilježio godišnji pad od 11%.

Značajan rast prometa u odnosu na prethodnih par godina mogao bi se okarakterisati kao blagi oporavak tržišta kapitala. Međutim, kako osnovni razlog za rast prometa jeste primarna prodaja dužničkih hartija od vrijednosti, državnih i korporativnih obveznica, a ne primarna prodaja korporativnih akcija, to se tržište kapitala može ocijeniti kao plitko. Stoga, i pored značajnog rasta prometa, tržište kapitala se i dalje nalazi u krizi koja je podstaknuta globalnom finansijskom krizom. Visok stepen neizvjesnosti oporavka međunarodne ekonomije negativno se odražava na sklonost investitora za plasman u Crnu Goru preko tržišta kapitala, što znači da će njegov oporavak biti dug.

Tabela 2.16

Stope rasta-pada berzanskih indeksa po godinama		
Godina	Monex 20	Monex PIF
2004.	106,9	42,9
2005.	287,7	404,9
2006.	84,5	119,4
2007.	89,3	120,8
2008.	-70,7	-85,1
2009.	45,9	20,1
2010.	-0,5	-3,5
2011.	-35,8	-37,1
2012.	5,6	-19,3
2013.	0,0	-0,9
2014.	15,3	-11,0

Izvor: Montenegroberza

2.2.2. Platni promet u zemlji

U oblasti platnog prometa Centralna banka Crne Gore je, u 2014. godini, ključne aktivnosti usmjerila ka realizaciji osnovnog cilja definisanog Politikom Centralne banke – održavanju i unapređivanju stabilnog i efikasnog platnog prometa u zemlji. U tom pravcu, tokom godine aktivnosti su bile usmjerene na:

- kvalitetno i efikasno pružanje usluga platnog prometa u zemlji za postojeće i nove klijente Centralne banke;
- upravljanje svim rizicima koji su karakteristični za sistemski važne platne sisteme;

- izradu podzakonskih akata po osnovu novog Zakona o platnom prometu;
- vršenje kontrole platnog prometa u zemlji u skladu sa Odlukom o načinu i postupku vršenja kontrole obavljanja platnog prometa u zemlji („Sl.list CG“, br.15/11).

Kao i prethodnih godina, rad Platnog sistema za izvršavanje međubankarskih transfera sredstava (u daljem tekstu: Platni sistem), čiji je vlasnik i operater Centralna banka Crne Gore, obilježio je visok nivo pouzdanosti i efikasnosti funkcionisanja i kvalitetno obavljanje platnog prometa za klijente Centralne banke u skladu sa propisima i pravilima sistema.

Nadgledanja platnih sistema

Nadgledanje platnih sistema je funkcija Centralne banke kojom se promovise i obezbjeđuje sigurnost i efikasnost platnih sistema u zemlji i na taj način doprinosi ostvarivanju cilja Centralne banke - očuvanje finansijske stabilnosti u zemlji. Aktivnosti na realizaciji ove funkcije sprovode se primjenom načela transparentnosti, u skladu sa međunarodnim standardima i principima, korišćenjem ovlašćenja i nadležnosti, te kroz saradnju sa drugim organima.

Centralna banka Crne Gore obavlja funkciju nadgledanja platnih sistema saglasno Zakonu o Centralnoj banci Crne Gore, Zakonu o platnom prometu i Odluci o načinu vršenja kontrole platnih sistema. U skladu sa ovlašćenjima koja proizilaze iz ovakvog zakonskog okvira, sprovode se aktivnosti koje doprinose sprečavanju sistemskog rizika, koji može da proizade iz sistema plaćanja, i promovisanju nesmetanog funkcionisanja crnogorskog platnog sistema.

Shodno tome, tokom 2014. godine praćen je status implementacije preporuka datih kroz proces ocjene usklađenosti rada Platnog sistema Centralne banke, u odnosu na utvrđene principe za funkcionisanje platnog sistema koji su zasnovani na *Suštinskim principima za sistemski važne platne sisteme* (Core Principles for Systematically Important Payment Systems, BIS January 2001). Na bazi ove ocjene, rađene u 2010. godini, RTGS i DNS sistemi Platnog sistema Centralne banke su na visokom stepenu usklađeni sa navedenim principima.

Takođe, imajući u vidu da su se u periodu od 2010. godine kada je rađena sveobuhvatna procjena, u Platnom sistemu Centralne banke dogodile značajne promjene, krajem 2014. godine započete su aktivnosti na realizaciji nove procjene. Nova procjena je rađena sa ciljem da se sagleda uticaj promjena koje su realizovane u platnom sistemu na njegovu dalju usklađenost sa važećim principima.

Saglasno najboljoj praksi i principima za efektivno nadgledanje, Centralna banka Crne Gore u kontinuitetu prati, usvaja i primjenjuje relevantne međunarodne standarde u oblasti nadgledanja platnih sistema. U tom smislu, u 2014. godini, usvojila je Principe za infrastrukture finansijskih tržišta (PFMIs) koje je, u aprilu 2012. godine, objavio Komitet za platne i obračunske sisteme i Međunarodna organizacija komisija za hartije od vrijednosti i od 1. januara 2016. godine, oni će shodno novoj Odluci o nadgledanju rada platnih sistema, biti korišteni u procjeni sigurnosti i efikasnosti platnih sistema u Crnoj Gori.

Principi sadrže nove, zahtjevnije međunarodne standarde koji se, između ostalog, odnose i na sistemski značajne platne sisteme.

U 2014. godini, sa ciljem daljeg razvoja funkcije nadgledanja platnih sistema i usklađivanja sa najboljom međunarodnom praksom, pripremljena je i Politika nadgledanja platnih sistema.

2.2.2.1. Pokazatelji raspoloživosti RTGS sistema i DNS sistema

Raspoloživost Platnog sistema za izvršavanje međubankarskih transfera sredstava u 2014. godini, iskazana kao odnos između ukupnog i efektivno ostvarenog radnog vremena Platnog sistema, iznosila je visokih 99,96%.

2.2.2.2. Realizovan platni promet u zemlji - osnovni pokazatelji

Godinu 2014. karakterišu porast i obima i vrijednosti realizovanog platnog prometa u zemlji.

Obim realizovanog platnog prometa u zemlji

Obim ukupno realizovanog platnog prometa u zemlji u 2014. godini, iznosio je 27.917.266 platnih naloga ili 7% više u odnosu na 2013. godinu. (tabela br. 2.17)

Obim ukupno realizovanog međubankarskog platnog prometa u 2014. godini, iznosio je 8.212.730 naloga, ili za 4% više u odnosu na 2013. godinu, dok je obim internog platnog prometa¹⁶ iznosio 19.704.536 naloga, koji je za 9% veći u odnosu na prethodnu godinu (prilog I, tabele br. 10 i 11).

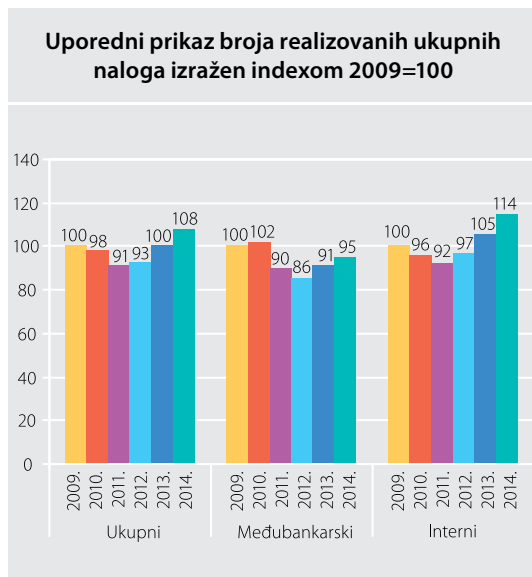
Tabela 2.17

Uporedni pokazatelji obima ukupno realizovanih naloga								
Opis	Broj naloga						Index	
	2014.	2013.	2012.	2011.	2010.	2009.	$\frac{2014.}{2013.}$	$\frac{2014.}{2009.}$
1. Međubankarski nalozi	8,212,730	7,865,980	7,405,773	7,780,970	8,809,445	8,644,923	104	95
1.1 RTGS	3,725,929	3,678,688	3,520,051	3,999,616	5,136,534	5,099,093	101	73
1.2 DNS	4,486,801	4,187,292	3,885,722	3,781,354	3,672,911	3,545,830	107	127
2. Interni nalozi	19,704,536	18,113,762	16,648,750	15,862,001	16,483,085	17,215,483	109	114
2.1 Bezgotovinski	13,556,253	12,549,144	11,602,066	10,805,920	11,275,833	11,895,934	108	114
2.2 Gotovinski	6,148,283	5,564,618	5,046,684	5,056,081	5,207,252	5,319,549	110	116
3. Ukupni nalozi	27,917,266	25,979,742	24,054,523	23,642,971	25,292,530	25,860,406	107	108

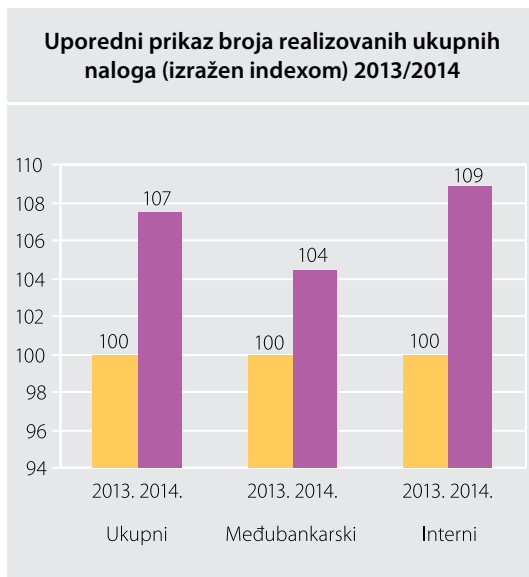
Prosječno je mjesečno realizovano 2,3 miliona naloga, od čega je 0,7 miliona međubankarskih i 1,6 milion internih naloga.

¹⁶ Podaci o internom platnom prometu su agregirani na bazi izvještaja primljenih u skladu sa Odlukom o izvještajima koje banke dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore.

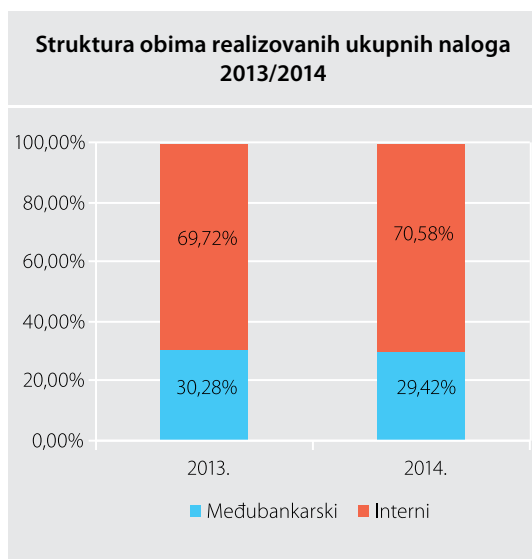
Grafik 2.10

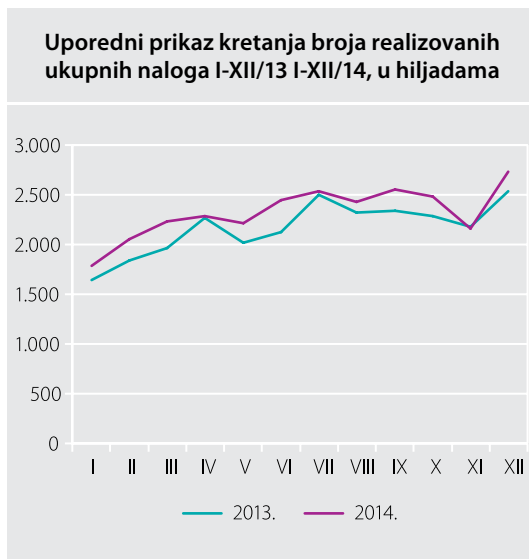
Grafik 2.11

Grafik 2.12

Grafik 2.13

Vrijednost realizovanog platnog prometa u zemlji

U 2014. godini, ukupna vrijednost realizovanog platnog prometa u zemlji, iznosila je 23,2 milijarde eura, što je 4% više u odnosu na 2013. godinu (tabela br. 2.18.).

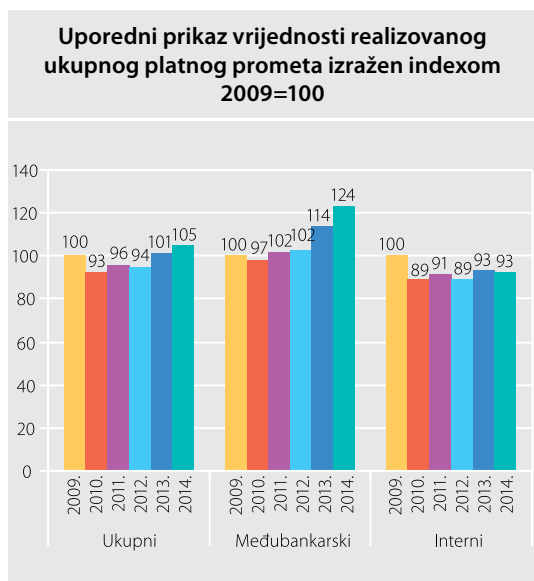
Posredstvom Platnog sistema Centralne banke realizovano je međubankarskih platnih transfera u iznosu od 11,0 milijardi eura, ili 9% više u odnosu na 2013. godinu. Ukupna vrijednost internog platnog prometa, čiji su nosioci poslovne banke, iznosila je 12,2 milijarde eura, ili neznatno manje u odnosu na 2013. godinu (prilog I, tabele br. 12, 13 i 14).

Tabela 2.18

Uporedni pokazatelji vrijednosti ukupno realizovanog platnog prometa								
Opis	Vrijednost						Index	
	2014.	2013.	2012.	2011.	2010.	2009.	2014. 2013.	2014. 2009.
1. Međubank. p.p.	11,006,358,207	10,123,092,075	9,103,468,406	9,069,817,107	8,673,777,093	8,900,719,570	109	124
1.1 RTGS	10,407,060,461	9,552,596,535	8,553,655,836	8,519,229,139	8,140,415,076	8,392,787,439	109	124
1.2 DNS	599,297,745	570,495,540	549,812,570	550,587,969	533,362,017	507,932,131	105	118
2. Interni p.p.	12,164,245,660	12,180,126,932	11,710,512,566	12,009,464,651	11,733,587,598	13,132,500,623	99.87	93
2.1 Bezgotovinski	8,871,084,699	8,998,002,178	8,682,132,662	8,952,110,113	8,741,589,307	9,993,633,299	99	89
2.2 Gotovinski	3,293,160,961	3,182,124,754	3,028,379,904	3,057,354,538	2,991,998,291	3,138,867,324	103	105
3. Ukupan p.p.	23,170,603,866	22,303,219,007	20,813,980,972	21,079,281,758	20,407,364,691	22,033,220,193	104	105

Prosječno je mjesečno realizovano plaćanja u iznosu 1,9 milijardi eura, od kojih su 917,2 miliona eura međubankarska plaćanja, i milijardu eura interna plaćanja.

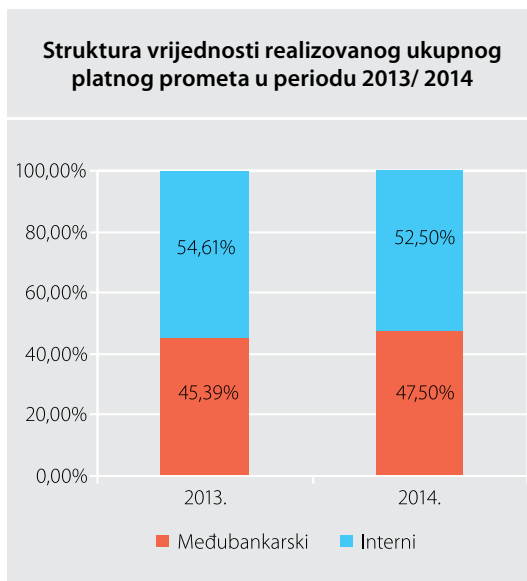
Grafik 2.14

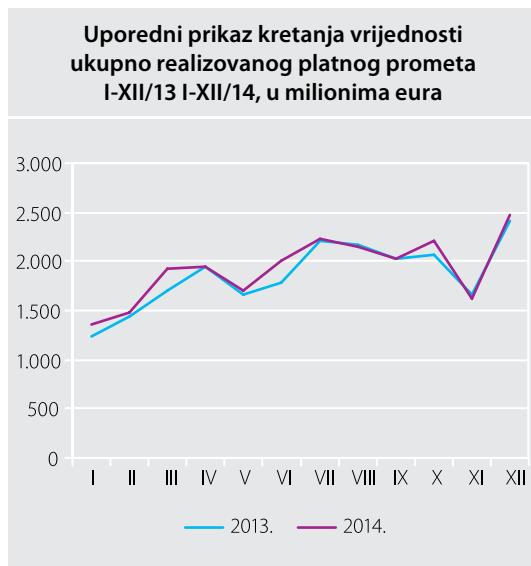
Grafik 2.15

Grafik 2.16

Grafik 2.17

2.2.2.3. Pokazatelji upotrebe platnih kartica¹⁷

U 2014. godini, u odnosu na 2013. godinu, povećan je broj izdatih kartica, kao i broj i vrijednost ukupno izvršenih transfera putem platnih kartica, uz istovremeno povećanje broja POS i ATM terminala. Istovremeno, porastao je i broj korisnika e-bankinga.

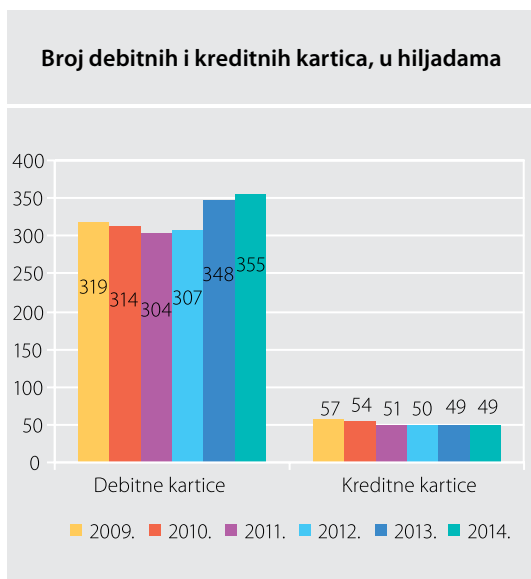
¹⁷ Podaci o poslovanju platnim karticama su agregirani na bazi podataka koje su banke dostavile Centralnoj banci Crne Gore.

Ukupan broj bankarskih platnih kartica u Crnoj Gori na kraju 2014. godine iznosio je 404.305 kartica od kojih 355.441 debitnih i 48.864 kreditnih kartica. Ukupan broj transfera debitnim i kreditnim karticama iznosio je 9,2 miliona ili 24% više u odnosu na prethodnu godinu, dok je vrijednost transfera realizovanih platnim karticama iznosila 470,6 miliona eura ili 11% više u odnosu na prethodnu godinu (tabela 2.19).

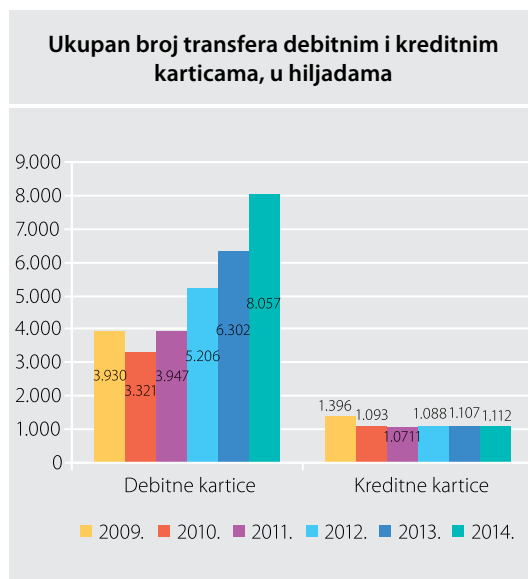
Tabela 2.19

Osnovni pokazatelji korišćenja platnih kartica i e-banking usluga u periodu 2009-2014. godina								
	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	Index 2014. 2009.	Index 2014. 2013.
1. Broj izdatih kartica (ukupno)	375,810	368,508	354,509	356,922	396,861	404,305	108	102
1.1. Debitnih	318,875	314,181	303,630	307,249	347,572	355,441	111	102
1.2. Kreditnih	56,935	54,327	50,879	49,673	49,289	48,864	86	99
2. Broj izvršenih transfera (ukupno)	5,326,505	4,413,975	5,018,717	6,294,052	7,409,582	9,168,087	172	124
2.1. Preko debitnih kartica	3,929,956	3,320,809	3,947,310	5,206,112	6,302,209	8,056,526	205	128
2.2. Preko kreditnih kartica	1,396,549	1,093,166	1,071,407	1,087,940	1,107,373	1,111,561	80	100,37
3. Vrijednost i izvršenih transfera (ukupno)	303,478,387	280,683,756	313,238,144	382,393,967	422,784,554	470,557,118	155	111
3.1. Preko debitnih kartica	196,151,260	199,465,851	234,461,252	299,438,428	343,585,994	395,942,903	202	115
3.2. Preko kreditnih kartica	107,327,127	81,217,905	78,776,892	82,955,540	79,198,559	74,614,215	70	94
4. Broj ATM terminala	295	298	311	327	334	347	118	104
5. Broj POS terminala	7,202	8,333	10,131	10,779	11,111	12,784	178	115
6. Broj korisnika e-bankinga	18,155	22,816	27,230	34,811	48,215	62,991	347	131

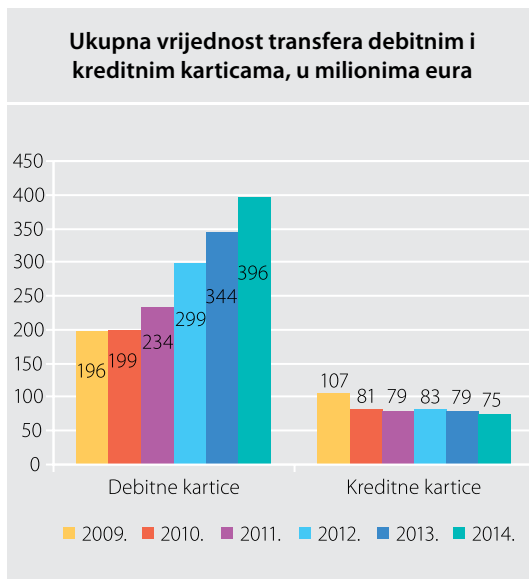
Grafik 2.18

Grafik 2.19

Grafik 2.20

2.2.2.4. Sprovođenje prinudne naplate

U toku 2014. godine značajan dio aktivnosti Centralne banke bio je usmjeren i na efikasno obavljanje i dalje unapređenje poslova prinudne naplate, koje Centralna banka obavlja u skladu sa odredbama Zakona o izvršnom postupku.

Sprovođenje prinudne naplate – osnovni pokazatelji

Na osnovu podataka iz Centralnog registra računa, koji u skladu sa Zakonom o platnom prometu u zemlji vodi Centralna banka, na dan 31.decembar 2014. godine, od ukupno 65.035 pravnih lica i preduzetnika, u blokadi je bilo njih 14.160, ili 21,77%, sa iznosom blokiranih sredstava od 496,1 milion eura.

Broj pravnih lica i preduzetnika je, na dan 30.6.2012. godine, umanjen iz razloga što je izvršeno usklađivanje evidencije Centralnog registra računa, koji vodi Centralna banka Crne Gore, sa evidencijama Centralnog registra privrednih subjekata i Privrednog suda u kojima se navedena pravna lica i preduzetnici vode kao obrisani. Shodno tome, izvršeno je ažuriranje i svih ostalih podataka koji se objavljuju u vezi sa sprovođenjem prinudne naplate.

U 2014. godini u bazu podataka prinudne naplate unijet je 34.001 osnov za prinudnu naplatu, ili 16,73 % više u odnosu na 2013. godinu (prilog I, tabele br. 15 i 16).

2.2.3. Upravljanje međunarodnim rezervama

U obavljanju poslova upravljanja međunarodnim rezervama¹⁸ tokom 2014. godine, kao i ranijih godina, prioritet je dat principu sigurnosti investiranja, uz obezbjeđivanje likvidnosti u tekućim plaćanjima sa inostranstvom. Poštujući ovo opredjeljenje, kontinuirano su praćeni najznačajniji rizici vezani za portfolio međunarodnih rezervi i obavljane su analize čiji je cilj bilo bolje prilagođavanje uslovima na tržištu. U konkretnim aktivnostima investiranja, u zadatom strateškom i tržišnom okruženju, donosile su se odgovarajuće taktičke odluke sa ciljem ostvarivanja bolje profitabilnosti. Pored toga, blagovremeno i u skladu sa međunarodnim standardima i principima realizovane su sve dospjele obaveze za plaćanja i kontinuirano su unapređivani korespondentski odnosi sa inostranim partnerima.

Ukupan portfolio sredstva međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu čine likvidni i investicioni portfolio.

Tokom prve polovine 2014. godine značajan dio likvidnog portfolija je plasiran kod partnerskih centralnih banaka iz sistema ECB u tzv. Tier 1 investiciju, tj. u prekoćne depozite. Stopa koja je ostvarivana po ovom osnovu obračunavala se po principu EONIA-10bp, ali ne manje od nule. Junska, a kasnije i septembarska odluka ECB-a, da spusti depozitnu kamatnu stopu najprije na -10bp, a zatim na -20bp uzrokovala je povlačenje sredstava sa računa kod centralnih banaka i njihovo preusmjeravanje kod komercijalnih banaka koje na depozitne plasmane ne zaračunavaju negativnu kamatu. Sredstva kod komercijalnih banaka su plasirana u depozite ročnosti do tri mjeseca, pri čemu su komercijalne banke kontinuirano bile predmet analize i praćenja. Banke sa kojima se saradivalo bile su u strateškim i taktičkim okvirima koji su postavljeni Smjernicama za upravljanje međunarodnim rezervama i preporukama Investicionog komiteta. Dolarski portfolio je plasiran kod Federal Reserve Bank of New York u skladu sa automatskim investicionim aranžmanom koji Centralna banka ima sa ovom institucijom.

Dio sredstava likvidnog portfolija tokom 2014. godine je plasiran u kratkoročne hartije od vrijednosti. Usljed pada prinosa i na tržištu kratkoročnih HoV, sve je teže bilo reinvestirati dospjele kratkoročne HoV u hartije zadovoljavajućeg rejtinga čiji je prinos pozitivan, tako da je iznos sredstava uloženi u ovaj dio portfolija u drugoj polovini godine bio u padu. Na kraju 2014. godine kratkoročne hartije od vrijednosti su činile 9,5% ukupnih sredstava međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu.

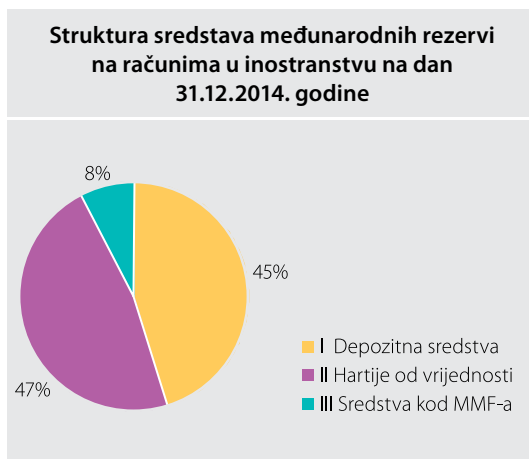
Ostatak sredstava međunarodnih rezervi raspoloživih za investiranje plasiran je u investicioni portfolio raspoloživ za prodaju. Tokom 2014. godine došlo je do uvećanja ovog portfolija, a učešće ovog portfolija u ukupnim sredstvima međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu je uvećano za devet procentnih poena. Hartije koje su činile ovaj portfolio su Smjernicama definisane eurske obveznice maksimalne sigurnosti i visoke likvidnosti sa rokom dospjeća do tri godine.

Investicioni portfolio do dospjeća, formiran 2012. godine, na kraju 2014. godine je činio 2,5% ukupnog portfolija sredstava međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu. Sredstva ovog portfolija su investirana u njemačke i francuske agencijske, kao i hartije od vrijednosti njemačkih federalnih država.

¹⁸ Upravljanje raspoloživim sredstvima međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu se obavlja u skladu sa Zakonom o Centralnoj banci, a saglasno opredjeljenjima definisanim aktima koje je donio Savjet CBCG: Politika i Smjernice za sprovođenje politike CBCG, podzakonski akti kojima je regulisana oblast upravljanja međunarodnim rezervama, kao i odgovarajući zaključci Savjeta.

Grafik 2.21

U ukupnom portfoliju Centralne banke hartije od vrijednosti su činile 47%, depozitna sredstva su učestvovala sa 45%, a preostali dio od 8% su sredstva kod MMF-a.

Struktura sredstava prema vrstama instrumenata na kraju 2014. godine data je na grafiku 2.21.

U valutnoj strukturi sredstava međunarodnih rezervi dominantno je učešće eura sa 92,1%, dok je učešće dolara veoma nisko i iznosi 0,1%. Preostala sredstva se odnose na SDR, u iznosu 7,8%.

Stanje ukupnih sredstava međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu na dan 31. decembar 2014. godine iznosi 503,68 miliona eura, što u odnosu na uporedni podatak iz prethodne godine predstavlja uvećanje od 28%. Glavni razlog za ovo uvećanje sredstava tokom godine je rast sredstava Ministarstva finansija usljed emisije euroobveznica.

Grafik 2.22

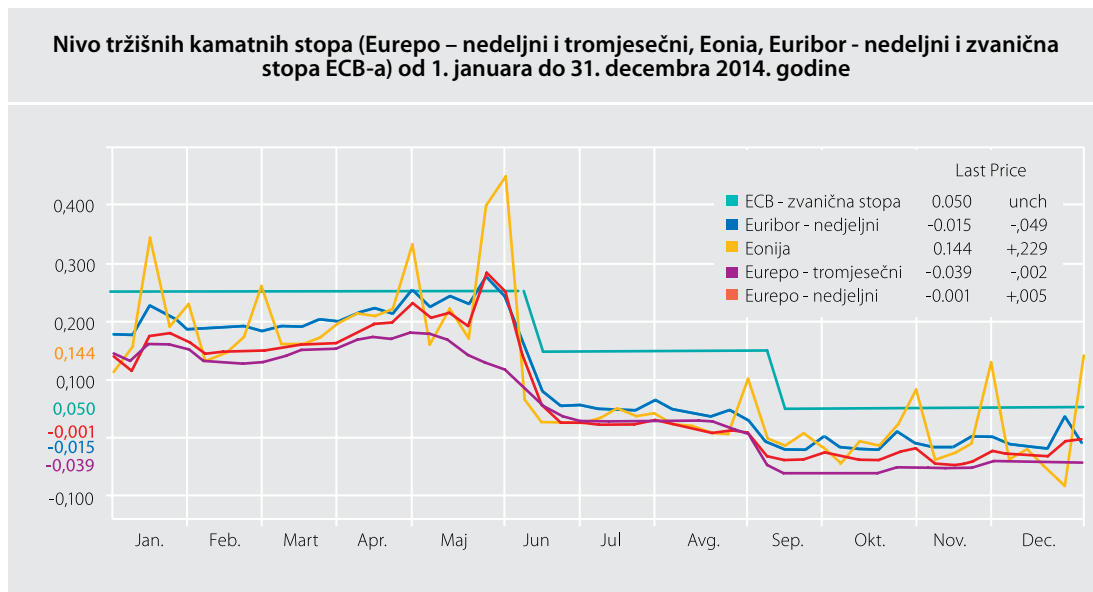
Kretanje sredstava na računima CBCG u inostranstvu tokom 2014. godine, prikazano je na grafiku 2.22.

Pad stopa karakterističan za prethodnu godinu nastavljen je i u 2014. godini. Referentna kamatna stopa ECB je tako u junu smanjena za 10bp (na 0,15%). Istovremeno, ECB je smanjila depozitnu stopu, po prvi put na negativnu vrijednost od -0,10%, a stopu na prekoćne zajmove, za 35bp na 0,40%. U septembru 2014. godine ECB se odlučila na još jedno smanjenje referentne kamatne stope za dodatnih 10bp (na 0,05%), depozitna

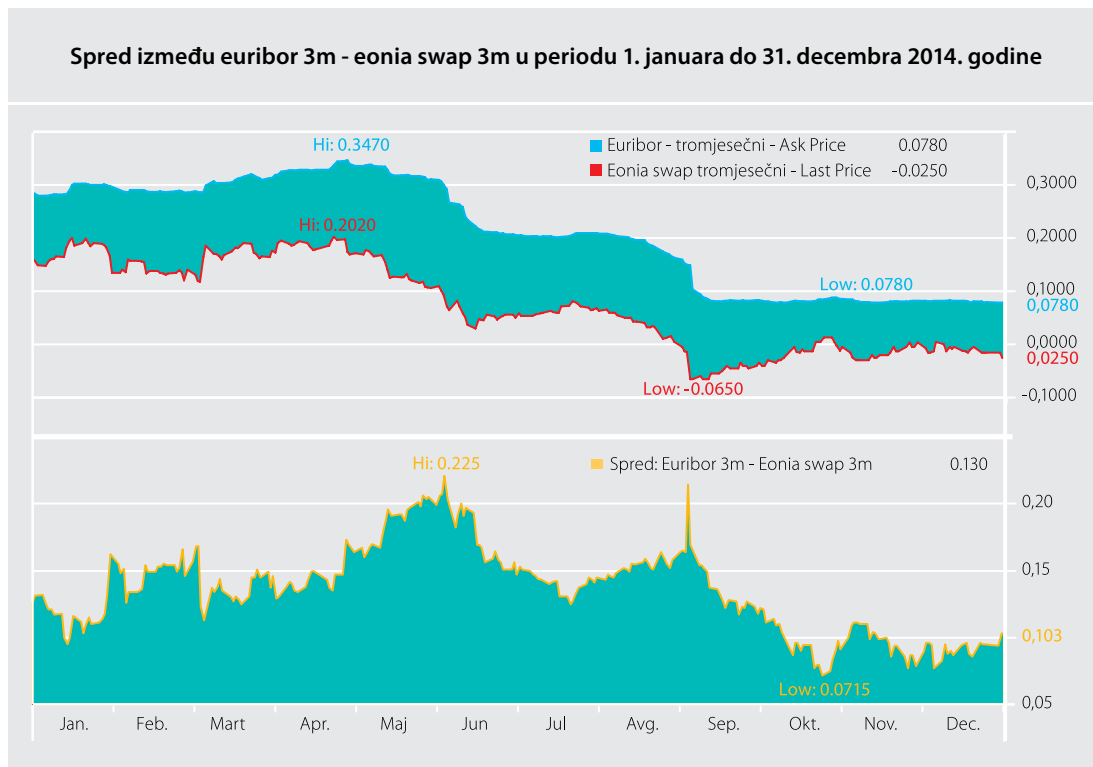
stopa je snižena na nivo od -0,20%, a stopa na prekoćne zajmove na 0,30%. Za CBCG su kao orijentir, kako zbog banaka sa kojima saraduje, tako i zbog nivoa rizika koji je bila spremna da preuzme, najinteresantnije Eonia i Eurepo stope do tri mjeseca, koje su tokom većeg dijela izvještajnog perioda bile ispod referentne kamatne stope ECB-a.

Kretanje ovih stopa je prikazano na grafiku br. 2.23, sa kojeg se uočava da su se Eurepo stope kretale u intervalu od -0,050% do 0,285%, a da su najveći pad bilježile nakon zasjedanja ECB u junu mjesecu. Eonia stopa je bilježila povremene skokove, i u više navrata je prelazila nivo referentne stope, a prosječni nivo Eonia stope za čitav izvještajni period bio relativno nizak i iznosio je 0,094%.

Grafik 2.23

Grafik 2.24

Izvor: Blumberg

Na grafiku br. 2.24 se jasno može uočiti da je od početka 2014. godine razlika između 3-mjesečnog euribora i 3-mjesečnog Eonia swapa rasla konstantano sve do junskog zasjedanja ECB, nakon čega se

sa 21bp smanjila na 15bp.¹⁹ Ova razlika se blago povećavala sve do septembarske sjednice ECB, nakon čega se opet smanjila i posljednja tri mjeseca 2014. godine se kretala u intervalu od 7 do 12bp.

Referentna kamatna stopa FED-a je još krajem 2008. godine smanjena u okviru raspona od 0% do 0,25%, i nije mijenjana do kraja 2014. godine.

Kretanje ovih stopa, kao i ukupna situacija na tržištu novca i kapitala uticala je na rezultat koji je CBCG ostvarila tokom 2014. godine. Prosječna stopa prinosa koju je CBCG ostvarila na ukupan portfolio (likvidni i investicioni) iznosila je 0,35%.

U nastavku teksta slijedi tabelarni pregled ostvarene godišnje prosječne stope prinosa kod plasiranja sredstava CBCG u inostranstvu (depozitna sredstva) u proteklih pet godina:

Tabela 2.20

Godišnja stopa prinosa na sredstva u depozitima CBCG					
Oročeni depoziti	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Prosječna stopa prinosa na EUR sredstva	0,34%	0,82%	0,20%	0,06%	0,145%
Prosječna stopa prinosa na USD sredstva	0,17%	0,06%	0,15%	0,06%	0,04%

Bolja prosječna ponderisana stopa na depozite koja je ostvarena u 2014. godini je posljedica relativnog rasta kamatnih stopa u prvoj polovini godine i depozita koji su plasirani u tom periodu i početnom dijelu druge polovine godine. Nakon objavljivanja odluke o negativnim stopama u drugoj polovini godine, tržišne stope su opet počele da padaju, da bi taj trend bio još izraženiji nakon drugog spuštanja zvaničnih stopa u negativnu zonu koje se desilo u septembru protekle godine.

Stopa prinosa na portfolio hartija od vrijednosti u protekle tri godine je bila:

Tabela 2.21

Godišnja stopa prinosa na investicioni portfolio			
	2012.	2013.	2014.
Hartije od vrijednosti	0,82%	0,75%	0,68%

Proces upravljanja međunarodnim rezervama se vodi određenim principima likvidnosti, sigurnosti i profitabilnosti. Rizici vezani za portfolio međunarodnih rezervi koji se temeljno i redovno prate su tržišni, kreditni, likvidnosti i operativni rizik.

Limiti i definisanje svih vrsta rizika su dati Smjernicama za upravljanje međunarodnim rezervama. Smjernicama koje su usvojene u decembru 2013. godine i koje su predstavljale strateški okvir investiranja za izvještajnu godinu napravljene su značajnije izmjene u pogledu kreditnog rizika. Značajno

¹⁹ Spred euribor 3m – eonia swap 3m pokazuje razliku između pozajmljivanja na tri mjeseca i reinvestiranja gotovog novca prekočno tokom tri mjeseca. Ako raste spred između ove dvije stope znači da raste rizik po viđenju tržišta.

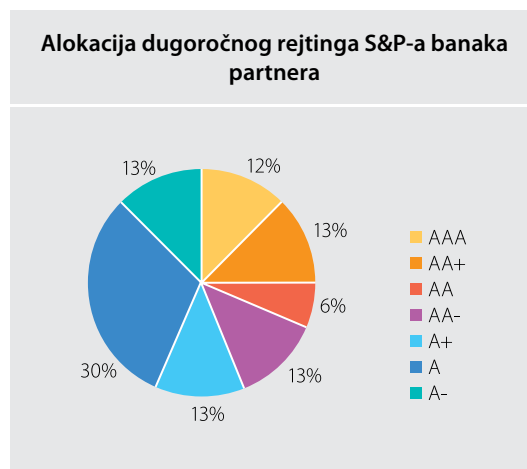
je proširen opseg hartija od vrijednosti u koje se može ulagati, kako prema vrstama emitenata, tako i prema rejtingu instrumenata.

Praćenje **tržišnog rizika** podrazumijeva njegovu identifikaciju, mjerenje i kontrolu. Analize (ex post i ex ante) koje se koriste obuhvataju apsolutne i relativne mjere rizika (VaR²⁰, Tracking Error²¹, Sharpe ratio²² i druge). Pored ovih analiza, sprovode se i dnevna mjerenja performansa portfolija u odnosu na izabrani benčmark. Ovi podaci omogućavaju da se donesu pravovremene odluke u vezi sa portfolijom i njegovom strukturom.

Sljedeća važna kategorija prilikom upravljanja rizicima je monitoring i kontrola **kreditnog rizika**. Ovdje se prije svega misli na rizik da banka partner neće biti u mogućnosti da ispuni svoje obaveze. Kao jedan od pokazatelja kreditnog rizika se prate dugoročni i kratkoročni rejtingi u lokalnoj i stranoj valuti. Pored ovih rejtinga, prati se i finansijska snaga banaka i pokazatelji Outlook i Credit Watch, koji se zajedno sa prethodno pomenutim parametrima razmatraju prilikom predlaganja novih banaka partnera.

Banke partneri se biraju u skladu sa Smjernicama, a struktura rejtinga na kraju 2014. godine je prikazana na grafiku 2.25.

Grafik 2.25

Tokom 2014. godine nije bilo značajnijih promjena u kreditnom rejtingu najvećeg broja komercijalnih banaka sa kojima je dozvoljena saradnja, ali jeste bilo promjena u *outlooku* koje su dodatno uticale na opreznost pri saradnji sa tim bankama. Međutim, gotovo sve banke partneri Centralne banke Crne Gore su tokom godine i dalje ostale u okvirima definisanim važećom investicionom strategijom. Osim komercijalnih banaka, prate se i rejtingi država, odnosno njihovih centralnih banaka, sa kojima Centralna banka saraduje. Pored rejtinga, kao dodatna mjera zaštite, svakodnevno se prate finansijski parametri za sve banke koje se nalaze na spisku dozvoljenih banaka, da bi se blagovremeno reagovalo na bilo kakve promjene.

Pored kreditnog rejtinga, kao dodatna mjera praćenja banaka se koriste svopovi kreditnog neizvršenja (Credit Default Swap-CDS). Ovaj pokazatelj se može definisati kao cijena osiguranja bankarskih korporativnih obveznica u slučaju neizvršenja obaveza jedne ugovorne strane. Ukoliko raste vrijednost ovog indikatora kod neke banke to je signal da tržište smatra da raste rizik te banke. Naravno, nivo CDS-ova je kratkoročni pokazatelj koji može, a i ne mora, ukazivati na ozbiljnije probleme, ali svakako predstavlja parametar za odlučivanje u svakodnevnim aktivnostima. Ono što je karakterisalo prvu

²⁰ VaR analize pokazuju sa kojom vjerovatnoćom maksimalni mogući gubitak neće biti veći od izračunatog. Takođe, dobijeni rezultati pokazuju neustaljena kretanja na tržištu i signal su za rizik i portfolio menadžere kada treba napustiti prethodno zauzete pozicije.

²¹ Računanjem standardne devijacije razlike prinosa benčmarka i portfolija dobija se tzv. Tracking Error koji služi kao mjera volatilnosti aktivnog prinosa, odnosno mjeri koliko je portfolio blizu izabranom benčmarku.

²² Ovaj raciono pokazuje kolika je premija rizika po jedinici preuzetog rizika.

polovinu 2014. godine je bio pad vrijednosti CDS-ova, dok je u drugom dijelu godine zabilježena stabilizacija trenda kod gotovo svih posmatranih banaka. Ovaj parametar je gotovo kod svih posmatranih banaka imao vrijednost ispod 100bp što predstavlja nivo od prije 2008. godine.

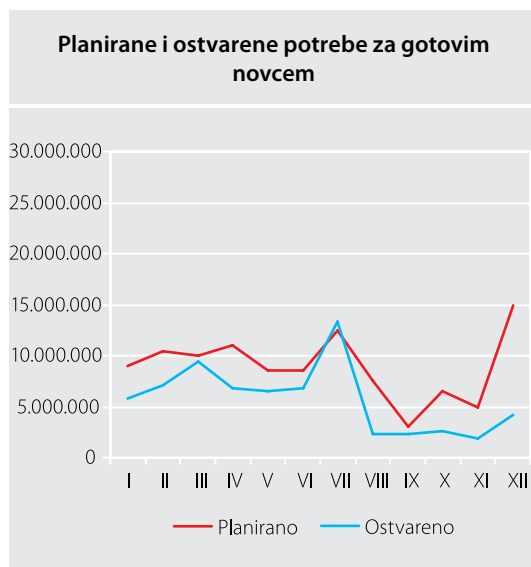
Rizik likvidnosti se prati permanentno i sama politika investiranja je u velikoj mjeri determinisana percepcijom ovog rizika. U dosadašnjem poslovanju se nije dogodilo da se dođe u zonu ugrožavanja tekuće likvidnosti (nedostatak sredstava za dospjela plaćanja). Ovakvim rezultatima u velikoj mjeri doprinosi i izbor instrumenata za investiranje, kao i reputacija banaka sa kojima se saraduje.

Identifikovanje, monitoring i minimiziranje operativnih rizika se obavlja kontinuirano kroz blagovremene izmjene i dopune internih i međusektorskih procedura za rad, kao i permanentnu kontrolu primjene, sprovođenja i usavršavanja istih. Pored toga, kvartalno se sastavlja izvještaj o postojećim i potencijalnim operativnim rizicima sa predlogom mjera za njihovo ublažavanje ili eventualno eliminisanje, što se metodološki prati ustanovljenom matricom rizika.

2.2.4. Aktivnosti trezora

Sa ciljem obezbjeđivanja odgovarajuće količine i apoenske strukture novčanica i kovanog novca u eurima, a za potrebe klijenata Centralne banke i postizanja veće efikasnosti u poslovanju sa gotovim novcem, kontinuirano su praćeni stanje i tokovi gotovog novca i vršena procjena potreba za gotovim novcem. Na mjesečnom nivou, potrebe su projektovane u iznosu od tri do 15 miliona eura, a ostvarene su se kretale od 1,9 do 13,3 miliona eura (grafik br. 2.26).

Grafik 2.26

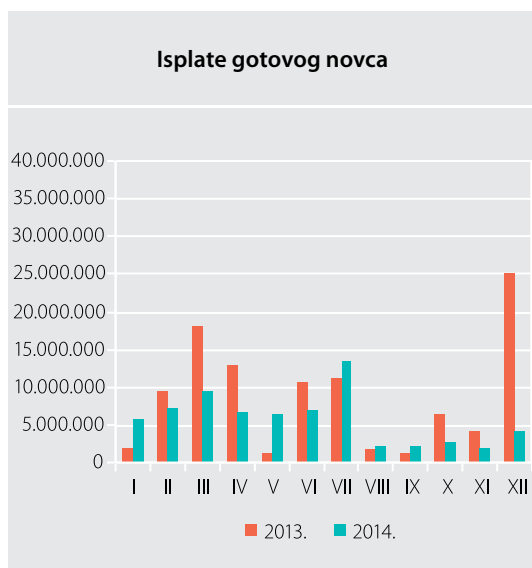

Polazeći od ukupne situacije na tržištu novca i kapitala i uplata od strane klijenata CBCG, iz razloga sigurnosti, tokom 2014. godine u trezoru CBCG su bile kontinuirano prisutne veće količine gotovog novca od traženih. Sredstva su korišćena za isplate klijentima CBCG čime je smanjeno unošenje gotovog novca u odnosu na 2013. godinu za 19%, dok iznošenje gotovog novca bilježi pad od 41% koje je uzrokovano smanjenim uplatama od strane banaka tokom 2014. godine. U odnosu na 2013. godinu, promet isplata i uplata gotovog novca sa klijentima CBCG je manji za 36%.

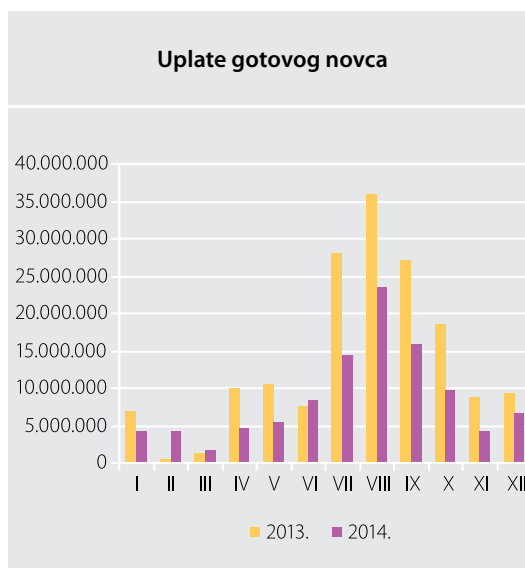
U 2014. godini ostvareni promet gotovog novca u eurima, sa klijentima CBCG iznosio je 171,3 miliona eura (isplate su iznosile 69,3 miliona eura, a uplate 102 miliona eura), a u razmjeni sa inostranstvom 90 miliona eura (uneseno 34 miliona, izneseno 56 miliona eura).

U odnosu na 2013. godinu, promet sa klijentima CBCG manji je za 97,1 milion eura ili 36% (grafik br. 2.27 i 2.28). Isplate su bile manje za 34,8 miliona eura (34%), a uplate za 62,3 miliona eura (38%).

Grafik 2.27

Grafik 2.28

Promet sa inostranstvom bio je manji za 47,1 milion eura ili 34% (vrijednost transakcija unošenja bila je manja za 19%, odnosno 8,1 milion eura, a vrijednost transakcija iznošenja za 41%, odnosno 39 miliona eura).

U 2014. godini prodato je 182.960 mjeničnih blanketa, ukupne vrijednosti 347.624,00 eura, što je za 6.010 komada mjeničnih blanketa, odnosno 11.419,00 eura više nego u 2013. godini. Prodaja mjeničnih blanketa u odnosu na prethodnu godinu količinski i vrijednosno veća je za 3,4%.

Za potrebe Ministarstva finansija, Centralna banka je u i 2014. godini obavljala poslove isplate stare devizne štednje, odnosno obveznica konvertovane devizne štednje. Na osnovu dostavljenih zahtjeva za tehničku analizu novca u 2014. godini, izrađeno je 434 izvještaja o izvršenoj tehničkoj analizi novca. Broj dostavljenih zahtjeva u drugoj polovini 2014. godine bilježi značajan porast od 181% u odnosu na prvu polovinu 2014. godine, a u odnosu na 2013. godinu broj zahtjeva takođe bilježi porast od 44% (grafik br. 2.29).

U toku 2014. godine izvršena je tehnička analiza 1.207 komada sumnjivog novca a rezultati analize su prezentirani u Tabeli br. 2.22.

Grafik 2.29

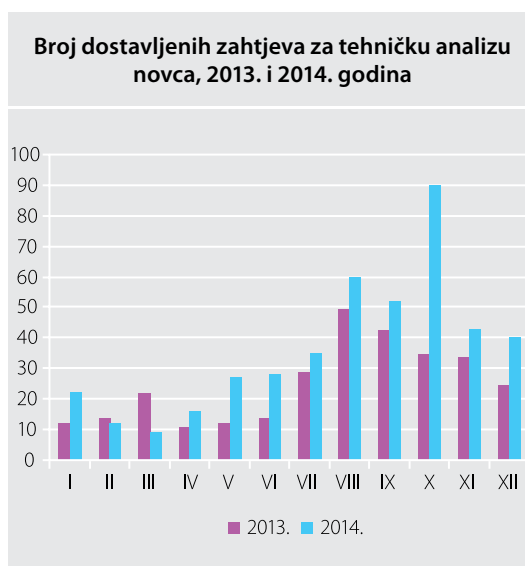
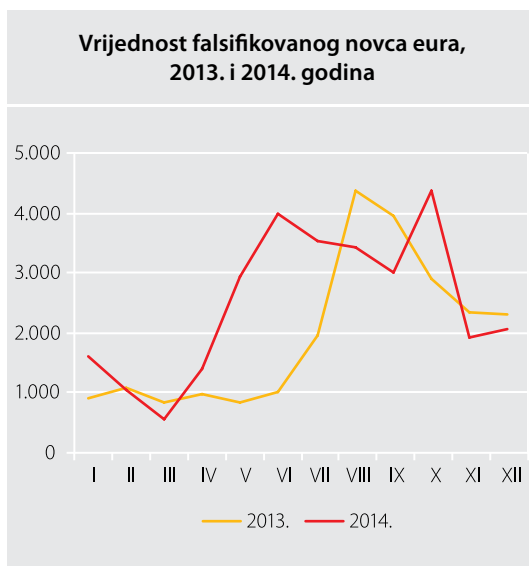

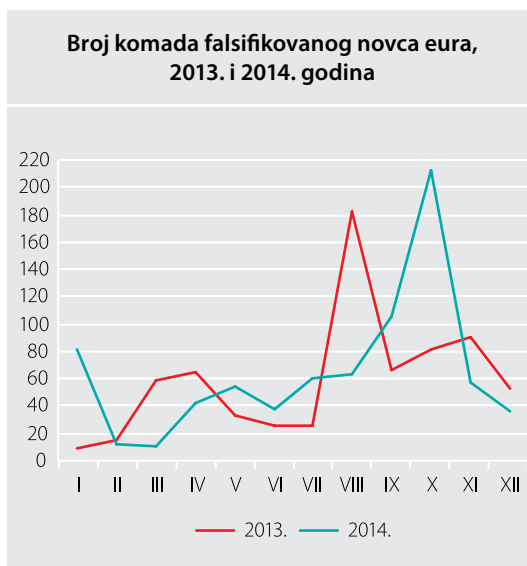
Tabela 2.22

Nalazi izvršenih tehničkih analiza novca			
Nalaz analiza		Broj	Ukupna vrijednost
Otkriveni falsifikati	Novčanica eura	490 komada	29.515,00 EUR
	Novčanica USD	298 komada	29.800,00 USD
	Novčanica DEM	1 komad	200,00 DEM
	Novčanica GBP	1 komad	20,00 GBP
	Kovanog novca eura	282 komada	393,50 EUR
Autentični novac	Novčanica eura	98 komada	7.980,00 EUR
	Novčanica USD	4 komada	400,00 USD
	Kovanog novca eura	33 komada	49,00 EUR

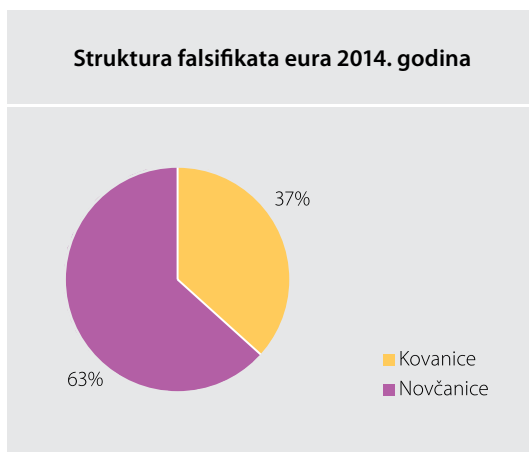
Grafik 2.30

Grafik 2.31

Grafik 2.32

Broj i vrijednost ukupno obrađenih falsifikata eura u 2014. godini bilježi rast u odnosu na 2013. godinu, posmatrano po komadima za 9%, a po vrijednosti za 27% (grafik br. 2.30 i 2.31).

Na osnovu ukupno obrađenog falsifikovanog novca eura u 2014. godini, posmatrano po komadima, na novčanice eura odnosi se 63%, a na kovani novac eura 37% (grafik br. 2.32).

Najveće učešće u ukupnom broju obrađenih falsifikata eura u 2014. godini odnosi se na falsifikate u apoenju od 20 eura (162 komada) i apoenju od

dva eura (150 komada) - grafik br. 2.33, a najveće učešće falsifikata eura izraženo vrijednosno, odnosi se na falsifikat apoen od 200 eura (10.600,00 eura). U poređenju sa 2013. godinom falsifikati od 200, dva, jedan i 0,50 eura bilježe pad, dok ostali falsifikovani novac eura (500, 100, 50, 20, 10 i 5 eura) bilježi rast, pogotovo apoen od pet eura.

Analizirajući falsifikovane novčanice eura po kvalitetu izrade čak 64% odnosi se na falsifikate veoma dobre izrade, dobre do veoma dobre izrade i dobre izrade. Detaljan prikaz o kvalitetu obrađenih falsifikata novčanica eura može se vidjeti na grafiku br. 2.34.

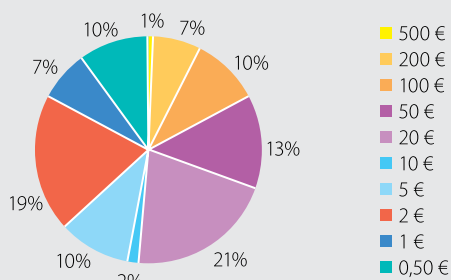
Najveći broj falsifikovanih novčanica otkriven je u centralnoj regiji Crne Gore 39%, u južnoj regiji 36%, dok je u sjevernoj regiji 25% (grafik br. 2.35).

Analizirajući obrađeni falsifikovani kovani novac eura u 2014. godini, po nacionalnim stranama, uočava se da su apoeni od dva i jednog eura najčešći falsifikati sa nacionalnom stranom Njemačke, dok je apoen od 0,50 eura najčešći falsifikat sa nacionalnom stranom Italije.

Nacionalni centar za borbu protiv falsifikovanja je mjesečno, shodno Protokolu o saradnji, dostavljao elektronskim putem bazu podataka o otkrivenim falsifikatima (tabelarni pregled falsifikovanih novčanica) Vrhovnom državnom tužilaštvu, dok je Upravi policije baza podataka dostavljena u elektronskoj i papirnoj formi sa primjercima *Izvještaja o izvršenoj tehničkoj analizi novca*.

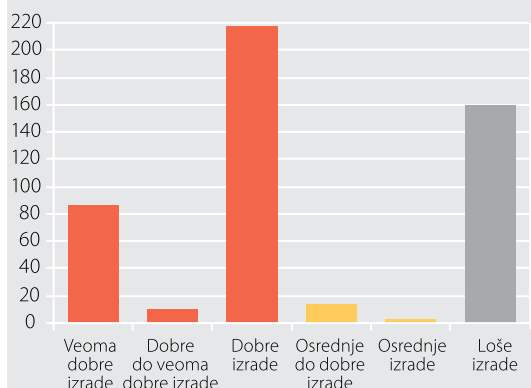
Grafik 2.33

Učešće falsifikovanih eura posmatrano po komadima, 2014. godina

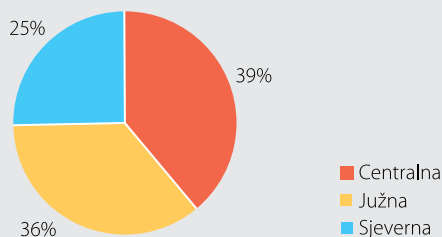
Grafik 2.34

Falsifikati novčanica eura po kvalitetu izrade, u komadima

Grafik 2.35

Otkrivene falsifikovane novčanice eura po regijama Crne Gore

Shodno regulativi koja reguliše standarde u radu sa novcem i zaštitu eura od falsifikovanja („Odluka o provjeri podobnosti i autentičnosti i vraćanju u opticaj euro novčanica i kovanog novca i Odluka o postupanju sa sumnjivim primjercima euro novčanica i kovanog novca i drugim aktivnostima za zaštitu eura od falsifikovanja“), nastavljena je obuka za rukovaoce sa gotovim novcem i uručena su uvjerenja o uspješno završenoj obuci za rukovaoce gotovim novcem. U skladu sa navedenom Odlukom vršeno je i testiranje uređaja za rad sa novcem kod poslovnih banaka. Testirani uređaji su zadovoljili potrebne standarde.

Usvojena je Odluka o medaljama i žetonima sličnim kovanicama eura, koja je harmonizovana sa EU regulativom i to Uredbama Vijeća 2182/2004 i 46/2009.

Preduzet je niz aktivnosti na planu zaštite integriteta eura - intenzivirana je saradnja sa EK/OLAF-om i ECB-om (Sporazumi o saradnji), a CBCG je bila aktivno uključena u promotivne i edukativne aktivnosti povodom novog apoena od 10 eura (serija „Evropa“).

CBCG je, kao suorganizator sa EK-OLAF-om, u periodu od 19-23. maja 2014. u Budvi, aktivno učestvovala u organizaciji održavanja „XI South East Conference“, koja je za cilj imala jačanje mreže i razmjene informacija na međunarodnom planu, a sa ciljem zaštite eura od falsifikovanja. Konferenciji su prisustvovali visoki zvaničnici 24 zemlje, a realizovana je u sklopu Pericles programa.

Tokom godine značajna pažnja je posvećena aktivnom učešću u NPI - Radnim grupama za Poglavlja 17, 32 i 24 (potpoglavlje X). Održana je video konferencija EK 26. novembra 2014. godine, u vezi završnih mjerila za Poglavlje 32, u dijelu zaštite eura od falsifikovanja. Od strane predstavnika EK konstatovano je da je u navedenoj oblasti postignut visok stepen usklađenosti.

2.2.5. Pristupanje EU i saradnja sa međunarodnim finansijskim institucijama

Centralna banka Crne Gore je nastavila sa aktivnim učešćem u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji tokom 2014. godine. Predstavnici CBCG su, kao članovi radnih grupa za pripremu pregovora za poglavlja iz nadležnosti CBCG, u kontinuitetu učestvovali u pregovorima, bili angažovani na izradi informacija i izvještaja o pregovaračkim poglavljima, i ostalim materijalima koji su neophodni, a sve sa ciljem efikasnog vođenja pregovora o članstvu.

Ostvaren je dalji napredak u procesu pregovora o pristupanju Crne Gore EU, posebno u otvaranju većeg broja poglavlja. Kada je riječ o pregovaračkim poglavljima iz nadležnosti CBCG, pregovori su otvoreni za poglavlja 4 – *Sloboda kretanja kapitala* i 32 – *Finansijski nadzor*, na međuvladinoj konferenciji koja je održana u Luksemburgu, 24. juna 2014. godine, dok je poglavlje 18 – *Statistika* otvoreno na sastanku međuvladine konferencije između Crne Gore i Evropske unije koja je održana 16. decembra 2014. godine u Briselu.

Na osnovu Izvještaja o analitičkom pregledu zakonodavstva, pripremane su pregovaračke pozicije za poglavlja iz nadležnosti CBCG, koje sadrže opis postojećeg zakonodavnog i administrativnog okvira i pregled aktivnosti koje će obezbijediti usklađivanje zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU. Veza no za pregovaračka poglavlja iz nadležnosti CBCG, Vlada Crne Gore je, tokom 2014. godine, usvojila pregovaračke pozicije za: poglavlje 4 – *Sloboda kretanja kapitala*, 9 – *Finansijske usluge*, 18 – *Statistika* i 32 – *Finansijski nadzor*.

Centralna banka Crne Gore je nastavila sa usklađivanjem svoje regulative sa pravnom tekovinom EU, što je ocijenjeno i u Izvještaju Evropske komisije u kojem se navodi da je ostvaren visok nivo usklađenosti zakonodavstva sa regulativom EU.

CBCG je učestvovala u izradi Priloga za godišnji Izvještaj o napretku za 2014. godinu. Pripremljeni materijal iz nadležnosti CBCG sadrži pregled realizovanih aktivnosti i ostvareni napredak u usklađivanju zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU za izvještajni period od godinu dana. Osim toga, CBCG je po prvi put uzela učešće u pripremi Nacionalnog programa ekonomskih reformi (NERP) koji je zamijenio dosadašnji Pretpristupni ekonomski program (PEP). Ovaj novi pristup Evropske komisije je definisan sa ciljem da pomogne zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima da učvrste ekonomske fundamente i ispune ekonomske kriterijume. On podrazumijeva promjenu dijaloga i unapređenje izvještavanja sa ciljem definisanja jasnih smjernica po pitanju reformi koje treba da obezbijede dugoročni rast i konkurentnost.

Predstavnici CBCG su učestvovali u radu i pripremi materijala za tijela koja su osnovana na temelju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Tokom 2014. godine, CBCG je učestvovala u radu i pripremila materijale iz svoje nadležnosti za sastanke Pododbora za unutrašnje tržište i konkurenciju, Pododbora za ekonomska i finansijska pitanja i statistiku, kao i Odbora za stabilizaciju i pridruživanje.

Nastavljena je saradnja CBCG sa predstavnicima institucija EU tokom 2014. godine, kroz redovne posjete i kontinuiranu komunikaciju. Posebno je intenzivirana saradnja sa predstavnicima Evropske centralne banke. Delegacija CBCG je, u Frankfurtu, učestvovala u Dijalogu na visokom nivou („High Level Dialogue“) koji ECB sprovodi jednom godišnje sa centralnim bankama zemalja kandidata za ulazak u EU koje su otpočele proces pregovaranja.

U septembru je otpočet *Program tehničke saradnje sa Centralnom bankom Crne Gore u pripremi za njeno pristupanje Evropskom sistemu centralnih banaka* (ESCB) koji Evropska centralna banka realizuje u saradnji sa deset partnerskih nacionalnih banaka Eurosystema (Centralna banka Njemačke, Banka Estonije, Banka Francuske, Banka Grčke, Banka Italije, Banka Holandije, Narodna banka Austrije, Banka Portugala, Banka Slovenije i Narodna banka Slovačke). Projekat, koji će trajati sedam mjeseci, finansiran je pretpristupnim sredstvima EU, a ima za cilj da pruži sveobuhvatnu analizu stepena usklađenosti CBCG standarda sa standardima centralnog bankarstva EU. Projektom su obuhvaćene sljedeće poslovne oblasti CBCG: računovodstvo, EU integracije, finansijske i bankarske operacije (isključujući upravljanje međunarodnim rezervama), finansijska stabilnost, operativni rizik i kontinuitet poslovanja, i statistika. Rezultat projekta će biti Izvještaj o analizi potreba koji će sadržati preporuke za sve poslovne oblasti koje su predmet analize, u pogledu mjera koje CBCG treba preduzeti sa ciljem usaglašavanja sa institucionalnim i operativnim okvirom ESCB i ECB.

2.2.5.1. Saradnja sa Međunarodnim monetarnim fondom i drugim međunarodnim finansijskim institucijama

Centralna banka je i u 2014. u oblasti saradnje sa međunarodnim institucijama i organizacijama naročito bila posvećena saradnji sa Međunarodnim monetarnim fondom i grupacijom Svjetske banke, istovremeno sa intenzivnim kontaktima sa drugim centralnim bankama i međunarodnim partnerima.

Kvota Crne Gore u Međunarodnom monetarnom fondu i dalje je nepromijenjena u odnosu na 2013. godinu i iznosi 27,5 miliona SDR-a, a glasačko pravo 0,04% (od ukupnog glasačkog prava).

Na zahtjev Fonda, guverner Centralne banke Crne Gore, koji zastupa državu Crnu Goru u Fondu, blagovremeno je glasao o aktuelnim pitanjima u Fondu, a CBCG obezbjeđivala tražene podatke, učestvovala u sprovedenim istraživanjima ili anketama i omogućavala komunikaciju sa relevantnim državnim organima i institucijama.

Nakon pripreme misije MMF-a, koja je u Crnoj Gori boravila 25-27. marta 2014 i od 22. oktobra do 4. novembra, organizovana je Misija na osnovu člana IV Statuta Fonda. U okviru redovnih godišnjih konsultacija, od crnogorskih institucija, udruženja i banaka, prikupljeni su aktuelni podaci o stanju ekonomije, izgledima i politikama.

Kao rezultat uspješne dugogodišnje saradnje, u martu 2014. godine, u organizaciji Centralne banke Crne Gore i Međunarodnog monetarnog fonda održan je Međunarodni bankarski forum. Na forumu su učestvovali Centralna banka Crne Gore, Ministarstvo finansija, banke koje posluju u Crnoj Gori, predstavnici njihovih matičnih banaka, predstavnici regulatora matičnih banaka i predstavnici međunarodnih institucija (MMF-a, Svjetske banke, EBRD-a, Evropske centralne banke i dr.). Na forumu je raspravljano o pitanjima poslovanja stranih bankarskih grupa u Crnoj Gori, izgledima i planovima za budućnost, ulozi koju supsidijari u Crnoj Gori imaju u poslovanju bankarskih grupa, strategijama banaka, novim poslovnim modelima, kreditnoj aktivnosti, visini kamatnih stopa, ključnim izazovima sa kojima se suočavaju supsidijari u odnosu na domaćeg regulatora i regulatora grupe, rješavanju problema loših kredita, podgoričkom modelu restrukturiranja, saradnji u domenu *home-host* supervizije i drugim aktuelnim pitanjima.

Delegacija CBCG učestvovala je na prolječnim (11-13. april) i godišnjim sastancima MMF/SB (09-12. oktobra) održanim u Vašingtonu, održavajući tom prilikom niz sastanaka sa predstavnicima tih institucija. Takođe je učestvovala na redovnom godišnjem sastanku belgijsko-holandske konstituce održanom od 30. maja do 01. juna u Hagu u Holandiji.

Izvršni direktor belgijsko-holandske konstituce Fonda boravio je u Crnoj Gori od 1. do 3. oktobra. Pored sastanka u CBCG, održan je niz sastanaka sa predstavnicima Vlade, Udruženja banaka, Privredne komore i Savjeta stranih investitora Crne Gore, na kojima su razmotrena osnovna makroekonomska pitanja i odnosi sa Fondom.

U okviru kontinuirane podrške Centralnoj banci Crne Gore, članovi misije tehničke pomoći Sektora za monetarna i tržišta kapitala MMF-a, za oblast jačanja okvira politike za upravljanje međunarodnim rezervama, posjetili su Podgoricu u aprilu 2014. godine.

U 2014. godini Crna Gora je od Fonda i Svjetske banke zvanično zatražila i učešće u Programu procjene finansijskog sektora (FSAP). Zahtjev je prihvaćen, a misija je planirana za drugu polovinu 2015. godine.

Na planu saradnje sa **Svjetskom bankom**, CBCG je u 2014. pružila logističku pomoć kancelariji SB u Crnoj Gori povodom organizacije međunarodne konferencije „Predstavljanje Podgoričkog pristupa - uslovi za uspjeh“, koja je održana u Podgorici u maju. Konferenciju je organizovala CBCG u saradnji sa Centrom SB za savjetodavne finansijske usluge iz Beča (FinSAC), a na njoj su održane brojne pre-

zentacije i stručni paneli sa ciljem razmatranja podrške neophodne za realizaciju okvira za Podgorički pristup. Ovaj međunarodni skup okupio je predstavnike crnogorskih poslovnih banaka, međunarodnih organizacija i institucija, organa državne uprave, inostranih i domaćih konsultantskih kompanija, nezavisne ekonomske analitičare i mnoge druge.

Realizovana je posebna misija SB za pripremu projekta upravljanja budžetom i porezima. Cilj misije bio je da unaprijedi pripreme upravljanja budžetom i porezima, uključujući sporazum o instrumentu, ključnim komponentama projekta, iznosu predviđenih sredstava, indikatorima potrošnje, mehanizmima verifikacije, trajanju projekta i tehničkoj pomoći potrebnoj za podršku.

Takođe, obavljena je i pripremna misija za tehničku pomoć za unapređenje upravljanja javnim dugom, koja je sa CBCG razmotrila teme iz oblasti finansijske stabilnosti, monetarne politike i makroekonomskih analiza, računa Vlade, upravljanja gotovinom, sistema plaćanja i depozita države.

U Crnoj Gori je organizovan i konsultativni sastanak u vezi sa izradom sistematske dijagnostičke procjene SB za Crnu Goru. Sistematska dijagnostička procjena služi da potkrijepi strateški dijalog između grupacije Svjetske banke i njenih klijenata u oblastima koje su prioritetne za angažman Banke. Riječ je o sistematskoj procjeni ograničenja sa kojima se zemlje suočavaju i procjeni mogućnosti koje mogu da iskoriste sa ciljem ubrzanog napredovanja ka ostvarenju cilja ukidanja ekstremnog siromaštva i unapređenja opšteg prosperiteta na održiv način.

Podgoricu je posjetila i koordinatorica SB programa za Crnu Goru, sa ciljem pripreme Završnog izvještaja o implementaciji Strategije partnerstva za period 01.07.2011-30.06.2015. Ovakva vrsta izvještaja spada u redovne aktivnosti Svjetske banke i priprema se pri kraju ciklusa tekuće strategije, kako bi se razmotrila djelotvornost angažmana SB u zemlji. U slučaju Crne Gore, postojeća strategija se završava u junu 2015. godine, pa je potrebno sagledati postignute rezultate i izvući pouke za pripremu predstojeće strategije za period 2016-2020.

U domenu **saradnje sa međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama**, CBCG je nastavila intenzivnu i blisku saradnju sa centralnim bankama regiona, evropskim centralnim bankama i drugim finansijskim organizacijama, kao što su: Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD), Evropski fond za jugoistočnu Evropu (EFSE), Bečki ekonomski forum (VEF), i dr. Posebno značajan bio je međunarodni sastanak supervizora, u organizaciji CBCG, kao nastavak kontinuirane regionalne saradnje u ostvarivanju zajedničkih interesa u oblasti supervizije banaka²³. Osnovni cilj je bio dalje definisanje zajedničkog nastupa prema međunarodnim institucijama, organizacijama i udruženjima. Razmatrana su pitanja u vezi sa aktuelnim stanjem u bankarskim sistemima zemalja učesnica sa aspekta poslovnih strategija banki majki iz zemalja EU prema supsidijarnim bankama u zemljama regiona, definisanje Memoranduma o saradnji i dogovor o zajedničkim budućim nastupima na sastancima Bečke inicijative.

Takođe, na zahtjev drugih državnih institucija, CBCG je pripremala podatke za potrebe pripreme međunarodnih posjeta zvaničnika države Crne Gore i, u domenu svoje nadležnosti, učestvovala u izradi i ažuriranju drugih nacionalnih i međunarodnih dokumenata.

²³ Na sastanku su, pored Crne Gore, učestovale sljedeće zemlje regiona koje nijesu članice EU: Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Makedonija, Srbija i Republika Srpska.

Kao i prethodnih godina, radi praćenja ekonomskih kretanja u zemlji, Centralnu banku Crne Gore posjetili su predstavnici mnogih međunarodnih institucija i organizacija.

2.2.6. Upravljanje ljudskim resursima

U 2014. godini, shodno Politici Centralne banke, nastavljene su aktivnosti na unapređivanju znanja zaposlenih kroz stručno usavršavanje i obrazovanje za potrebe poslova i radnih procesa koje obavljaju.

Tokom 2014. godine, 135 zaposlenih učestvovalo je na 108 programa stručnog usavršavanja, odnosno ostvareno je 208 učešća na programima. Mogućnost za stručno usavršavanje iskoristilo je 38% od ukupnog broja zaposlenih, što čini 54% od ukupnog broja zaposlenih sa univerzitetskim obrazovanjem.

Ukupan broj organizatora usavršavanja koja su pohađali zaposleni je 43.

Zaposleni su upućivani na usavršavanje postojećih znanja, kako u oblastima funkcija Centralne banke, tako i u oblastima podrške poslovanju, kao i na stručno obrazovanje radi sticanja viših akademskih stepena i međunarodnih sertifikata za jedan broj poslova.

Na osnovu sporazuma o saradnji u domenu razvoja kadrova, realizovane su studijske posjete zaposlenih Banci Srbije, Banci Njemačke i Banci Makedonije, a potpisan je i sporazum o saradnji u domenu stručnog usavršavanja sa Bankom Turske. U saradnji sa stručnjacima Banke Poljske, u Podgorici je organizovan seminar o upravljanju rezervama i implementaciji instrumenata monetarne politike, a prihvaćene su i studijske posjete kolega iz Banke Makedonije.

Nastavljena je intenzivna tehnička saradnja, prije svega, sa Bankom Holandije, Bankom Češke, sa JVI - em i MMF-om. Saradnja sa Centrom za razvoj finansija iz Ljubljane i ove godine takođe je bila zapažena, kao i saradnja sa Bankom Francuske.

U tabeli br. 2.23 je dat spisak najznačajnijih partnera CBCG u oblasti stručnog usavršavanja (kriterijum – broj programa na kojima su učestvovali zaposleni CBCG).

CBCG ima izuzetno povoljnu obrazovnu strukturu zaposlenih, imajući u vidu da dvije trećine zaposlenih ima fakultetsko obrazovanje. Sa aspekta starosne strukture, 55% zaposlenih je mlađe od 45 godina. U polnoj strukturi, 60% zaposlenih predstavljaju žene.

Tabela 2.23

Najznačajniji partneri CBCG u oblasti stručnog usavršavanja	
Organizator	Broj programa
JVI/MMF, Beč	14
Banka Holandije	10
Banka Njemačke	8
Banka Poljske	7
Banka Francuske	5
Banka Češke	5
ECB	5
Banka Srbije	4
BIS Švajcarska	3

Struktura zaposlenih u Centralnoj banci Crne Gore

Tabela 2.24

Obrazovna struktura zaposlenih		
Stručna sprema	ukupno	%
Doktorat	6	1,70
Magistratura	42	11,86
Visoka stručna sprema	188	53,11
Viša stručna sprema	12	3,39
Srednja stručna sprema	93	26,27
Kvalifikovan radnik	6	1,69
Polukvalifikovan i nekvalifikovan	7	1,98
Ukupno	354	100,00

Grafik 2.36

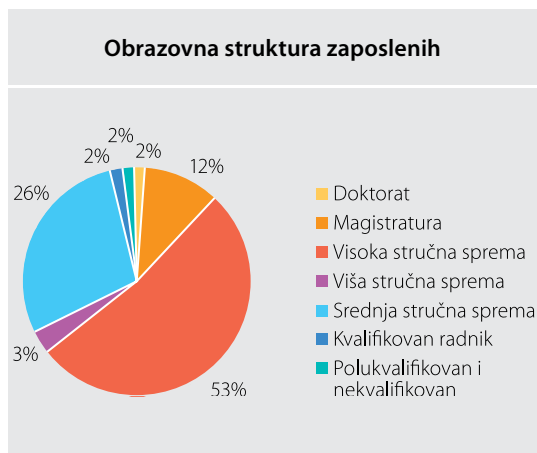
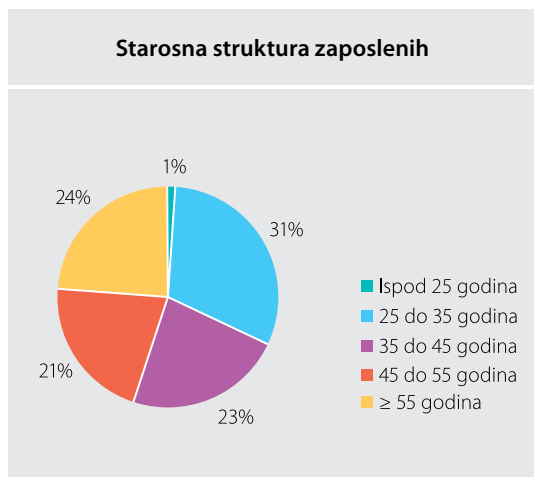

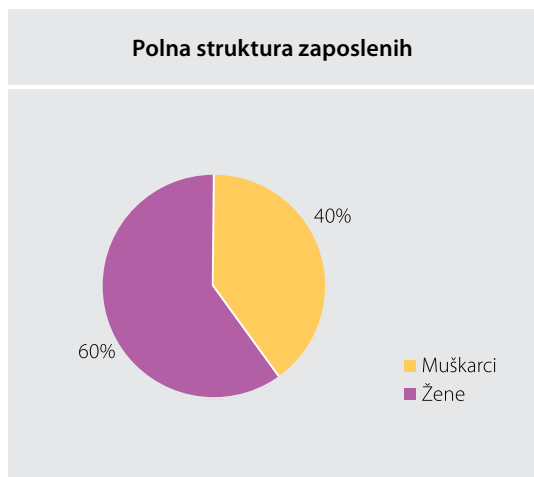
Tabela 2.25

Starosna struktura zaposlenih u CBCG				
Starosna grupa	Ukupno	%	Muškarci	Žene
Ispod 25 godina	4	1,13	2	2
25 do 35 godina	110	31,07	47	63
35 do 45 godina	81	22,88	30	51
45 do 55 godina	75	21,19	29	46
≥ 55 godina	84	23,73	34	50
Ukupno	354	100,00	142	212

Grafik 2.37

Grafik 2.38

2.2.7. Odnosi s javnošću i transparentnost

CBCG u svom poslovanju teži ispunjenju najviših standarda transparentnosti centralnih banaka. Shodno tome, jedan od prioriteta je i pravovremeno informisanje domaće i inostrane javnosti o ciljevima i rezultatima aktivnosti putem redovnih i povremenih publikacija, kao i saopštenjima za javnost.

Djelovanjem na ovaj način, Centralna banka nastoji da doprinese podizanju nivoa informisanosti i ekonomskog znanja u društvu i boljem razumijevanju značaja uloge Centralne banke kao nezavisne institucije, odgovorne za održavanje monetarne i finansijske stabilnosti i sigurnosti bankarskog sistema.

CBCG objavljuje veliki broj publikacija: Godišnji izvještaj o radu, Izvještaj o finansijskoj stabilnosti, Izvještaj o stabilnosti cijena, Godišnji makroekonomski izvještaj, Kvartalni makroekonomski izvještaj i Bilten CBCG, Preporuke Vladi za vođenje ekonomske politike, radne studije i tematski odabrane knjige. Sve redovne i povremene publikacije CBCG, objavljene na internet stranici, dostavljene su zainteresovanim institucijama, državnim organima, bankama i drugim finansijskim institucijama, obrazovnim ustanovama, međunarodnim organizacijama i zainteresovanim novinarima i naučnim radnicima.

Saopštenja za javnost o odlukama i zaključcima sa sjednica Savjeta CBCG blagovremeno su dostavljena na svim štampanim i elektronskim medijima, kako bi javnost Crne Gore adekvatno bila informisana o radu Savjeta, svim relevantnim dokumentima koji se odnose na bankarski sektor, o istraživanjima, analizama ekonomskog razvoja, makroekonomskim predviđanjima i sl.

U 2014. godini u medijima su najčešće obrađivane teme iz djelokruga CBCG koje su se odnosile na rezultate poslovanja bankarskog sektora, uticaj globalne krize na finansijski i bankarski sektor, i dr. Internet stranica Centralne banke, www.cbcg.me, redovno se ažurira sa ciljem povećanja transparentnosti rada. Na internet stranici CBCG na crnogorskom i engleskom jeziku omogućen je uvid u zakonsku i podzakonsku regulativu, koja se odnosi na djelovanje CBCG. Takođe, objavljeni su i svi relevantni propisi, odluke, publikacije koje izdaje CBCG, kao i ostale značajne informacije iz djelokruga rada Centralne banke.

2.2.8. CBCG kao društveno odgovorna institucija

Centralna banka Crne Gore, u skladu sa usvojenom Politkom, nastoji da posluje na principima društveno odgovorne institucije. CBCG je u 2014. godini ovaj cilj realizovala kroz odnos prema zaposlenima, saradnju sa sindikatom CBCG, odobravanjem sredstava za humanitarne aktivnosti i kroz podršku drugim aktivnostima civilnog društva.

Otvaranjem Muzeja novca 11. aprila 2012. godine, Centralna banka je otpočela jedan dugoročan projekat koji za cilj ima očuvanje i zadržavanje istorijskog i kulturnog nasljeđa iz oblasti numizmatičkih vrijednosti u Crnoj Gori. Iz tog razloga, Muzej novca ima neprocjenjivu istorijsku i kulturnu vrijednost. U Muzeju novca izložena je postavka „Od perpera do eura“ koja obuhvata eksponate originalnog crnogorskog državnog novca od njegove izrade 1906. godine do gubljenja samostalnosti Crne Gore i instaliranja okupacionog novca, zatim čekove i bonove iz perioda Knjaževine i Kraljevine Crne Gore, sva izdanja optičajnog papirnog i metalnog novca iz vremena državne zajednice, kao i sva izdanja jubilarnog metalnog novca Narodne banke Jugoslavije i berzanske akcije.

Centralna banka Crne Gore, kao društveno odgovorna institucija, prepoznajući važnost finansijske edukacije građana, u Muzeju novca organizuje i edukativne programe - predavanja, diskusije i seminare na različite teme. Isti za ciljnu grupu imaju čak osnovnih i srednjih škola kojima kroz prezentacije bivaju približene istorija novca i monetarna politika Crne Gore. Povodom dana Centralne banke Crne Gore u Muzeju je, u saradnji sa Državnim arhivom Crne Gore, 10. aprila organizovana izložba „Akcije crnogorskih banaka, novčanih zavoda i privrednih društava (1863-1946). Izložba je trajala mjesec dana, a 18. jula ponovo je otvorena kao dio Programa podrške kulture u Nikšiću.

U Muzeju novca se, takođe, obilježavaju međunarodne manifestacije i događaji kroz adekvatne programe i sadržaje. Povodom „Noći muzeja“, 18. maja 2014. godine otvorena je izložba „Nove crnogorske kovanice“ koja je realizovana u saradnji sa Srednjom likovnom školom „Petar Lubarda“ sa Cetinja.

U 2014. godini Muzej je posjetilo 2626 posjetilaca. CBCG o svim budućim, kao i realizovanim događajima redovno informiše javnost putem zvaničnog sajta CBCG – link Muzej novca i preko direktnog kontakta sa medijima u Crnoj Gori.

CBCG je, u saradnji sa poslovnim bankama, jedanaestu godinu za redom realizovala akciju „Nedjelja štednje“ kroz dodjelu štednih knjižica djeci rođenoj od 31. oktobra do 6. novembra 2014. godine u Crnoj Gori.

Sa ciljem podsticanja društveno i finansijski odgovornog ponašanja djece i mladih, CBCG je realizovala manifestaciju „Svjetska nedjelja finansija“, u kojoj je učestvovalo oko 200 djece i mladih, uključujući i djecu iz Resursnog centra „1. jun“ iz Podgorice.

CBCG, takođe, stimuliše razvoj nauke u našoj zemlji, i to kroz dodjelu Godišnje nagrade autorima najboljih diplomskih, magistarskih i doktorskih radova iz oblasti bankarstva. U 2014. godini nagrađeni su najbolji diplomski i najbolji magistarski rad.

Centralna banka Crne Gore kao društveno odgovorna institucija objavljuje časopis *Journal of Central Banking, Theory and Practice* (Časopis za teoriju i praksu centralnog bankarstva). Cilj izdavanja ovog časopisa je objavljivanje naučnih i stručnih članaka koji obrađuju teorijske i praktične aspekte centralnog bankarstva, monetarne politike, uključujući pitanja i problematiku supervizije. Časopis je zadobio zavidnu reputaciju, karakter međunarodnog časopisa i indeksiran je u 15 međunarodnih baza. Pored toga, CBCG organizuje i edukativne programe - predavanja, radionice i seminare sa različitim temama iz oblasti bankarstva i monetarne politike.

2.3. Aktivnosti Banke iz oblasti podrške efikasnog ostvarivanja osnovnih funkcija Centralne banke

2.3.1. Upravljanje rizicima u Centralnoj banci Crne Gore u funkciji ostvarivanja Politike CBCG

Važnu podršku upravljačkom sistemu Centralne banke predstavlja efikasan i efektivan sistem upravljanja rizicima.

U 2014. godini je nastavljeno sa redovnim praćenjem operativnih rizika, uz stalno poboljšavanje sistema za upravljanje operativnim rizikom Centralnoj banci. Rukovodstvo Centralne banke je na kvartalnom nivou izvještavano o najznačajnijim rizicima, rizicima rastućeg smjera, incidentima, kao i internim kontrolama. Takođe, praćeni su rizici po bezbjednost informacija, a nastavljene su i aktivnosti na usklađivanju sistema za upravljanje bezbjednošću informacija sa standardom ISO/IEC 27001:2013. Sa ciljem povećanja nivoa bezbjednosti informacija u Centralnoj banci, donesena je procedura za klasifikaciju informacija, kao i Program podizanja svjesnosti zaposlenih o bezbjednosti informacija.

Tokom 2014. godine nastavljene su aktivnosti na uspostavljanju sistema za upravljanje kontinuitetom poslovanja u Centralnoj banci. Usvojena je Politika kontinuiteta poslovanja, izvršena procjena kritičnosti poslovnih procesa, te sprovedena Analiza uticaja na poslovanje, koja predstavlja osnovu za izradu Plana kontinuiteta poslovanja.

2.3.2. Informaciono tehnološke aktivnosti Centralne banke u funkciji ostvarivanja Politike CBCG

Sa ciljem održavanja i unapređivanja sigurnog i efikasnog platnog prometa, CBCG je tokom 2014. godine nastavila sa aktivnostima na unapređenju infrastrukture i komponenti informacionog sistema vezanih za platni sistem CBCG na rezervnoj lokaciji sa ciljem povećanja sigurnosti funkcionisanja platnog prometa. U tom pravcu, Centralna banka je nastavila sa aktivnostima na infrastrukturnom opremanju i migraciji komponenti IS-a na rezervnoj lokaciji, u skladu sa planom Konsolidacije IS CBCG za 2013/2014. godinu. Implementirana je nova komunikaciona infrastruktura koja je omogućila realizaciju jednog sistema na dvije fizički odvojene lokacije. Nova komunikaciona arhitektura predstavlja osnov za realizaciju daljeg strateškog razvoja IS CBCG. Prije svega, to se odnosi na realizaciju dva paralelna sistema na dvije fizički odvojene lokacije, kojima klijenti mogu pristupati nezavisno. Isto tako, realizovana je druga faza migracije sistema za Platni promet.

Kao podršku za realizaciju navedenih ciljeva u ostalim oblastima, CBCG je radila na unapređivanju informacionog sistema i obezbjeđivanja adekvatnog nivoa njegove raspoloživosti i sigurnosti, a naročito na unapređivanju ICT infrastrukture koja je namijenjena kao podrška za rad platnom sistemu (RTGS i DNS), Glavnom bankarskom sistemu, sistemu Prinudne naplate, kao i ostalim sistemskim servisima internih i eksternih korisnika. Implementiran je novi sistem za arhiviranje podataka, čime je za duži vremenski period riješeno pitanje arhiviranja podataka u IS CBCG. Implementirana je nova platforma za virtualizaciju servera na centralnoj lokaciji i izvršena je adaptacija komunikacione prostorije.

2.4. Finansijsko poslovanje CBCG u 2014. godini

2.4.1. Bilans uspjeha Centralne banke na dan 31.12.2014. godine

Prihodi CBCG

Ukupni prihodi Centralne banke u 2014. godini su ostvareni u iznosu od 11,1 milion eura i veći su za 11,30% u odnosu na plan, odnosno za 20,15% u odnosu na 2013. godinu.

Ukupni prihodi Centralne banke se kategorišu u dvije osnovne grupe: finansijski prihodi (11,05%) i prihodi poslovanja i drugi prihodi (88,95%).

Finansijski prihodi su iznosili 1,2 miliona eura u 2014. godini i manji su za 51,81% u odnosu na plan, a veći za 23,12% u odnosu na izvršene u 2013. godini. Razlog smanjenja u odnosu na planirane veličine odnosi se na smanjenje prihoda po osnovu kamata na HOV raspoloživih za prodaju usljed smanjenja kamatnih stopa na međunarodnom finansijskom tržištu.

Najznačajnija stavka finansijskih prihoda - prihodi od kamata su iznosili 1,1 miliona eura i bili su za 55,50% manji u odnosu na plan, odnosno za 34,86% veći u odnosu na 2013. godinu.

Grafik 2.39

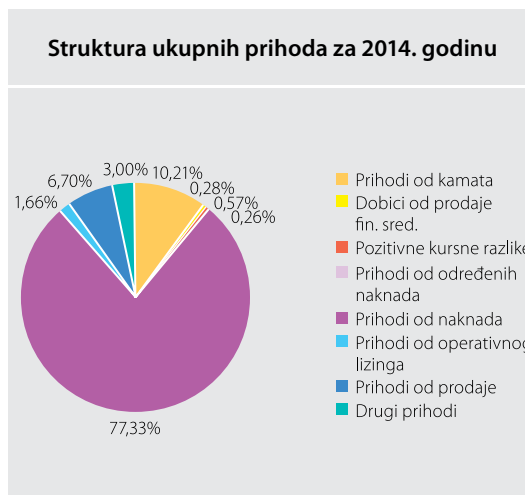

Tabela 2.26

Kategorije	Prosječne stope prinosa			
	2011.	2012.	2013.	2014.
HOV namijenjene prodaji	1,66%	0,92%	0,75%	0,68%
HOV do dospjeća	-	0,30%	0,68%	0,92%
SDR	0,02%	0,02%	0,02%	0,013%
Depoziti (EUR)	0,82%	0,20%	0,06%	0,145%
Depoziti (USD)	0,06%	0,15%	0,06%	0,046%
Prinos total	0,94%	0,38%	0,26%	0,35%

Izvor podataka: Sektor za BFO - Izvještaj o upravljanju međunarodnim rezervama u drugom polugodištu 2013. godine

U 2014. godini, Centralna banka je ostvarila stopu prinosa na ukupna sredstva od 0,35%, dok je u 2013. godini ista iznosila 0,26%.

Ukupni prihodi poslovanja i drugi prihodi²⁴ su ostvareni u iznosu od 9,8 miliona eura i veći su za 32,93% u odnosu na plan, a za 19,79% u odnosu na 2013. godinu iz razloga povećanja prihoda od naknada i određenih naknada i prihoda od prodaje.

Prihodi od naknada za usluge platnog prometa iznosili su 4,4 miliona eura i bili su veći za 14,29% u odnosu na plan, a za 7,86% u odnosu na 2013. godinu. Prihodi od naknada za usluge sa gotovim novcem iznosili su 0,17 miliona eura i bili su manji za 31,58% u odnosu na plan, a za 36,21% u odnosu na

²⁴ Ukupni prihodi poslovanja i drugi prihodi obuhvataju: prihode od naknada za usluge platnog prometa, naknade za usluge sa gotovim novcem, naknade za sprovođenje prinudne naplate, naknade za poslove fiskalnog agenta, naknade za kontrolu banaka, licence i saglasnosti, naknade za usluge kreditnog regulatornog biroa, prihode od provizija, prihode od operativnog lizinga, prihode od prodaje i druge prihode.

2013. godinu. Prihodi od naknada za sprovođenje prinudne naplate iznosili su 0,6 miliona eura i bili su veći za 55,66% u odnosu na plan, a za 37,70% u odnosu na 2013. godinu. Prihodi od naknada za poslove fiskalnog agenta iznosili su 0,9 miliona eura i bili su veći za 9,96% u odnosu na plan, a za 3,55% manji u odnosu na 2013. godinu. Naknade za kontrolu poslovanja, dozvole i odobrenja iznosile su dva miliona eura i bile su veće za 84,64% u odnosu na plan, odnosno za 76,85% u odnosu na prethodnu godinu. Prihodi od naknada za usluge kreditnog registra iznosili su 0,4 miliona eura, što predstavlja smanjenje u odnosu na plan za 3,52%, tj. za 0,89% u odnosu na 2013. godinu.

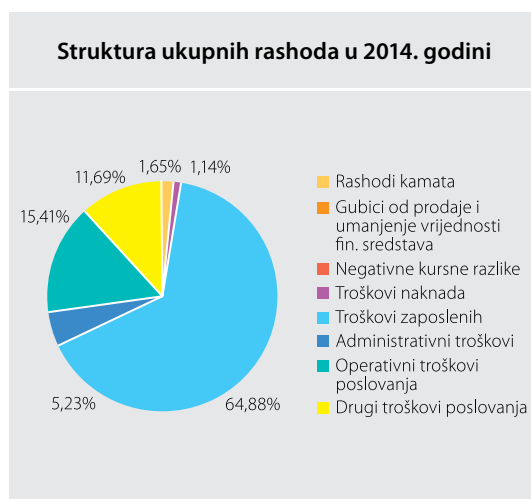
Prihodi od određenih naknada (naknada za transfere preko računa CBCG u inostranstvu, naknada za usluge konverzije, naknada za tendersku dokumentaciju) iznosili su 28,8 hiljada eura, što predstavlja značajno povećanje od 238,86% u odnosu na 2013. godinu. Razlog tome je, najvećim dijelom, povećanje prihoda od naknada za transfer preko računa CBCG u inostranstvu, a koji se odnosi na realizaciju zahtjeva poslovnih banaka za razmjenu sredstava sa inostranstvom.

Prihodi od operativnog lizinga iznosili su 0,18 miliona eura i bili su za 5,75% manji u odnosu na plan, a za 0,83% veći u odnosu na 2013. godinu.

Prihodi od prodaje (plemenitih metala, mjeničnih blanketa) iznosili su 0,7 miliona eura i bili su značajno veći i od planiranih, kao i od prihoda ostvarenih u 2013. godini.

Drugi prihodi su ostvareni u iznosu od 0,3 miliona eura i odnose se na prihode od kamata na stambene kredite po fer vrijednosti, ukidanja rezervisanja za sudske sporove, pristupa statističkoj bazi CBCG, uplate Evropske komisije za potrebe izrade Business Confidence Indexa Evropske komisije, prihode od muzejske aktivnosti, naknada za davanje mišljenja i ostale prihode.

Grafik 2.40

Rashodi CBCG

Ukupni rashodi u 2014. godini iznosili su 10,2 miliona eura i bili su veći za 10,64% u odnosu na plan, a za 8,77% u odnosu na 2013. godinu.

Ukupni rashodi Centralne banke se kategorišu u dvije osnovne grupe: finansijski rashodi (1,65%) i troškovi poslovanja (98,35%).

Finansijski rashodi²⁵ u 2014. godini iznosili su 0,17 miliona eura i bili su veći i od planiranih i od izvršenih rashoda u 2013. godini, prvenstveno zbog rasta rashoda po osnovu kamata bankama na obaveznu rezervu, drugim finansijskim institucijama i javnom sektoru, usljed porasta kamatnih stopa na depozitna sredstva (u prvoj polovini 2014. godine).

²⁵ Finansijski rashodi obuhvataju rashode kamata, rashode po osnovu gubitaka od prodaje i umanjenja vrijednosti finansijskih sredstava i negativne kursne razlike.

Rashodi kamata bankama po osnovu obavezne rezerve iznosili su 6,8 hiljada eura. Shodno Odluci o izmjenama Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore koja se primjenjivala od 1. januara 2014. godine, Centralna banka je na 7% sredstava obavezne rezerve (umjesto dotadašnjih 15%) plaćala banci mjesečnu nadoknadu obračunatu po stopi od EONIA umanjenoj za 10 baznih poena na godišnjem nivou, s tim da ova stopa nije mogla biti manja od nule.

Rashodi kamata drugim finansijskim institucijama iznosili su 71,3 hiljade eura. Rashodi kamata javnom sektoru iznosili su 90,2 hiljade eura i ostvaruju značajan rast u odnosu na 2013. godinu, zbog povećanog nivoa raspoloživih depozita Ministarstva finansija i rasta kamatnih stopa u prvoj polovini 2014. godine.

Troškovi poslovanja²⁶ iznosili su deset miliona eura i bili su veći za 8,95% u odnosu na plan, odnosno za 7,69% u odnosu na 2013. godinu, dominantno iz razloga rasta drugih troškova poslovanja (rashodi rezervisanja i naknadno utvrđeni rashodi).

Centralna banka je i tokom 2014. godine nastavila sa preduzimanjem *opštih mjera interne ekonomije* na planu racionalizacije troškova poslovanja, posebno na operativnim aktivnostima, kao što su efikasnije i racionalnije upravljanje nepokretnom imovinom, potrošnim materijalom i svim drugim kategorijama troškova na koje je menadžment Centralne banke mogao direktno uticati. Sprovedene su uštede na brojnim budžetskim pozicijama troškova, i to: stručnog usavršavanja zaposlenih, osiguranja imovine, kancelarijskog materijala, energije, komunalnih usluga, nematerijalnih usluga, naknada drugim fizičkim licima, troškova osnovnih sredstava i opreme, telekomunikacijskim troškovima, naknadama po ugovorima o poslovnoj saradnji, troškovima konferencija i seminara, i sl. Takođe, cijena rada je tokom 2014. godine ostala nepromijenjena, a nije vršena ni isplata primanja po osnovu ostvarenih rezultata rada u postupku ocjene radnog učinka zaposlenih tokom 2014. godine.

Troškovi naknada su iznosili 0,1 milion eura i bili su manji za 36,05% u odnosu na plan, odnosno za 49,05 % u odnosu na 2013. godinu.

Troškovi zaposlenih (bruto zarade, druga primanja, naknade povećanih troškova zaposlenih i ostali troškovi zaposlenih) iznosili su 6,6 miliona eura i bili su veći za 4,56% u odnosu na plan, odnosno za 7,42% u odnosu na 2013. godinu. Tokom 2014. godine je smanjeno relativno učešće neto zarada u ukupnim troškovima bruto zarada, a raslo je učešće troškova poreza i doprinosa, što ukazuje da su se troškovi zarada uvećavali samo kao rezultat rasta broja zaposlenih usljed potrebe izvršavanja novih funkcija i zadataka CBCG, a ne rasta osnovne cijene rada u CBCG. Broj zaposlenih na kraju decembra 2014. godine bio je 354, a prosječna zarada je iznosila 715,65€.

Troškovi poreza su iznosili 0,6 miliona eura i bili su veći za 7,49 % u odnosu na plan, odnosno za 10,73 % u odnosu na uporednu godinu.

Druga primanja, koja obuhvataju troškove po osnovu jubilarnih nagrada, otpremnina, solidarnih pomoći, ostalih primanja i ostalih naknada zaposlenim, iznosila su 0,17 miliona eura i bila su veća za 41,14% u odnosu na plan, odnosno za 57,69 % u odnosu na 2013. godinu, zbog većeg obima izvršenih isplata po osnovu solidarne pomoći zaposlenima.

²⁶ Troškovi poslovanja obuhvataju troškove naknada, troškove zaposlenih, administrativne troškove, operativne troškove poslovanja, i dr.

Naknade povećanih troškova zaposlenih²⁷ iznosile su 0,37 miliona eura i bile su manje za 10,77% u odnosu na plan, a za 10,19 % u odnosu na 2013. godinu. Ove naknade se najvećim dijelom odnose na troškove na službenom putu i troškove stručnog usavršavanja zaposlenih.

Administrativni troškovi²⁸ su iznosili 0,5 miliona eura i bili su za 17,29% manji od planiranih, odnosno za 1,93% veći u odnosu na 2013. godinu. Smanjenje administrativnih troškova u odnosu na planirane veličine je rezultat kontinuiranog sprovođenja mjera racionalizacije unutar CBCG. Operativni troškovi poslovanja²⁹ iznosili su 1,6 miliona eura i bili su manji za 3,16% u odnosu na plan, odnosno veći za 9,18% u odnosu na 2013. godinu, usljed rasta troškova amortizacije.

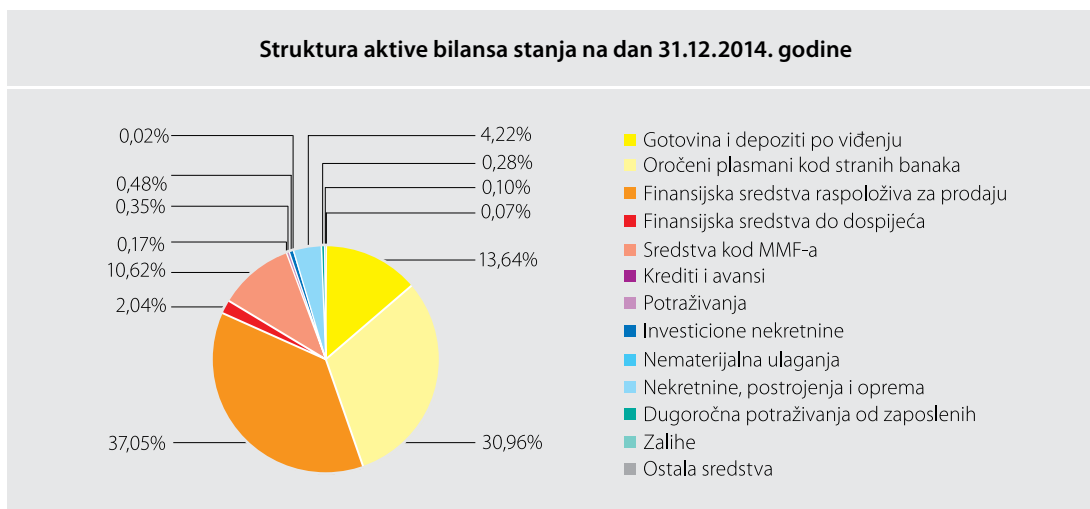
Neto dobit

U 2014. godini ostvarena je neto dobit u iznosu od 0,9 miliona eura. Neto dobit je utvrđena u skladu sa međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja.

2.4.2. Bilans stanja Centralne banke na dan 31.12.2014. godine

Ukupna bilansna suma na dan 31.12.2014. godine iznosila je 603,9 miliona eura i ostvaruje rast od 25,25% u jednogodišnjem uporednom periodu. U strukturi ukupne aktive, 13,64% se odnosilo na gotovinu i depozite po viđenju, 30,96% na oročene plasmane kod stranih banaka, dok su preostalih 55,40% činila finansijska sredstva raspoloživa za prodaju i do dospijea, sredstva kod MMF-a, krediti i avansi, potraživanja, materijalna i nematerijalna imovina i dr.

Grafik 2.41

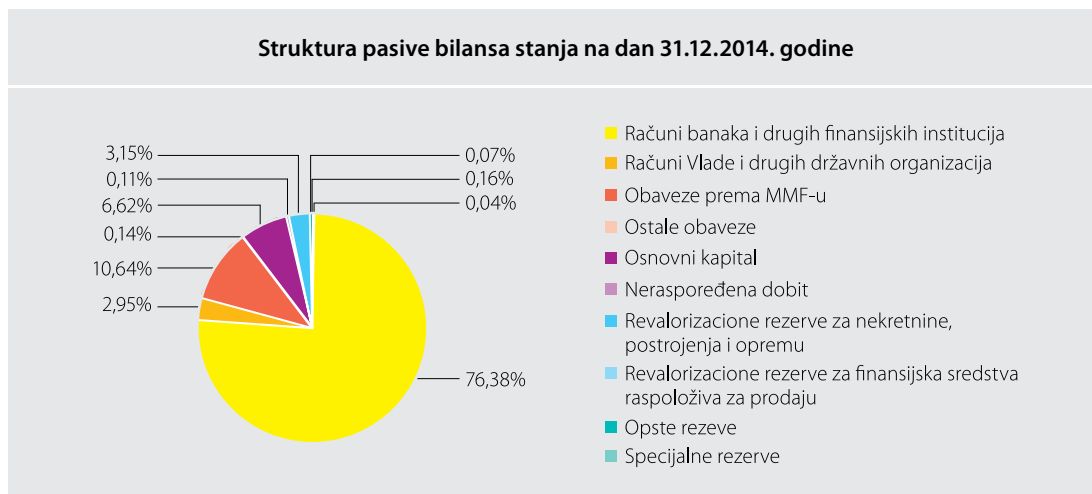
²⁷ Ovi troškovi obuhvataju troškove na službenom putu, stručno usavršavanje, osiguranje zaposlenih, naknade za odvojeni život i troškove smještaja i profesionalno usavršavanje.

²⁸ Administrativni troškovi obuhvataju troškove kancelarijskog materijala, troškove energije, troškove komunalnih usluga, nematerijalnih usluga i naknade drugim fizičkim licima.

²⁹ Operativni troškovi poslovanja obuhvataju troškove održavanja osnovnih sredstava i opreme, troškove literature, troškove telekomunikacionih usluga, troškove naknada po ugovorima o poslovnoj saradnji i troškove amortizacije.

Analizirajući pasivu bilansa stanja na dan 31.12.2014. godine u odnosu na 31.12.2013. godine, može se vidjeti rast pozicija obaveza uslovljen rastom iznosa na računima banaka i drugih finansijskih institucija i neznatnog rasta na računima Vlade i drugih državnih organizacija.

Grafik 2.42

2.4.3. Izvještaj o promjenama na kapitalu na dan 31.12.2014. godine

Ukupni kapital na dan 31.12.2014. godine iznosio je 59,8 miliona eura, što predstavlja povećanje od 1,65% u odnosu na stanje na dan 31.12.2013. godine. Osnovni kapital je na dan 31.12.2014. godine iznosio 40,0 miliona eura. Naime, Savjet CBCG je donio Odluku o raspodjeli dobiti Centralne banke Crne Gore za 2013. godinu³⁰, kojom je neto dobit Centralne banke Crne Gore za 2013. godinu utvrđena u iznosu od 0,48 miliona eura, a dobit za raspodjelu za 2013. godinu u iznosu od 0,69 miliona eura, zbog povećanja utvrđene neto dobiti za iznos neraspoređene dobiti iz prethodnih godina u iznosu od 0,21 milion eura. Ovom odlukom je predviđeno da se iznos od 50% dobiti za raspodjelu rasporedi u opšte rezerve Centralne banke, a preostalih 50% predstavlja prihod budžeta Crne Gore.

Opšte rezerve CBCG su na dan 31.12.2014. godine iznosile 0,98 miliona eura, a specijalne rezerve 0,26 miliona eura.

Revalorizacione rezerve za nekretnine, postrojenja i opremu iznosile su 19 miliona eura.

³⁰ Br. 0101-4014-55-22, od 27.03.2014. godine.

**MAKROEKONOMSKE PROGNOZE
ZA 2015. GODINU**

03

3.1. Prognoza makroekonomskih indikatora

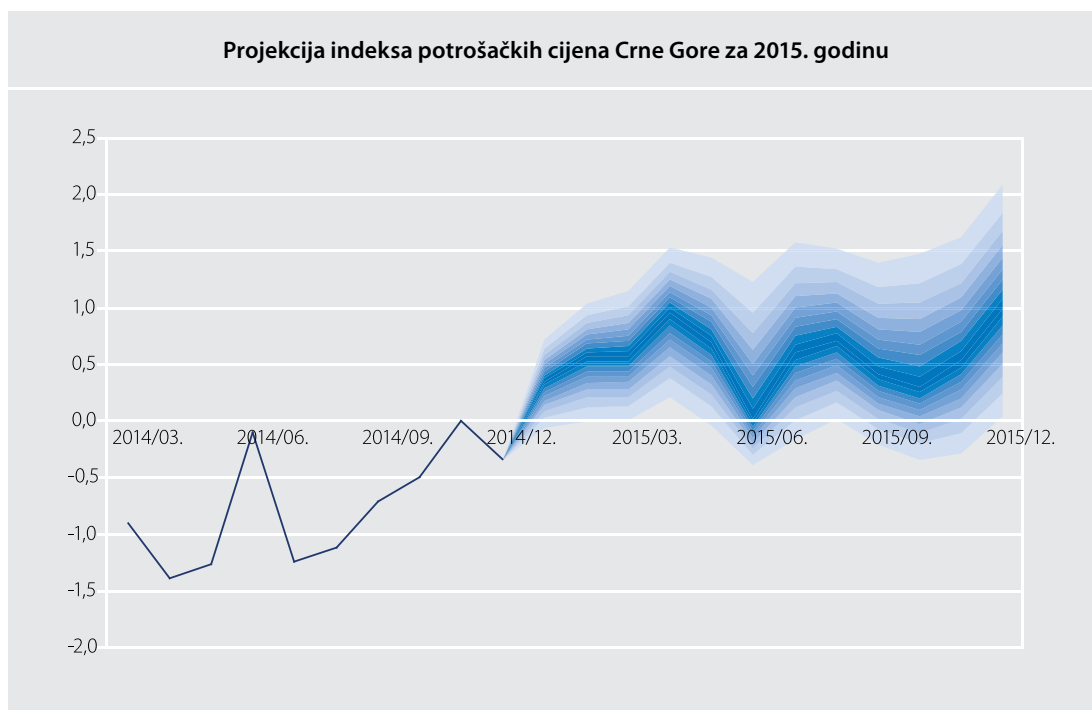
3.1.1. Projekcija kretanja inflacije za 2015. godinu

U 2014. godini nastavljen je deflatorni trend u kretanju cijena. Na smanjenje cijena uticali su visok nivo cijena iz prethodnog perioda, snižen nivo agregatne tražnje, kao i smanjenje cijena hrane i energenata na globalnom tržištu.

Potrošačke cijene su u decembru 2014. godine zabilježile pad od -0,3% u odnosu na decembar prethodne godine, što je za 0,6 procentnih poena niže od inflacije iz 2013. godine. Godišnja inflacija u Crnoj Gori je na kraju 2014. godine bila niža od inflacije u EU (-0,1%).

Dominantan uzrok negativne godišnje stope inflacije u decembru 2014. godine predstavlja pad cijena u kategoriji *prevoz* (-4,7%), zatim u kategoriji *komunikacije* (-3,5%), kategoriji *pokućstvo i rutinsko održavanje stana* (-1,9%) i kategoriji *stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva* (-0,3%).

Grafik 3.1

Izvor: CBCG, 2015.

Grafik fena inflacije (*fan chart*) Crne Gore, baziran na procjeni ARIMA modela, za 2015. godinu, pokazuje da će se, sa vjerovatnoćom od 90%, inflacija, mjerena preko indeksa potrošačkih cijena, u zavisnosti od mjeseca, kretati u intervalu od -0,5 % do 2%. Pri tome, za kraj 2015. godine, se projektuje inflacija u rasponu od 0% do 2%. Naime, sa rastom vremenskog horizonta za projektovanje, raste i neizvjesnost, a samim tim se širi i raspon prognoze. Centralna projekcija grafika fena (koja se odnosi na najtamniji dio grafika), predstavlja raspon vjerovatnoće od 10% (grafik br. 3.1). Centralna projekcija modela ukazuje da će prosječna inflacija u 2015. godini iznositi 0,57%.

Polazne pretpostavke prognoze inflacije za 2015. godinu su:

1. Povećanje geopolitičkih tenzija moglo bi podstaći rast cijena energenata;
2. Nepovoljne vremenske prilike mogle bi rezultirati izraženijim rastom cijena prehrambenih sirovina;
3. Donošenjem zakona o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama, postepeno će se povećavati akcize na cigarete, alkohol i gazirana pića;
4. Uvođenje takse na maloprodajnu cijenu goriva;
5. Rast cijene električne energije do 5% (uključen predviđeni rast cijene u avgustu 2015. godine);
6. Rast investicija i intenzivnija ekonomska aktivnost u 2015. godini;
7. Stagnacija cijena nekretnina.

Razumljivo, promjene neke od navedenih pretpostavki zahtijevale bi korekciju prognoze.

3.1.2. Projekcija bruto domaćeg proizvoda (BDP-a) Crne Gore za 2015. godinu

Prema procjenama MMF-a crnogorska ekonomija je u 2014. godini rasla po stopi od 2%, po procjenama Evropske komisije 1,4%, a po procjenama EBRD-a po stopi od 1,3%.

Procjene međunarodnih institucija o rastu BDP-a za Crnu Goru u 2015. godini kreću se u rasponu od 2,7% do 4,6%.

Tabela 3.1

Procjene međunarodnih finansijskih institucija o kretanju BDP-a Crne Gore u 2015. godini (u %)	
Institucija	Procijenjena stopa rasta za 2015. godinu
MMF	4,6
EBRD	3,0
Odjeljenje UN za ekonomska i socijalna pitanja	2,7
Evropska komisija	3,0
Bečki institut	2,9
Svjetska banka	3,4

Izvor: sajтови pojedinih institucija

Modelska projekcija zasniva se na sezonski prilagođenom modelu autoregresivnih integrisanih procesa pokretnih prosjeka, poznatih kao ARIMA procesi. Za predviđanje kvartalnog BDP-a za 2015. godinu, model koristi istorijske kvartalne podatke od 2001. do 2014. godine³¹.

Prema modelskoj projekciji u 2015. godini, rast BDP-a će iznositi 3,25%. Na grafiku 3.2 dat je modelski pregled kretanja realnog BDP-a.

S obzirom na značaj sektora industrije, građevinarstva i turizma u crnogorskoj privredi³² na bazi ARIMA modela urađena je projekcija rasta proizvodnje u ova tri sektora u 2015. godini. Za potrebe projekcija korištene su raspoložive serije mjesečnih indeksa industrijske proizvodnje, broj noćenja u sektoru turizma, kao i vrijednost kvartalne proizvodnje u sektoru građevinarstva.

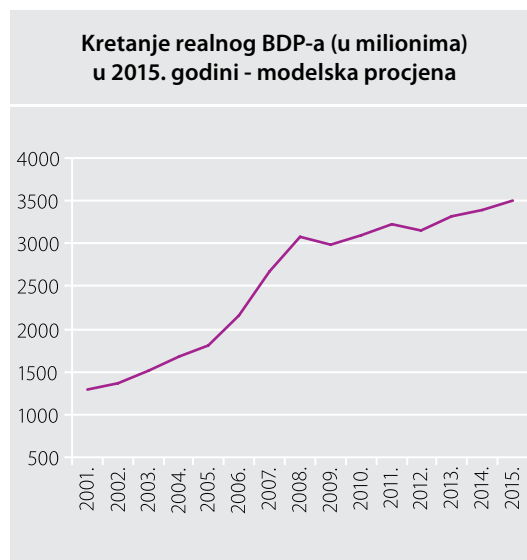
Modelom je uvažena promjena klasifikacije djelatnosti iz 2010. godine, kao i sezonski karakter turizma i građevinarstva. Odabir modela vršen je na bazi kvaliteta dijagnostike.

Prema modelskoj procjeni za 2015. godinu, stopa rasta u sektoru industrije kretaće se u rasponu od 9,2% do 13,7%, u građevinarstvu do 4,6% dok će sektor turizma bilježiti godišnji rast od 3,1% do 5,2%. Ukupan doprinos ova tri sektora rastu BDP-a u 2015. godini, kretaće se u rasponu od 1,3% do 2%.

Radi testiranja modelske projekcije BDP-a urađena je i procjena BDP-a po potrošnoj metodi. Polazne pretpostavke za obračun po potrošnoj metodi obuhvataju sljedeće:

- rast potrošnje domaćinstava od 1,9% do 2%, usljed određenog novog zapošljavanja, uslovljenog jačanjem investicione aktivnosti, i potencijalnog rasta zarada, te rasta kreditne aktivnosti banaka koja se očekuje ulaskom novih banaka i eventulanog smanjenja kamatnih stopa na kredite usljed većih tržišnih pritiska;
- rast državne potrošnje od 1,3% do 1,7%, kao posljedica izdataka za finansiranje prve dionice autoputa, koja će se realizovati kroz kapitalni budžet;
- rast investicija u osnovna sredstva od 12,8%, kao rezultat kapitalnih investicija za izgradnju autoputa Smokovac-Mateševo, i stranih direktnih investicija u oblasti turizma (Portonovi, Luštica i Mamula) i energetike (izgradnja podvodnog kabla između Italije i Crne Gore);
- promjene u zalihama će biti na nivou prošlogodišnjih;
- izvoz roba i usluga će postepeno rasti po stopi od oko 3%, kao posljedica stabilizacije i rasta industrijske proizvodnje i turističke potrošnje;

Grafik 3.2

Izvor: CBCG, 2015.

³¹ Vrijednost kvartalnog BDP-a dobijena je korišćenjem tri važne vremenske serije za ocjenu kretanja BDP-a, a to su: podaci industrijske proizvodnje, turizma i građevinarstva. Naime, praćenjem kretanja ovih djelatnosti i njihovog učešća u ukupnom BDP-u, izvršena je interpolacija BDP-a.

³² Proizvodnja u sektoru industrije, građevinarstva i turizma čini 22% ukupnog BDP-a 2013. godine. Takođe, očekivane investicije u narednom periodu mogu dodatno pojačati značaj ovih djelatnosti.

- uvoz će imati rast od 3,5% do 4%, usljed potreba investitora za uvozom opreme, građevinskog materijala i radne snage, naročito za potrebe izgradnje autoputa, te supstitucije uvoza hrane domaćom proizvodnjom.

Tabela 3.2

Procjena BDP-a po potrošnoj metodi (dva scenarija)						
	2015 f1			2015 f2		
	Projektovani rast (u %)	Učešće u BDP (%)	Doprinos rastu	Projektovani rast (u %)	Učešće u BDP (%)	Doprinos rastu
Potrošnja domaćinstava	1.90	79.42	1.51	2.00	79.18	1.58
Državna potrošnja	1.70	19.44	0.33	1.30	19.29	0.25
Investicije u osnovna sredstva	12.80	21.02	2.69	12.80	20.94	2.68
Izvoz	3.00	41.09	1.23	3.00	41.02	1.23
Uvoz	4.00	-60.97	-2.44	3.50	-60.43	-2.12
Rast BDP-a (%)			3.32			3.63

Po potrošnoj metodi, u 2015. godini BDP će ostvariti stopu rasta od 3,3% do 3,6%, što ukazuje da je vrijednost modelske projekcije rasta BDP-a bliža donjoj granici raspona BDP-a po potrošnoj metodi.

3.1.3. Projekcija ostalih makroekonomskih agregata za 2015. godinu

Grafik 3.3

Izvor: CBCG, 2015.

3.1.3.1. Tržište nekretnina u Podgorici

Razvoj na tržištu nekretnina tokom 2014. godine ukazuje na pad cijena nekretnina. Prema rezultatima septembarske ankete, prosječna cijena nekretnina po kvadratnom metru³³ u Podgorici iznosila je 950 eura, što predstavlja pad od 2,2% u odnosu na mart 2014. godine. Posmatrajući lančani indeks kretanja cijena nekretnina, može se vidjeti da je u septembru 2014. godine nastavljen pad cijena koji je započet u junu 2013. godine, nakon trogodišnje stagnacije cijena na tržištu nekretnina.

Prema procjeni agencija za nekretnine, tokom 2014. godine, u odnosu na 2013. godinu, došlo je do pada cijena na tržištu nekretnina. Većina agencija za nekretnine bilježila je i pad prometa.

³³ Prema hedoničkom indeksu dobijenom iz ankete koju sprovodi CBCG, gdje se cijene ne odnose na stvarne, realizovane cijene, već u osnovi predstavljaju subjektivne cijene vlasnika nekretnina, tj. cijene ispod kojih oni ne bi bili spremni da prodaju nekretnine koje posjeduju.

Na tržištu nekretnina u 2014. godini nastavlja se trend prilagođavanja velike ponude ograničenoj tražnji, kroz smanjivanje cijena stambenih objekata. Na slabu tražnju nekretnina uticali su i dalje niska kupovna moć stanovništva, restriktivnije kreditiranje banaka, pad priliva stranih direktnih investicija u nekretnine, kao i prisustvo višemjesečnog deflatornog trenda, usljed kojeg potrošači odlažu kupovinu očekujući dalji pad cijena.

Imajući u vidu visoku ponudu nekretnina, izdiferenciranost tražnje, najave restrukturiranja kredita u građevinskom sektoru, realno je očekivati dalje prilagođavanje ponude tražnji, kroz blagi pad cijena. Većina agencija za promet nekretnina procjenjuje stagnaciju prometa i pad cijena na tržištu nekretnina tokom 2015. godine, pri čemu značajan broj anketiranih agencija očekuje smanjenje broja inostranih kupaca. Ipak, u drugoj polovini 2015. godine, realizacija značajnih turističkih i infrastrukturnih projekata u Crnoj Gori može generisati priliv stanih direktnih investicija i uticati na oživljavanje prometa na tržištu nekretnina. Pored toga, rast kreditne aktivnosti banaka koji se očekuje u narednoj godini, te snižavanje kamatnih stopa na kredite podstaknuto pojačanom konkurencijom banaka, moglo bi doprinijeti oživljavanju tržišta nekretnina i eventualnom blagom rastu cijena nekretnina.

3.1.3.2. Tržište rada

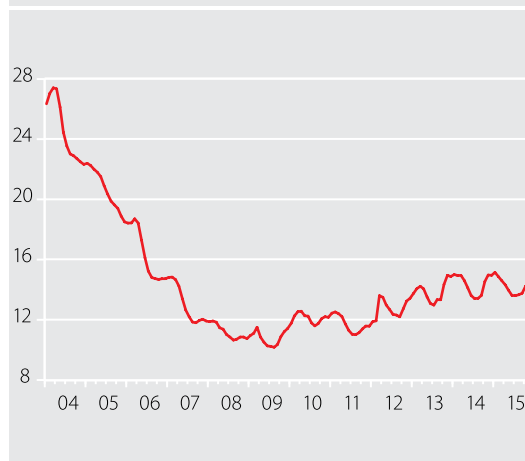
Stopa nezaposlenosti u decembru 2014. godine iznosila je 14,95%, što je za 0,07 p.p. više u odnosu na decembar 2013. godine. Prema Anketi o radnoj snazi, koju objavljuje Monstat na kvartalnom nivou, u prva tri kvartala prethodne godine stopa nezaposlenosti iznosila je 19,1%, 18,5% i 16,4%, dok je u četvrtom kvartalu stopa nezaposlenosti iznosila 18,1%.

Imajući u vidu rezultate ankete Centralne banke sprovedene u korporativnom sektoru u okviru istraživanja o inflatornim očekivanjima, odgovori većine preduzeća ukazuju da će zaposlenost u 2015. godini ostati na istom nivou kao i u prethodnoj godini.

Prisutna nelikvidnost realnog sektora ograničavajući je faktor u smanjenju nezaposlenosti u Crnoj Gori. Takođe, tzv. strukturna nezaposlenost koja je uslovljena nepodudarnošću ponude i tražnje stručnih profila sprečava smanjenje stope nezaposlenosti. Međutim, najavljeni investicioni ciklus u narednom periodu usloviće tražnju za profilisanim kadrovima, naročito u oblastima građevinarstva, zatim turizma, energetike i poljoprivrede. Modelska procjena ukazuje da se u 2015. godini može očekivati blagi pad stope nezaposlenosti do 0,7 p.p.

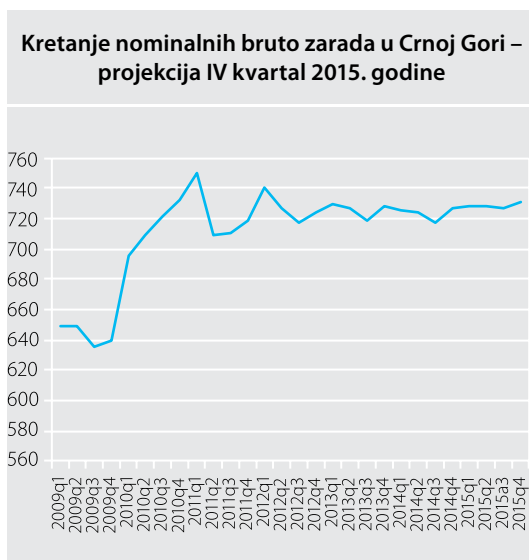
Grafik 3.4

Kretanje stope nezaposlenosti u Crnoj Gori - projekcija IV kvartal 2015.

Izvor: CBCG, 2015.

Grafik 3.4

Izvor: CBCG, 2015.

3.1.3.3. Zarade

Prosječna bruto zarada u 2014. godini iznosila je 723 eura, dok je prosječna zarada bez poreza i doprinosa iznosila 477 eura. Prosječna zarada (bruto), kao i prosječna zarada bez poreza i doprinosa (neto) su u 2014. godini zabilježile pad od po 0,4%.

Posmatrano po mjesecima, najveći nominalni godišnji pad zarada bez poreza i doprinosa zabilježen je u julu i to od 1,7%. Najveći rast zarada bez poreza i doprinosa na mjesečnom nivou ostvaren je u decembru i iznosio je 1,5%.

Pretpostavka je da će i u 2015. godini zarade u sektoru državne uprave i socijalnog osiguranja stagnirati. Takođe, očekivanja većeg dijela korporativnog sektora su da će nominalne zarade tokom 2015. godine ostatiti nepromijenjene. Modelska procjena³⁴ ukazuje na blagi nominalni rast zarada od 1% na godišnjem nivou.

³⁴ Za potrebe prognoze primijenjen je sezonski prilagođen model autoregresivnih integrisanih procesa pokretnih prosjeka baziran na raspoloživim mjesečnim podacima o bruto zaradama za period 2009-2014.

**POLITIKA CENTRALNE BANKE
U 2015. GODINI**

04

4.1. Politika CBCG u 2015. godini

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 1 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore (»Službeni list Crne Gore«, br. 40/10, 46/10 i 06/13), Savjet Centralne banke Crne Gore, na sjednici održanoj 27. novembra 2014. godine, utvrdio je

POLITIKU CENTRALNE BANKE CRNE GORE U 2015. GODINI

- I. U skladu sa ustavnim odgovornostima za monetarnu i finansijsku stabilnost i funkcionisanje bankarskog sistema i zakonskim ovlaštenjima, a poštujući principe nezavisnosti i transparentnosti, Centralna banka Crne Gore u 2015. godini vodiće sljedeću politiku:
1. Politiku monetarne i finansijske stabilnosti zasnovanu na preduzimanju svih neophodnih aktivnosti i primjeni svih raspoloživih instrumenata i mjera iz svoje nadležnosti, u cilju blagovremene identifikacije i minimiziranja negativnih uticaja i rizika po stanje monetarne i finansijske stabilnosti, bilo da proizilaze iz makroekonomskog okruženja i/ili unutar finansijskog sistema. U cilju podsticanja i očuvanja *monetarne stabilnosti* vodiće politiku obavezne rezerve zasnovanu na ocjeni efektivnosti i efikasnosti primjene postojećih rješenja i instrumenata, i potrebi implementacije drugih instrumenata monetarne politike. U cilju podsticanja i očuvanja finansijske stabilnosti vršiće nadzor nad implementacijom makroprudencijalnog okvira, razvijati indikatore za ocjenu stanja finansijske stabilnosti i prevenciju pojave sistemskih rizika, kao i instrumente za njihovo suzbijanje. U cilju podsticanja *stabilnosti i jačanja otpornosti bankarskog sektora* nastaviće da prati i analizira stanje u bankarskom sistemu. Po potrebi i blagovremeno preduzimaće korektivne mjere, promovisaće jačanje korporativnog upravljanja i upravljanja rizicima u bankama, implementaciju međunarodno prihvaćenih standarda i principa poslovanja u ovoj oblasti. Nastaviće sa harmonizacijom regulatornog okvira sa pravnom tekovinom EU u skladu sa utvrđenom dinamikom i jačanjem prekogranične supervizorske saradnje. Aktivno će učestvovati u sprovođenju mjera na finansijskom restrukturiranju dugova kod finansijskih institucija, u cilju podsticanja oporavka ekonomski održivih privrednih subjekata i ublažavanja problema nekvalitetnih kredita, stimulisanja privrednog rasta i razvoja i, u konačnom, očuvanja stabilnosti finansijskog sistema.
  2. Pružaće podršku Vladi Crne Gore u ostvarivanju ekonomske politike, u mjeri u kojoj to neće dovesti u pitanje ostvarivanje ciljeva, ustavnih odgovornosti i nezavisnosti Centralne banke Crne Gore.
  3. Održavaće siguran, efikasan i efektivan platni sistem i raditi na implementaciji propisa iz oblasti platnog prometa čija primjena počinje 09.01.2015. godine.
  4. Sprovodiće politiku efikasnog upravljanja međunarodnim rezervama i rizicima vezanim za proces investiranja sredstava međunarodnih rezervi na način da se obezbijedi nesmetano ispunjenje obaveza Crne Gore prema inostranstvu, uz poštovanje principa sigurnosti, likvidno-

- sti i profitabilnosti, kao i nesmetano obezbjeđivanje potrebnih količina i apoenske strukture gotovog novca.
5. Nastaviće sa aktivnim učešćem u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, što će tretirati kao jedan od strateških prioriteta za čiju će realizaciju alocirati adekvatne ljudske i materijalne resurse.
  6. Nastaviće da održava adekvatnu strukturu ljudskih resursa sa neophodnim kvalifikacijama, znanjima i vještinama za sprovođenje politike, odnosno za ostvarenje funkcija Centralne banke Crne Gore.
  7. Nastaviće da, u skladu sa standardima transparentnosti, otvoreno, jasno i blagovremeno pruža javnosti sve relevantne informacije o svom radu.
  8. U cilju očuvanja, zaštite i zadržavanja istorijskog i kulturnog naslijeđa iz oblasti numizmatike u Crnoj Gori, preduzimaće se intenzivne aktivnosti na sakupljanju muzejskog materijala radi dopunjavanja numizmatičke zbirke, s posebnim naglaskom na popunjavanje i kompletiranje kolekcije jedinog crnogorskog državnog novca – perpera.
  9. Na adekvatan način razvijaće i ostale oblasti od značaja za ostvarenje ciljeva i izvršavanje funkcija Centralne banke Crne Gore, poput razvoja informacionog sistema, unapređivanja međunarodne saradnje, zaštite eura od falsifikovanja i drugo.
  10. Svoje funkcionisanje zasnivaće na principima društveno odgovorne organizacije kao aktivan učesnik razvoja savremenog društva.

4.2. Smjernice za ostvarivanje Politike CBCG u 2015. godini

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 2 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list Crne Gore“ br. 40/10, 46/10 i 06/13), Savjet Centralne banke Crne Gore, na sjednici održanoj 27. novembra 2014. godine, utvrdio je

SMJERNICE ZA OSTVARIVANJE POLITIKE CENTRALNE BANKE CRNE GORE U 2015. GODINI

1. U cilju daljeg podsticanja i očuvanja monetarne i finansijske stabilnosti, a posebno podsticanja i očuvanja stabilnosti bankarskog sistema, Centralna banka Crne Gore (u daljem tekstu: CBCG) će:
  - a. preduzimati sve neophodne aktivnosti i primjenjivati sve raspoložive instrumente i mjere monetarne i prudencijalne politike u skladu sa zakonom;
  - b. kontinuirano preispitivati politiku obavezne rezerve, ključnog instrumenta monetarne politike i, po potrebi, korigovati stopu obavezne rezerve i/ili obuhvata osnovice;
  - c. blagovremeno identifikovati i ocjenjivati uticaj potencijalnih sistemskih rizika i prijetnji po finansijsku stabilnost u cilju njihovog minimiziranja kroz implementaciju ostalih instrumenata monetarne politike - operacija na otvorenom tržištu, kreditiranja banaka u slučaju redovnih potreba za likvidnošću i ostvarivanja funkcije kreditora u krajnjoj instanci;
  - d. kontinuirano pratiti i analizirati stanje u finansijskom sistemu, kroz prizmu njegove kompleksnosti koja proizilazi iz međusobne povezanosti finansijskih institucija, finansijskih tržišta i infrastrukture, i to ne samo u nacionalnim, već i u prekograničnim razmjerama;
  - e. kontinuirano analizirati uticaj makroekonomskog okruženja na finansijsku stabilnost i, u zavisnosti od ocjene stanja, preduzimati odgovarajuće mjere iz svoje nadležnosti i davati preporuke za preduzimanje mjera čija primjena nije u nadležnosti CBCG u skladu sa ovlaštenjima utvrđenim Zakonom o CBCG, Zakonom o Savjetu za finansijsku stabilnost i Zakonom o tekućim i kapitalnim poslovima sa inostranstvom;

- f. unapređivati postojeće i razvijati nove analitičke indikatore i instrumente za kvantitativnu i kvalitativnu ocjenu ranjivosti i otpornosti finansijskog i bankarskog sistema sa ciljem blagovremene identifikacije i procjene potencijalnih sistemskih rizika i sprečavanja pojave krize većih razmjera;
- g. sprovesti makro stresna testiranja sa ciljem testiranja otpornosti bankarskog sistema na potencijalne šokove iz makroekonomskog okruženja;
- h. unapređivati instrumente za djelovanje u uslovima potencijalne sistemske finansijske krize;
- i. sprovesti vježbe simulacije krize u cilju testiranja efikasnosti rješenja iz plana za upravljanje finansijskom krizom u oblastima iz nadležnosti CBCG (*Contingency plan*), u cilju obezbjeđenja efektivnog, konzistentnog i sveobuhvatnog djelovanja u slučaju krize pojedine banke ili sistemske krize;
- j. aktivno participirati u radu Savjeta za finansijsku stabilnost, doprinoseći objektivnom sagledavanju efikasnosti rješenja sadržanih u nacionalnom planu za upravljanje finansijskom krizom na nivou cjelokupnog finansijskog sistema i implementaciji najbolje prakse u ovoj oblasti;
- k. intenzivno saradivati sa ostalim regulatorima finansijskog sistema u zemlji, u skladu sa Zakonom o Savjetu za finansijsku stabilnost, kao i sa inostranim regulatorima u domenu odgovornosti za stabilnost finansijskog sistema;
- l. radi očuvanja stabilnosti bankarskog sistema, kao ključnog elementa finansijskog sistema za očuvanje finansijske stabilnosti, CBCG će:
  - nastaviti sa primjenom politike opreznog licenciranja, odnosno davanja odobrenja za ulazak novih pravnih subjekata na domaće tržište, kao i izmjena u strukturi akcionara postojećih finansijskih institucija, polazeći od zaštite interesa deponenata i povjerilaca banaka;
  - raditi na unapređenju procesa upravljanja rizicima u bankama i procesa supervizije zasnovanog na rizicima;
  - aktivno učestvovati u sprovođenju mjera na finansijskom restrukturiranju dugova kod finansijskih institucija radi zaustavljanja rasta nekvaliternih kredita i njihovog smanjenja na prihvatljiv nivo, što će zahtijevati dalje unapređenje tehnike *on-site* kontrole poslovanja banaka u skladu sa savremenim tendencijama iz date oblasti;
  - razvijati sisteme koji će uticati na jačanje transparentnosti i tržišne discipline, kroz sveobuhvatnu i kontinuiranu razmjenu podataka između banaka i ostalih učesnika na tržištu;
  - kontinuirano unapređivati i sprovesti proces mikro stresnog testiranja banaka sa ciljem blagovremenog uvrđivanja potreba za dodatnim kapitalom i likvidnim sredstvima banaka;
  - intenzivno pratiti kretanja na međunarodnom finansijskom tržištu, sa posebnim akcentom na volatilnosti koje mogu imati negativne reperkusije na bankarski sektor u Crnoj Gori, sa svrhom preventivnog djelovanja i kreiranja sistema adekvatnog nivoa zaštitnog kapitala u odnosu na spoljne šokove;
  - shodno novim zakonskim rješenjima vršiti nadzor nad primjenom regulative od strane banaka u dijelu potrošačkih kredita;
  - u okviru procesa pretpristupnih pregovora nastaviti sa unapređenjem i usklađivanjem regulatornog okvira za banke sa pravnom tekovinom Evropske unije;
  - nastaviti sa harmonizacijom uslova poslovanja sa onim na međunarodnom finansijskom tržištu, posebno kroz postepeno uvođenje najnovijih standarda definisanih u Bazelu III;
  - nastaviti saradnju sa međunarodnim institucijama na polju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, uz istovremeno jačanje mehanizama i procedura neophodnih za uspješnu implementaciju datog procesa;
  - razvijati saradnju sa supervizorima stranih matičnih bankarskih grupa koja imaju zavisna pravna lica u Crnoj Gori, kao i ključnim finansijskim institucijama poput Svjetske banke,

- Evropske banke za obnovu i razvoj, Evropske centralne banke i Evropske agencije za banke, sa ciljem sinhronizovanja supervizorskih aktivnosti;
- pratiti i implementirati unapređenja na planu međunarodnih multilateralnih dogovora i usvojenih konvencija u oblasti bankarstva;
- m. kontinuirano pratiti i analizirati kretanje inflacije, kao i prognozirati inflatorna kretanja u kratkom roku.
2. U cilju pružanja podrške Vladi Crne Gore u ostvarivanju ekonomske politike, u mjeri u kojoj to neće dovesti u pitanje ostvarivanje sopstvenih ciljeva i ustavnih odgovornosti i ugroziti nezavisnost, Centralna banka će:
- a. davati Vladi Crne Gore preporuke za vođenje ekonomske politike i mjerama i instrumentima iz svoje nadležnosti doprinostiti intenziviranju oporavka privrednog sistema, podsticanju rasta i konkurentnosti privrede, upravljanju javnim dugom u funkciji održavanja finansijske stabilnosti;
  - b. učestvovati u radu na kreiranju sistemskih rješenja u cilju smanjenja nelikvidnosti privrednog sektora i podsticanja kreditne aktivnosti banaka u mjeri koja neće značiti prekomjerno preuzimanje rizika i ugrožavanje stabilnosti bankarskog sistema;
  - c. pratiti i analizirati makroekonomska kretanja u Crnoj Gori, zemljama regiona, Evropske unije, kao i kretanja na globalnom nivou sa ciljem izrade prognoza makroekonomskih kretanja na nivou Crne Gore;
  - d. kontinuirano razvijati makroekonomski model crnogorske privrede za prognoziranje makroekonomskih kretanja i analizu efikasnosti instrumenata monetarne politike, samostalno ili u saradnji sa drugim institucijama;
  - e. kontinuirano prikupljati, obrađivati i publikovati statističke podatke iz domena monetarne i platnobilansne statistike, kao i druge podatke za koje je proizvođač statistike CBCG, a koji predstavljaju značajne inpute za utvrđivanje ekonomske politike;
  - f. publikovati tematske radne studije i druge publikacije koje će se baviti aktuelnim makroekonomskim i finansijskim problemima.
3. U cilju održavanja i unapređivanja sigurnog i efikasnog platnog prometa, CBCG će:
- a. kontinuirano raditi na održavanju stabilnog i efikasnog funkcionisanja platnog sistema Centralne banke za izvršavanje platnih transakcija između učesnika u platnom sistemu, kao osnovne infrastrukture platnog prometa u Crnoj Gori i njegovom daljem unapređenju kroz praćenje i implementaciju međunarodnih standarda, principa i najbolje prakse funkcionisanja savremenih platnih sistema i platnog prometa uopšte;
  - b. nastaviti sa kvalitetnim i efikasnim obavljanjem usluga platnog prometa u zemlji, kako za postojeće, tako i za nove klijente Centralne banke;
  - c. raditi na implementaciji propisa iz oblasti platnog prometa čija primjena počinje 9.01.2015. godine, dalje unapređivati regulatorni okvir platnog prometa prateći regulative EU i međunarodne standarde i vršiti efikasnu kontrolu obavljanja platnog prometa u cilju obezbjeđenja pružanja platnih usluga u skladu sa pozitivnim propisima;
  - d. sprovesti politiku licenciranja platnih institucija i institucija za elektronski novac, kao institucija koje će se osnivati na osnovu novih propisa iz oblasti platnog prometa;
  - e. unapređivati funkcionalni model prinudne naplate koju Centralna banka vrši u skladu sa odredbama Zakona o izvršenju i obezbjeđenju;

- f. razvijati i unapređivati funkciju nadgledanja platnih sistema primjenjujući načela: transparentnosti, primjene međunarodnih standarda, posjedovanja efektivnih ovlaštenja i resursa, konzistentnosti u primjeni standarda i saradnje sa drugim organima. U tom smislu, u procesu nadgledanja platnih sistema, CBCG će raditi na implementaciji novih međunarodnih standarda –Principa za infrastrukturu finansijskog tržišta;
  - g. nastaviti sa aktivnostima na unapređenju infrastrukture i komponenti informacionog sistema vezanih za platni sistem CBCG na centralnoj, rezervnoj i dizaster lokaciji u cilju povećanja kontinuiteta i sigurnosti funkcionisanja platnog prometa.
4. U cilju daljeg unapređivanja institucionalnih i drugih preduslova vezanih za upravljanje međunarodnim rezervama, CBCG će:
- a. repositionirati postojeće finansijske instrumente u portfoliju i unapređivati već usvojene tehnike u upravljanju rizicima i sredstvima međunarodnih rezervi, uz poštovanje principa likvidnosti i sigurnosti, a sa ciljem uspješnog uravnoteženja rizika ulaganja i ostvarenog prinosa;
  - b. sagledati mogućnosti investiranja sredstava u nove finansijske instrumente kao što su kratkoročne i srednjoročne hartije od vrijednosti emitentata iz zemalja OECD-a (država, agencija sa podrškom države, federalnih jedinica država i sl.), depozite kod poslovnih banaka, pokrivene obveznice odgovarajućeg rejtinga, sa ciljem unapređenja diversifikacije ulaganja i eventualnog ostvarenja većih prinosa;
  - c. kontinuirano pratiti i analizirati kretanja na međunarodnom finansijskom tržištu, finansijsku situaciju i rejting banaka, kako sadašnjih, tako i potencijalnih partnera i blagovremeno prilagođavati politiku ulaganja kretanjima na tržištu kroz taktičku alokaciju, odnosno blagovremeno usmjeravati sredstva prema onima koji obezbjeđuju veći stepen sigurnosti plasmana i istovremeno mogućnost ostvarivanja većeg prihoda;
  - d. kvalitetno i efikasno obavljati poslove depozitara, bankara i fiskalnog agenta državnih organa i organizacija kroz kontinuirano unapređivanje saradnje i regulisanje međusobnih odnosa sa klijentima;
  - e. unapređivati postojeće i uspostavljati nove korespondentske odnose sa stranim centralnim i poslovnim bankama i drugim međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama;
  - f. kontinuirano sagledavati i planirati potrebe za gotovim novcem, sa ciljem blagovremenog i adekvatnog servisiranja potreba banaka i drugih klijenata za gotovim novcem u unutrašnjem platnom prometu;
  - g. blagovremeno obavljati poslove unošenja potrebnih količina i apoenske strukture novčanica i kovanog novca iz korespondentske banke u inostranstvu, kao i poslove iznošenja viška sredstava u cilju optimizacije troškova držanja gotovine u trezoru.
5. Kroz aktivno učešće u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, a uvažavajući obaveze koje je Crna Gora preuzela dobijanjem statusa zemlje kandidata i preporuke od strane Evropske komisije date u Izveštajima o analitičkim pregledima CBCG će:
- a. nastaviti aktivnosti na harmonizaciji zakonodavstva sa zajedničkim tekovinama EU, u oblasti bankarskog sektora, platnog prometa, monetarne politike i statistike i ostalih oblasti iz nadležnosti CBCG;
  - b. nastaviti aktivnosti na daljem usklađivanju Zakona o CBCG sa pravnom tekovinom EU;
  - c. učestvovati u pripremi pregovaračkih pozicija, za poglavlja u kojima učestvuju predstavnici CBCG;

- d. učestvovati u radnim i pregovaračkim strukturama za vođenje pregovora u dijelu iz nadležnosti CBCG, kao i u pripremi izvještaja, dokumenata i materijala neophodnih za efikasno vođenje pregovora o članstvu u EU;
  - e. nastaviti aktivnosti na realizaciji obaveza definisanih Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju i Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2014-2018;
  - f. učestvovati u izradi Nacionalnog programa ekonomskih reformi;
  - g. nastaviti aktivnosti na jačanju institucionalnih kapaciteta, čime se postepeno stvaraju uslovi za buduće nesmetano funkcionisanje CBCG u okviru Evropskog sistema centralnih banaka;
  - h. unaprijediti postojeću i uspostaviti nove vidove saradnje sa Evropskom centralnom bankom, drugim centralnim bankama zemalja članica EU, kao i sa predstavnicima drugih institucija EU;
  - i. učestvovati u pripremi i implementaciji projekata koji se finansiraju iz fondova EU;
  - j. unapređivati komunikacionu strategiju na temu evropskih integracija putem izrade radnih studija i drugih publikacija u kojima će se predstaviti specifični aspekti pristupanja EU;
6. U cilju održavanja adekvatne strukture ljudskih resursa sposobnih za sprovođenje definisane politike, međunarodnih standarda i dobre poslovne prakse, kao i implementacije promjena uslovljenih procesom evropskih integracija i drugim promjenama u poslovnom okruženju, Centralna banka će:
- a. stimulisati zaposlene da, naročito u okviru tehničke saradnje, stalno rade na usavršavanju postojećih znanja i vještina neophodnih za realizaciju radnih procesa u Centralnoj banci, kao i na sticanju viših akademskih nivoa i sertifikata za određene vrste poslova;
  - b. razvijati mehanizme za unapređenje motivacije zaposlenih.
7. CBCG će u skladu sa standardima transparentnosti:
- a. otvoreno, jasno i blagovremeno informisati domaću i inostranu javnost o svom radu putem saopštenja za javnost, web stranice CBCG, organizovanja pres konferencija, redovnih i povremenih publikacija, a po potrebi i putem intervjua, gostovanja u sredstvima javnog informisanja i dr. Pri tome, afirmisaće se princip dvosmjerne komunikacije, kako u odnosima sa javnošću, tako i u internoj komunikaciji u CBCG, a posebna pažnja će se pokloniti informisanju zaposlenih;
  - b. promovisati ekonomsko znanje u društvu na način kojim se doprinosi boljem razumijevanju značaja finansijske stabilnosti i sigurnosti bankarskog sistema po cijelo društvo, odnosno razumijevanju centralnog bankarstva.
8. U cilju očuvanja, zaštite i zadržavanja istorijskog i kulturnog nasljeđa iz oblasti numizmatike u Crnoj Gori, CBCG će:
- a. sprovoditi aktivnosti na sakupljanju muzejskog materijala radi dopunjavanja numizmatičke zbirke, u prvom redu kolekcije crnogorskog novca perpera i drugih monetarnih instrumenata, kao i prikupljanje istorijske građe i dokumentacije vezane za izdavanje crnogorskog novca;
  - b. stručno prezentovati numizmatičku zbirku domaćoj i inostranoj javnosti;
  - c. promovisati Muzej novca, kao instituciju od kulturno-istorijskog značaja i instituciju od značaja za edukovanje javnosti i promovisanje uloge i značaja CBCG u finansijskom sistemu Crne Gore;
  - d. razvijati saradnju sa centralnim bankama, drugima muzejima, kulturnim, naučnim i obrazovnim institucijama u zemlji i inostranstvu, sa ciljem unapređenja prakse u ovim poslovima.

9. Kao podršku za realizaciju navedenih ciljeva u ostalim oblastima, CBCG će:
- a. raditi na unapređivanju informacionog sistema i obezbjeđivanju adekvatnog nivoa usluga i njegove raspoloživosti i sigurnosti, a naročito na unapređivanju ICT infrastrukture³⁵ na centralnoj, rezervnoj i dizaster lokaciji, koja je namijenjena kao osnova za rad Platnog sistema (RTGS i DNS), Glavnog bankarskog sistema, sistema Prinudne naplate, kao i ostalih aplikativnih, sistemskih i komunikacionih servisa;
  - b. raditi na usklađivanju sa međunarodnim standardima, naročito sa standardom za upravljanje bezbjednošću informacija ISO/IEC 27001;
  - c. u cilju unapređenja saradnje sa međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama, centralnim bankama drugih zemalja i regulatornim tijelima, CBCG će:
    - ispunjavati obaveze koje proističu iz članstva u Međunarodnom monetarnom fondu i uloge fiskalnog agenta države Crne Gore u toj međunarodnoj finansijskoj instituciji, kao i ispunjavanje uslova za njenu tehničku i eventualnu finansijsku pomoć;
    - razvijati saradnju sa Međunarodnim monetarnim fondom, Svjetskom bankom, Evropskom bankom za obnovu i razvoj, Evropskom investicionom bankom, Bankom za međunarodna poravnanja i drugim međunarodnim finansijskim institucijama, posebno u oblastima od značaja za CBCG;
    - razvijati saradnju sa drugim centralnim bankama i finansijskim regulatornim tijelima kroz realizaciju potpisanih sporazuma, posebno u oblasti supervizije banaka, kao i predlaganje novih oblika saradnje i uspostavljanja strateških partnerstava;
    - raditi na daljem afirmisanju CBCG na međunarodnom planu kroz organizovanje međunarodnih skupova i seminara, pripremu radnih i/ili studijskih posjeta i učešće visokih predstavnika CBCG na međunarodnim skupovima i konferencijama;
  - d. sa ciljem adekvatne zaštite eura od falsifikovanja, Centralna banka će:
    - intenzivirati već uspostavljenu saradnju sa relevantnim inostranim subjektima angažovanim na planu zaštite eura od falsifikovanja (ECB, EK-OLAF, Evropski centar za tehničku i naučnu saradnju), kao i sa domaćim državnim organima - državnim tužilaštvom i Ministarstvom unutrašnjih poslova - Upravom policije, kroz stalnu razmjenu informacija (korespondencija i izvještavanje) i učešće na seminarima i treninzima;
    - nastaviti saradnju sa svim rukovaocima gotovinom u Crnoj Gori, u cilju obezbjeđenja potpune primjene donesene regulative iz oblasti zaštite eura od falsifikovanja, usklađene sa tekovinom EU/ECB, a koja podrazumijeva obuku zaposlenih i neposrednu kontrolu rada i tehnika kod svih rukovaoca gotovinom;
  - e. nastaviti sa aktivnostima na poboljšanju upravljanja rizicima u CBCG, kroz dalje razvijanje procesa nadgledanja sistema internih kontrola i sistema upravljanja operativnim rizikom i rizikom reputacije;
  - f. nastaviti sa aktivnostima na uspostavljanju sistema za upravljanje kontinuitetom poslovanja CBCG.
10. U svom poslovanju CBCG će se voditi principima društveno odgovorne institucije, kako prema zaposlenima, tako i prema društvu u cjelini, i svoje poslovanje bazirati na univerzalnim principima zaštite ljudskih prava, prava iz oblasti rada, očuvanja životne sredine i borbi protiv korupcije. U tom cilju CBCG će:
- a. nastojati da u okviru svog poslovanja usvoji, promovise i primjenjuje deset osnovnih načela u oblastima ljudskih prava, prava iz oblasti rada, zaštite životne sredine i borbi protiv korupcije

³⁵ Information Communication Technology.

koji su definisani u Globalnom sporazumu UN kao nastavak aktivnosti na izgradnji korporativnog imidža i očuvanja postignute reputacije;

- b. efikasnijim korišćenjem resursa, implementacijom primjera dobre prakse i kreiranjem dobre atmosfere za rad, stvarati uslove za kvalitetnije ostvarivanje funkcija i realizaciju radnih procesa, bolju motivaciju i angažovanje zaposlenih i smanjenje troškova poslovanja;
- c. nastaviti aktivnosti na promovisanju i podizanju nivoa ekonomskog znanja integracijom u obrazovni sistem kroz učešće predstavnika CBCG kao gostujućih predavača u visokoškolskim institucijama, organizovanje i pružanje pomoći u istraživanjima iz oblasti ekonomskih nauka, nagrađivanje najboljih đaka, diplomiranih studenata, magistranata i doktoranata obrazovnih institucija;
- d. nastaviti da u skladu sa finansijskim mogućnostima, izdvaja dio svog prihoda radi uključivanja u humanitarne akcije i podršku razvoju kulturnih, istorijskih i drugih vrijednosti društva i doprinosti jačanju civilnog društva kroz javno učešće u brojnim društvenim i socijalnim aktivnostima. U tom smislu, nastaviće sa praksom prezentovanja funkcionisanja CBCG i sprovođenje akcije Nedjelja štednje u cilju promovisanja štednje.

PRILOZI

05

Prilog 1 - Statistika

Tabela 1 – Platni bilans Crne Gore*, u hiljadama eura

	2013.	2014.**	Promjena u %	% BDP***
A. TEKUĆI RAČUN	-486.634	-520.397	6,9	-15,3
ROBE	-1.328.624	-1.371.047	3,2	-40,4
1. Izvoz f.o.b.	395.712	362.366	-8,4	10,7
2. Uvoz f.o.b.	1.724.335	1.733.412	0,5	51,1
USLUGE	653.229	690.356	5,7	20,3
1. Prihodi	994.418	1.030.642	3,6	30,4
2. Rashodi	341.189	340.286	-0,3	10,0
PRIMARNI DOHOCI	65.544	45.901	-30,0	1,4
1. Prihodi	212.668	226.093	6,3	6,7
2. Rashodi	147.124	180.192	22,5	5,3
SEKUNDARNI DOHOCI	123.217	114.393	-7,2	3,4
1. Prihodi	187.810	184.074	-2,0	5,4
2. Rashodi	64.593	69.681	7,9	2,1
B. KAPITALNI I FINANSIJSKI RAČUN	236.842	124.233	-47,5	3,7
1. RAČUN KAPITALA	2.566	-6		0,0
2. FINANSIJSKI RAČUN	234.276	124.239	-47,0	3,7
1. Direktne investicije	323.879	353.940	9,3	10,4
1.1. Sredstva	-13.047	-20.662	58,4	-0,6
1.2. Obaveze	336.926	374.602	11,2	11,0
2. Portfolio investicije	41.992	84.386	101,0	2,5
2.1. Sredstva	-37.851	-66.573	75,9	-2,0
2.2. Obaveze	79.842	150.959	89,1	4,4
3. Ostale investicije	-54.206	-195.696	261,0	-5,8
3.1. Sredstva	-87.726	-179.092	104,2	-5,3
3.2. Obaveze	33.520	-16.604		-0,5
4. Promjena rezervi CBCG	-77.389	-118.391	53,0	-3,5
C. NETO GREŠKE I OMAŠKE (-A-B)	249.792	396.164		

* Podaci platnog bilansa Crne Gore za 2013. i 2014. godinu objavljeni su u skladu sa novom metodologijom MMF-a (Priručnik za platni bilans, šesto izdanje-BPM6, 2009). U toku je revizija podataka za prethodne godine.

** Preliminarni podaci.

*** Procijenjeni BDP za 2014. godinu.

Tabela 2: Ukupan priliv stranih direktnih investicija u Crnu Goru - po zemljama 01.01 - 31.12.2014. godine*, u 000 eura

Zemlja**	Priliv po osnovu ulaganja nerezidenata u Crnu Goru				Priliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo			
	Ukupno	Investicije u domaća preduzeća i banke	Prodaja nepokretnosti u Crnoj Gori	Interkompanijski dug	Smanjenje kapitala u stranim bankama i preduzećima	Prodaja nepokretnosti u inostranstvu	Povraćaj domaćeg kapitala koji ne povećava osnovni kapital (interkompanijski dug)	
								1(2+3+4+5+6+7)
Ruska Federacija	122.662,89	5.241,42	97.653,39	19.759,06	0,00	0,00	9,01	
Švajcarska	55.734,96	13.336,61	16.937,10	25.453,25	0,00	0,00	7,99	
Holandija	51.387,29	34,35	675,35	50.677,59	0,00	0,00	0,00	
Slovenija	40.649,75	7.510,07	1.653,94	28.633,11	144,34	0,00	2.708,30	
Srbija	30.902,07	17.775,52	8.203,84	4.067,04	0,00	497,00	358,67	
Velika Britanija	22.589,17	298,51	3.692,63	18.598,03	0,00	0,00	0,00	
Njemačka	22.150,58	1.859,32	7.856,06	12.405,21	0,00	0,00	30,00	
Djevičanska Ostrva (GBR)	15.248,23	882,90	1.021,81	13.343,52	0,00	0,00	0,00	
Turska	14.316,91	6.103,79	373,32	7.839,80	0,00	0,00	0,00	
Kipar	13.152,06	809,61	4.757,10	7.585,34	0,00	0,00	0,00	
Ujedinjeni Arapski Emirati	11.831,99	720,15	1.314,64	9.797,20	0,00	0,00	0,00	
Luksemburg	9.637,98	3.332,02	253,67	6.052,29	0,00	0,00	0,00	
SAD	9.476,91	2.778,23	5.471,74	1.226,94	0,00	0,00	0,00	
Ukrajina	9.131,94	6.512,04	1.956,70	663,20	0,00	0,00	0,00	
Austrija	8.840,61	1.488,21	2.081,76	5.238,15	2,50	30,00	0,00	
Bosna i Hercegovina	7.864,33	66,28	1.890,58	5.522,49	0,00	0,00	384,99	
Poljska	5.289,47	3.593,09	68,04	1.628,34	0,00	0,00	0,00	
Letonija	4.740,79	960,03	2.426,01	1.354,76	0,00	0,00	0,00	
Hong Kong	3.678,56	1.636,77	1.646,80	394,99	0,00	0,00	0,00	
Češka	3.570,84	0,00	3.105,56	465,28	0,00	0,00	0,00	
Panama	2.954,30	2.938,50	15,80	0,00	0,00	0,00	0,00	
Italija	2.745,14	674,56	1.124,20	931,38	0,00	0,00	15,00	
Španija	2.494,38	636,53	769,48	871,49	0,00	61,87	155,00	
Singapur	2.179,77	0,00	619,77	1.560,00	0,00	0,00	0,00	
Kosovo	2.046,58	239,00	1.616,63	90,95	0,00	0,00	100,00	
Norveška	1.860,40	0,00	300,40	60,00	1.500,00	0,00	0,00	
Estonija	1.783,61	10,00	959,44	814,17	0,00	0,00	0,00	
Australija	1.683,82	0,00	955,11	728,71	0,00	0,00	0,00	
Albanija	1.396,18	287,00	78,00	1.031,18	0,00	0,00	0,00	
Hrvatska	1.361,44	135,59	974,01	203,64	0,00	48,20	0,00	
Kazahstan	1.188,52	0,00	1.030,19	158,33	0,00	0,00	0,00	
Francuska	1.176,76	2,30	1.032,62	141,84	0,00	0,00	0,00	
Švedska	1.019,77	0,00	684,59	315,18	0,00	0,00	20,00	
Kina	1.017,59	0,16	777,43	240,00	0,00	0,00	0,00	

Izvor: CBCG

* Preliminarni podaci

** Izvor podataka je platni promet sa inostranstvom (ITRS) i podaci su dati prema zemljama plaćanja.

Tabela 2: Ukupan priliv stranih direktnih investicija u Crnu Goru - po zemljama 01.01 - 31.12.2014. godine*, u 000 eura - nastavak tabele

Zemlja**	Priliv po osnovu ulaganja nerezidenata u Crnu Goru				Priliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo		
	Ukupno	Investicije u domaća preduzeća i banke	Prodaja nepokretnosti u Crnoj Gori	Interkompanijski dug	Smanjenje kapitala u stranim bankama i preduzećima	Prodaja nepokretnosti u inostranstvu	Povraćaj domaćeg kapitala koji ne povećava osnovni kapital (interkompanijski dug)
	1(2+3+4+5+6+7)	2	3	4	5	6	7
Lihtenštajn	835,56	0,00	500,74	334,82	0,00	0,00	0,00
Island	827,50	0,00	753,00	74,50	0,00	0,00	0,00
Mađarska	805,77	0,00	801,74	4,03	0,00	0,00	0,00
Slovačka	786,87	4,71	395,88	386,28	0,00	0,00	0,00
Danska	661,45	17,96	618,79	24,70	0,00	0,00	0,00
Saudijska Arabija	628,18	0,00	528,25	99,93	0,00	0,00	0,00
Kanada	573,24	36,95	489,71	46,58	0,00	0,00	0,00
Belize	558,96	0,00	408,73	150,23	0,00	0,00	0,00
Izrael	504,56	0,00	61,66	442,90	0,00	0,00	0,00
Irska	483,24	0,00	433,25	49,99	0,00	0,00	0,00
Makedonija	355,29	35,10	255,04	65,15	0,00	0,00	0,00
Bocvana	345,20	100,00	45,20	200,00	0,00	0,00	0,00
Liban	338,25	0,00	328,25	10,00	0,00	0,00	0,00
Litvanija	329,65	81,71	227,00	20,95	0,00	0,00	0,00
Tajland	289,04	0,00	0,00	0,00	289,04	0,00	0,00
Egipat	289,02	60,00	203,77	25,25	0,00	0,00	0,00
Bugarska	238,02	0,00	124,16	9,87	0,00	104,00	0,00
Grčka	234,17	111,44	110,00	12,73	0,00	0,00	0,00
Maršalska Ostrva	221,97	0,00	221,97	0,00	0,00	0,00	0,00
Belgija	220,75	16,50	81,25	123,00	0,00	0,00	0,00
Bjelorusija	123,46	0,00	116,95	6,16	0,00	0,00	0,35
Finska	113,01	0,00	32,06	80,95	0,00	0,00	0,00
Oman	100,00	0,00	0,00	100,00	0,00	0,00	0,00
Ostale zemlje	455,57	26,25	278,20	151,11	0,00	0,00	0,00
Ukupno	498.084,31	80.353,19	180.993,32	230.271,54	1.935,88	741,07	3.789,31

Izvor: CBCG

* Preliminarni podaci

** Izvor podataka je platni promet sa inostranstvom (ITRS) i podaci su dati prema zemljama plaćanja.

Tabela 3: Industrijska proizvodnja

2014.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Lančani index	77,8	100,4	93,5	100,6	84,3	83,9	129,2	105,4	110,6	99,7	94,4	126,2
ø 2013 = 100	94,3	94,7	88,5	89,0	75,0	63,0	81,4	85,8	94,9	94,6	89,3	112,7
U odnosu na isti mjesec prethodne god.	107,4	105,7	79,4	72,1	76,6	73,6	83,5	87,3	107,5	108,2	80,2	93,0
Period tekuće prema istom prethodne god.		106,5	96,1	88,9	86,5	84,7	84,5	84,9	87,1	89,0	88,1	88,6

Tabela 4: Potrošačke cijene

2014.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Lančani index	99,2	100,0	100,1	99,8	100,3	100,5	99,6	100,1	100,5	100,1	99,9	99,6
ø 2013 = 100	98,5	98,5	98,6	98,4	98,7	99,3	98,8	98,9	99,4	99,4	99,4	99,0
U odnosu na isti mjesec prethodne god.	99,6	99,4	99,1	98,6	98,7	99,9	98,8	98,9	99,3	99,5	100,0	99,7
Period tekuće prema istom prethodne god.		99,5	99,4	99,2	99,1	99,2	99,2	99,1	99,1	99,2	99,3	99,3
Decembar 2013 = 100	99,2											99,7

Tabela 5: Cijene proizvođača industrijskih proizvoda

2014	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Lančani index	100,1	100,3	100,2	100,1	99,9	100,1	100,0	100,4	100,0	100,0	100,0	99,9
ø 2013 = 100	99,6	99,9	100,0	100,1	100,0	100,0	100,0	100,4	100,4	100,4	100,4	100,4
U odnosu na isti mjesec prethodne god.	98,7	98,8	99,7	99,8	99,9	100,0	100,1	101,0	100,9	101,0	101,1	100,9
Period tekuće prema istom prethodne god.		98,8	99,1	99,3	99,4	99,5	99,6	99,7	99,9	100,0	100,1	100,1
Decembar 2013 = 100	100,1	100,4	100,6	100,6	100,5	100,6	100,6	100,9	100,9	100,9	100,9	100,9

Izvor: Monstat

Tabela 6: Cijene

		Potrošačke cijene		Cijene proizvođača industrijskih proizvoda		Cijene proizvođača industrijskih proizvoda za izvoz		Cijene industrijskih proizvoda iz uvoza	
		Ukupno		Ukupno		Ukupno		Ukupno	
		Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa
2011.	Jan.	1,1	0,3	2,8	1,6	13,2	1,5	8,1	1,8
	Feb.	2,0	1,0	4,5	0,8	16,3	0,4	8,7	0,8
	Mar.	3,7	2,0	5,6	0,4	11,9	0,0	8,1	0,9
	Apr.	3,7	0,0	4,7	0,0	5,5	-0,1	8,1	0,7
	Maj	3,6	-0,1	1,9	-0,2	9,0	0,9	7,6	-0,6
	Jun	3,5	-0,5	2,2	-0,3	11,7	-0,2	7,5	-0,3
	Jul	3,0	-0,3	3,6	0,7	11,7	-1,0	5,6	-0,2
	Avg.	3,6	0,7	3,2	0,0	9,4	-0,3	5,6	1,3
	Sep.	3,4	-0,1	3,2	0,1	5,6	-0,7	5,7	-0,8
	Okt.	3,3	0,2	2,8	-0,4	6,7	-1,5	5,4	0,0
	Nov.	3,0	-0,2	2,8	-0,1	-0,5	-2,3	5,4	0,2
	Dec.	2,8	-0,2	1,0	-1,6	-6,3	-3,0	4,3	0,4
2012.	Jan.	4,1	0,7	-0,6	1,0	-8,6	-1,1	3,1	0,8
	Feb.	4,2	1,0	-0,8	0,4	-6,0	3,3	2,5	-0,1
	Mar.	2,7	0,4	-1,5	-0,3	-5,8	0,2	1,8	-0,1
	Apr.	3,1	0,5	-0,2	0,1	-5,6	0,1	1,4	0,3
	Maj	3,5	0,4	-0,3	-0,2	-7,8	-1,5	1,0	-0,8
	Jun	3,9	0,2	1,8	1,8	-7,4	0,3	0,5	-0,8
	Jul	4,4	0,2	0,9	0,0	-7,2	-0,8	0,8	0,1
	Avg.	4,0	0,4	5,1	4,2	-7,1	-0,2	2,3	2,6
	Sep.	4,4	0,4	3,5	-1,5	-8,7	-2,4	3,3	0,4
	Okt.	5,2	1,1	4,3	0,4	-2,3	5,4	2,5	-0,8
	Nov.	5,2	-0,1	4,5	0,1	-1,4	-0,3	1,7	-0,5
	Dec.	5,1	-0,3	5,7	-0,4	-0,5	-2,1	0,5	-0,7
2013.	Jan.	4,2	-0,1	4,6	-0,1	3,7	3,1	-0,3	0,3
	Feb.	3,3	0,1	3,9	0,2	-0,5	-1,0	0,0	0,2
	Mar.	3,3	0,4	4,2	-0,1	1,9	2,8	0,0	-0,3
	Apr.	3,2	0,3	4,0	-0,1	-1,9	-3,6	-1,0	-0,7
	Maj	3,0	0,2	4,1	-0,1	-2,0	-1,7	-0,6	-0,3
	Jun	2,2	-0,6	2,3	0,0	-3,3	-1,0	-0,1	-0,2
	Jul	2,7	0,7	2,2	-0,1	-3,5	-1,1	-0,5	-0,3
	Avg.	2,2	-0,1	-2,0	-0,4	-4,6	-1,4	-2,9	-0,1
	Sep.	1,8	0,1	-0,4	0,2	-1,9	0,3	-3,5	-0,2
	Okt.	0,5	-0,2	-0,9	-0,1	-8,8	-1,8	-3,3	-0,5
	Nov.	0,0	-0,6	-1,1	0,0	-5,7	2,0	-2,7	0,2
	Dec.	0,3	0,0	-0,6	0,1	-5,7	-2,3	-2,0	0
2014.	Jan.	-0,4	-0,8	-1,3	0,1	-7,4	2,1	-2,7	-0,1
	Feb.	-0,6	0,0	-1,2	0,3	-6,4	-0,2	-2,7	0,1
	Mar.	-0,9	0,1	-0,3	0,2	-9,1	0,0	-2,8	-0,4
	Apr.	-1,4	-0,2	-0,2	0,1	-3,7	1,9	-2,3	-0,2
	Maj	-1,3	0,3	-0,1	-0,1	-1,7	0,2	-1,7	0,2
	Jun	-0,1	0,5	0,0	0,1	2,1	2,8	-1,3	0,1
	Jul	-1,2	-0,4	0,1	0,0	5,4	2,1	-0,9	0,1
	Avg.	-1,1	0,1	1,0	0,4	12,4	5,1	-0,7	0,1
	Sep.	-0,7	0,5	0,9	0,0	14,1	1,9	-0,6	-0,1
	Okt.	-0,5	0,1	1,0	0,0	16,3	-0,1	-0,4	-0,4
	Nov.	0,0	-0,1	1,1	0,0	13,8	-0,1	-1,2	-0,6
	Dec.	-0,3	-0,4	0,9	-0,1	20,3	3,2	-2,0	-0,8

Izvor: Monstat

Tabela 7: Neto rezultat na nivou sektora u 2013. godini, u eurima

Oznaka sektora	Naziv sektora	Neto rezultat		Index	%
		I-XII 2013.	I-XII 2012.		
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	809.709	3.280.354	24,68	-75,32
B	Vađenje ruda i kamena	11.176.412	-2.092.565	-534,10	-634,10
C	Prerađivačka industrija	-29.061.321	-12.040.660	241,36	141,36
D	Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	26.454.821	-794.474	-	-
E	Snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i slične aktivnosti	-6.062.669	-4.482.404	135,25	35,25
F	Građevinarstvo	-29.619.880	-9.601.761	308,48	208,48
G	Trgovina na veliko i trgovina na malo; popravka motornih vozila i motocikala	10.468.994	27.429.233	38,17	-61,83
H	Saobraćaj i skladištenje	-1.988.613	-17.649.404	11,27	-88,73
I	Usluge smještaja i ishrane	-81.597.190	-26.808.803	304,37	204,37
J	Informisanje i komunikacije	39.183.371	11.200.420	349,84	249,84
K	Finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja	-15.127.811	-6.536.443	231,44	131,44
L	Poslovanje nekretninama	-56.054.356	-28.781.953	194,76	94,76
M	Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	-6.838.808	-11.961.803	57,17	-42,83
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	115.680	-1.432.075	-8,08	-108,08
O	Državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	104.216	-53.850	-193,53	-293,53
P	Obrazovanje	-483.057	-509.855	94,74	-5,26
Q	Zdravstvena i socijalna zaštita	-694.484	-1.451.056	47,86	-52,14
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	2.669.175	905.063	294,92	194,92
S	Ostale uslužne djelatnosti	-743.293	-1.127.509	65,92	-34,08
T	Djelatnost domaćinstva kao poslodavca; Djelatnost domaćinstava koja proizvode robu i usluge za sopstvene potrebe	-924	-1.383	66,81	-33,19
U	Djelatnost eksteritorijalnih organizacija i tijela	-137.692	-128.705	106,98	6,98

Tabela 8: Neto rezultat na nivou opština u 2013. godini, u eurima

Red. br.	Naziv	Neto rezultat		Index	%
		I-XII 2013.	I-XII 2012.		
1.	Nikšić	23.255.379	-5.951.607	-390,74	-490,74
2.	Danilovgrad	10.135.914	4.582.458	221,19	121,19
3.	Žabljak	673.054	-194.248	-346,49	-446,49
4.	Bijelo Polje	126.648	-672.286	-18,84	-118,84
5.	Mojkovac	-122.026	214.192	-56,97	-156,97
6.	Šavnik	-204.310	-189.521	107,80	7,80
7.	Andrijevica	-207.890	-76.314	272,41	172,41
8.	Plav	-427.363	-467.304	91,45	-8,55
9.	Rožaje	-531.211	824.676	-64,41	-164,41
10.	Kolašin	-1.576.949	-2.050.975	76,89	-23,11
11.	Berane	-1.849.631	-1.266.821	146,01	46,01
12.	Plužine	-1.908.282	-1.776.699	107,41	7,41
13.	Ulcinj	-2.101.547	-1.141.606	184,09	84,09
14.	Podgorica	-2.334.377	-5.671.170	41,16	-58,84
15.	Cetinje	-3.951.595	-3.198.878	123,53	23,53
16.	Kotor	-6.742.746	5.782.280	-116,61	-216,61
17.	Bar	-7.598.172	-6.494.927	116,99	16,99
18.	Herceg Novi	-13.293.069	-20.549.279	64,69	-35,31
19.	Tivat	-14.298.064	-5.940.298	240,70	140,70
20.	Pljevlja	-17.570.923	-6.237.579	281,69	181,69
21.	Budva	-96.900.560	-32.163.727	301,27	201,27

Tabela 9: Uporedni pokazatelji obima realizovanog platnog prometa u zemlji u periodu 2009 – 2014. godine

Period	Ukupni nalozi	Lančani index	Radni dani	Dnevni prosjek	Međubank. nalozi	Dnevni prosjek	Učešće međubank.	Interni nalozi	Dnevni prosjek	Učešće internih
2009.	25.860.406		254	101.813	8.644.923	34.035	33,43%	17.215.483	67.777	66,57%
2010.	25.292.530		256	98.799	8.809.445	34.412	34,83%	16.483.085	64.387	65,17%
2011.	23.642.971		255	92.718	7.780.970	30.514	32,91%	15.862.001	62.204	67,09%
2012.	24.054.523		255	94.331	7.405.773	29.042	30,79%	16.648.750	65.289	69,21%
2013.	25.979.742		254	102.282	7.865.980	30.968	30,28%	18.113.762	71.314	69,72%
I-14.	1.792.833	71	21	85.373	481.096	22.909	26,83%	1.311.737	62.464	73,17%
II-14.	2.048.100	114	20	102.405	561.863	28.093	27,43%	1.486.237	74.312	72,57%
III-14.	2.228.613	109	21	106.124	639.199	30.438	28,68%	1.589.414	75.686	71,32%
IV-14.	2.294.132	103	22	104.279	675.567	30.708	29,45%	1.618.565	73.571	70,55%
V-14.	2.208.473	96	18	122.693	637.199	35.400	28,85%	1.571.274	87.293	71,15%
VI-14.	2.437.972	110	21	116.094	738.738	35.178	30,30%	1.699.234	80.916	69,70%
VII-14.	2.540.149	104	21	120.959	788.557	37.550	31,04%	1.751.592	83.409	68,96%
VIII-14.	2.435.848	96	21	115.993	735.842	35.040	30,21%	1.700.006	80.953	69,79%
IX-14.	2.560.208	105	22	116.373	754.034	34.274	29,45%	1.806.174	82.099	70,55%
X-14.	2.488.329	97	23	108.188	745.335	32.406	29,95%	1.742.994	75.782	70,05%
XI-14.	2.156.892	87	20	107.845	637.762	31.888	29,57%	1.519.130	75.957	70,43%
XII-14.	2.725.717	126	23	118.509	817.538	35.545	29,99%	1.908.179	82.964	70,01%
2014.	27.917.266		253	110.345	8.212.730	32.461	29,42%	19.704.536	77.884	70,58%
Mjesečni prosjek	2.326.439				684.394			1.642.045		
Index 2014/2013.	107				104			109		

Tabela 10: Uporedni pokazatelji obima realizovanog međubankarskog platnog prometa u zemlji u periodu 2009 - 2014. godine

Period	Međubankarski nalozi	Lančani index	Radni dani	Dnevni prosjek	Nalozi RTGS	Dnevni prosjek	Učešće RTGS naloga	Nalozi DNS	Dnevni prosjek	Učešće DNS naloga
2009.	8.644.923		254	34.035	5.099.093	20.075	58,98%	3.545.830	13.960	41,02%
2010.	8.809.445		256	34.412	5.136.534	20.065	58,31%	3.672.911	14.347	41,69%
2011.	7.780.970		255	30.514	3.999.616	15.685	51,40%	3.781.354	14.829	48,60%
2012.	7.405.773		255	29.042	3.520.051	13.804	47,53%	3.885.722	15.238	52,47%
2013.	7.865.980		254	30.968	3.678.688	14.483	46,77%	4.187.292	16.485	53,23%
I-14.	481.096	62	21	22.909	212.870	10.137	44,25%	268.226	12.773	55,75%
II-14.	561.863	117	20	28.093	246.780	12.339	43,92%	315.083	15.754	56,08%
III-14.	639.199	114	21	30.438	293.641	13.983	45,94%	345.558	16.455	54,06%
IV-14.	675.567	106	22	30.708	317.625	14.438	47,02%	357.942	16.270	52,98%
V-14.	637.199	94	18	35.400	295.786	16.433	46,42%	341.413	18.967	53,58%
VI-14.	738.738	116	21	35.178	343.653	16.364	46,52%	395.085	18.814	53,48%
VII-14.	788.557	107	21	37.550	362.632	17.268	45,99%	425.925	20.282	54,01%
VIII-14.	735.842	93	21	35.040	336.158	16.008	45,68%	399.684	19.033	54,32%
IX-14.	754.034	102	22	34.274	335.480	15.249	44,49%	418.554	19.025	55,51%
X-14.	745.335	99	23	32.406	346.380	15.060	46,47%	398.955	17.346	53,53%
XI-14.	637.762	86	20	31.888	279.995	14.000	43,90%	357.767	17.888	56,10%
XII-14.	817.538	128	23	35.545	354.929	15.432	43,41%	462.609	20.113	56,59%
2014.	8.212.730		253	32.461	3.725.929	14.727	45,37%	4.486.801	17.734	54,63%
Mjesečni prosjek	684.394				310.494			373.900		
Index 2014/2013.	104				101			107		

Tabela 11: Uporedni pokazatelji obima realizovanog internog platnog prometa u zemlji u periodu 2009 - 2014. godine

Period	Ukupni interni nalozi	Lančani Index	Radni dani	Dnevni prosjek	Bezgotovinski nalozi	Dnevni prosjek	Učešće bezgotovinskih	Gotovinski nalozi	Dnevni prosjek	Učešće gotovinskih
2009.	17.215.483		254	67.777	11.895.934	46.834	69,10%	5.319.549	20.943	30,90%
2010.	16.483.085		256	64.387	11.275.833	44.046	68,41%	5.207.252	20.341	31,59%
2011.	15.862.001		255	62.204	10.805.920	42.376	68,12%	5.056.081	19.828	31,88%
2012.	16.648.750		255	65.289	11.602.066	45.498	69,69%	5.046.684	19.791	30,31%
2013.	18.113.762		254	71.314	12.549.144	49.406	69,28%	5.564.618	21.908	30,72%
I-14.	1.311.737	75	21	62.464	891.207	42.438	67,94%	420.530	20.025	32,06%
II-14.	1.486.237	113	20	74.312	1.019.104	50.955	68,57%	467.133	23.357	31,43%
III-14.	1.589.414	107	21	75.686	1.086.171	51.722	68,34%	503.243	23.964	31,66%
IV-14.	1.618.565	102	22	73.571	1.110.431	50.474	68,61%	508.134	23.097	31,39%
V-14.	1.571.274	97	18	87.293	1.079.520	59.973	68,70%	491.754	27.320	31,30%
VI-14.	1.699.234	108	21	80.916	1.162.890	55.376	68,44%	536.344	25.540	31,56%
VII-14.	1.751.592	103	21	83.409	1.188.585	56.599	67,86%	563.007	26.810	32,14%
VIII-14.	1.700.006	97	21	80.953	1.149.040	54.716	67,59%	550.966	26.236	32,41%
IX-14.	1.806.174	106	22	82.099	1.256.594	57.118	69,57%	549.580	24.981	30,43%
X-14.	1.742.994	97	23	75.782	1.218.473	52.977	69,91%	524.521	22.805	30,09%
XI-14.	1.519.130	87	20	75.957	1.043.412	52.171	68,68%	475.718	23.786	31,32%
XII-14.	1.908.179	126	23	82.964	1.350.826	58.732	70,79%	557.353	24.233	29,21%
2014.	19.704.536		253	77.884	13.556.253	53.582	68,80%	6.148.283	24.302	31,20%
Mjesečni prosjek	1.642.045				1.129.688			512.357		
Index 2014/2013.	109				108			110		

Tabela 12: Uporedni pokazatelji vrijednosti ukupno realizovanog platnog prometa u zemlji u periodu 2009 - 2014. godine, u eurima

Period	Ukupan platni promet	Lančani index	Radni dani	Dnevni prosjek	Međubank. pl. promet	Dnevni prosjek	Učešće međubank.	Interni pl. promet	Dnevni prosjek	Učešće internog
2009.	22.033.220.193		254	86.744.961	8.900.719.570	35.042.203	40,40%	13.132.500.623	51.702.758	59,60%
2010.	20.407.364.691		256	79.716.268	8.673.777.093	33.881.942	42,50%	11.733.587.598	45.834.327	57,50%
2011.	21.079.281.758		255	82.663.850	9.069.817.107	35.567.910	43,03%	12.009.464.651	47.095.940	56,97%
2012.	20.813.980.972		255	81.623.455	9.103.468.406	35.699.876	43,74%	11.710.512.566	45.923.579	56,26%
2013.	22.303.219.007		254	87.807.949	10.123.092.075	39.854.693	45,39%	12.180.126.932	47.953.256	54,61%
I-14.	1.354.593.652	56	21	64.504.460	602.218.339	28.677.064	44,46%	752.375.313	35.827.396	55,54%
II-14.	1.488.866.940	110	20	74.443.347	649.343.446	32.467.172	43,61%	839.523.494	41.976.175	56,39%
III-14.	1.927.242.151	129	21	91.773.436	963.456.766	45.878.894	49,99%	963.785.384	45.894.542	50,01%
IV-14.	1.946.308.150	101	22	88.468.552	981.423.804	44.610.173	50,42%	964.884.346	43.858.379	49,58%
V-14.	1.703.289.868	88	18	94.627.215	787.559.932	43.753.330	46,24%	915.729.936	50.873.885	53,76%
VI-14.	2.010.191.346	118	21	95.723.397	984.946.189	46.902.199	49,00%	1.025.245.157	48.821.198	51,00%
VII-14.	2.229.320.036	111	21	106.158.097	1.016.098.324	48.385.634	45,58%	1.213.221.712	57.772.462	54,42%
VIII-14.	2.155.408.838	97	21	102.638.516	962.412.766	45.829.179	44,65%	1.192.996.072	56.809.337	55,35%
IX-14.	2.031.478.368	94	22	92.339.926	910.307.971	41.377.635	44,81%	1.121.170.397	50.962.291	55,19%
X-14.	2.219.587.814	109	23	96.503.818	1.147.595.284	49.895.447	51,70%	1.071.992.530	46.608.371	48,30%
XI-14.	1.623.554.248	73	20	81.177.712	743.569.499	37.178.475	45,80%	879.984.749	43.999.237	54,20%
XII-14.	2.480.762.457	153	23	107.859.237	1.257.425.887	54.670.691	50,69%	1.223.336.570	53.188.547	49,31%
2014.	23.170.603.866		253	91.583.414	11.006.358.207	43.503.392	47,50%	12.164.245.660	48.080.022	52,50%
Mjesečni prosjek	1.930.883.656				917.196.517			1.013.687.138		
Index 2014/2013.	104				109			99,87		

Tabela 13: Uporedni pokazatelji vrijednosti realizovanog međubankarskog platnog prometa u zemlji u periodu 2009 - 2014. godine, u eurima

Period	Međubankarski platni promet	Lančani index	Radni dani	Dnevni prosjek	RTGS	Dnevni prosjek	Učešće RTGS	DNS	Dnevni prosjek	Ušesće DNS
2009.	8.900.719.570		254	35.042.203	8.392.787.438	33.042.470	94,29%	507.932.131	1.999.733	5,71%
2010.	8.673.777.094		256	33.881.942	8.140.415.076	31.798.496	93,85%	533.362.017	2.083.445	6,15%
2011.	9.069.817.107		255	35.567.910	8.519.229.139	33.408.742	93,93%	550.587.969	2.159.169	6,07%
2012.	9.103.468.406		255	35.699.876	8.553.655.836	33.543.748	93,96%	549.812.570	2.156.128	6,04%
2013.	10.123.092.075		254	39.854.693	9.552.596.535	37.608.648	94,36%	570.495.540	2.246.045	5,64%
I-14.	602.218.339	48	21	28.677.064	568.753.393	27.083.495	94,44%	33.464.946	1.593.569	5,56%
II-14.	649.343.446	108	20	32.467.172	609.738.910	30.486.945	93,90%	39.604.537	1.980.227	6,10%
III-14.	963.456.766	148	21	45.878.894	919.601.601	43.790.552	95,45%	43.855.165	2.088.341	4,55%
IV-14.	981.423.804	102	22	44.610.173	933.761.853	42.443.721	95,14%	47.661.951	2.166.452	4,86%
V-14.	787.559.932	80	18	43.753.330	742.717.837	41.262.102	94,31%	44.842.095	2.491.228	5,69%
VI-14.	984.946.189	125	21	46.902.199	931.088.199	44.337.533	94,53%	53.857.989	2.564.666	5,47%
VII-14.	1.016.098.324	103	21	48.385.634	955.270.197	45.489.057	94,01%	60.828.127	2.896.577	5,99%
VIII-14.	962.412.766	95	21	45.829.179	903.826.587	43.039.361	93,91%	58.586.179	2.789.818	6,09%
IX-14.	910.307.971	95	22	41.377.635	853.622.933	38.801.042	93,77%	56.685.038	2.576.593	6,23%
X-14.	1.147.595.284	126	23	49.895.447	1.094.273.557	47.577.111	95,35%	53.321.727	2.318.336	4,65%
XI-14.	743.569.499	65	20	37.178.475	697.907.199	34.895.360	93,86%	45.662.299	2.283.115	6,14%
XII-14.	1.257.425.887	169	23	54.670.691	1.196.498.195	52.021.661	95,15%	60.927.691	2.649.030	4,85%
2014.	11.006.358.207		253	43.503.392	10.407.060.461	41.134.626	94,55%	599.297.745	2.368.766	5,45%
Mjesečni prosjek	917.196.517				867.255.038			49.941.479		
Index 2014 / 2013.	109				109			105		

Tabela 14: Uporedni pokazatelji vrijednosti realizovanog internog platnog prometa u zemlji u periodu 2009 - 2014. godine, u eurima

Period	Ukupan inter. pl. promet	Lančani Index	Radni dani	Dnevni prosjek	Bezgotovinski platni promet	Dnevni prosjek	Učešće bezgot.	Gotovinski platni promet	Dnevni prosjek	Učešće got.
2009.	13.132.500.623		254	51.702.758	9.993.633.299	39.345.013	76,10%	3.138.867.324	12.357.745	23,90%
2010.	11.733.587.598		256	45.834.327	8.741.589.307	34.146.833	74,50%	2.991.998.291	11.687.493	25,50%
2011.	12.009.464.651		255	47.095.940	8.952.110.113	35.106.314	74,54%	3.057.354.538	11.989.626	25,46%
2012.	11.710.512.566		255	45.923.579	8.682.132.662	34.047.579	74,14%	3.028.379.904	11.876.000	25,86%
2013.	12.180.126.932		254	47.953.256	8.998.002.178	35.425.205	73,87%	3.182.124.754	12.528.050	26,13%
I-14.	752.375.313	65	21	35.827.396	554.154.378	26.388.304	73,65%	198.220.935	9.439.092	26,35%
II-14.	839.523.494	112	20	41.976.175	628.453.815	31.422.691	74,86%	211.069.679	10.553.484	25,14%
III-14.	963.785.384	115	21	45.894.542	721.573.941	34.360.664	74,87%	242.211.444	11.533.878	25,13%
IV-14.	964.884.346	100,11	22	43.858.379	711.379.554	32.335.434	73,73%	253.504.792	11.522.945	26,27%
V-14.	915.729.936	95	18	50.873.885	658.274.754	36.570.820	71,89%	257.455.181	14.303.066	28,11%
VI-14.	1.025.245.157	112	21	48.821.198	738.774.736	35.179.749	72,06%	286.470.421	13.641.449	27,94%
VII-14.	1.213.221.712	118	21	57.772.462	867.660.235	41.317.154	71,52%	345.561.477	16.455.308	28,48%
VIII-14.	1.192.996.072	98	21	56.809.337	822.907.113	39.186.053	68,98%	370.088.960	17.623.284	31,02%
IX-14.	1.121.170.397	94	22	50.962.291	803.655.725	36.529.806	71,68%	317.514.671	14.432.485	28,32%
X-14.	1.071.992.530	96	23	46.608.371	792.701.996	34.465.304	73,95%	279.290.534	12.143.067	26,05%
XI-14.	879.984.749	82	20	43.999.237	642.708.896	32.135.445	73,04%	237.275.853	11.863.793	26,96%
XII-14.	1.223.336.570	139	23	53.188.547	928.839.556	40.384.329	75,93%	294.497.014	12.804.218	24,07%
2014.	12.164.245.660		253	48.080.022	8.871.084.699	35.063.576	72,93%	3.293.160.961	13.016.446	27,07%
Mjesečni prosjek	1.013.687.138				739.257.058			274.430.080		
Index 2014/2013.	99,87				99			103		

Tabela 15: Broj pravnih lica i preduzetnika i njihove strukture na osnovu blokade računa u periodu decembar 2009 – decembar 2014. godine

Datum	Ukupan broj pravnih lica i preduzetnika	Broj pravnih lica i preduzetnika koji nisu u blokadi	%	Broj pravnih lica i preduzetnika koji su u blokadi	%
31.12. 2009.	50.186	37.932	75,58%	12.254	24,42%
31.12. 2010.	53.861	39.748	73,80%	14.113	26,20%
31.12. 2011.	57.464	42.278	73,57%	15.186	26,43%
31.12. 2012.*	52.089	39.842	76,49%	12.247	23,51%
31.12. 2013.	55.132	42.151	76,45%	12.981	23,55%
2014.					
31.01.	55.633	42.483	76,36%	13.150	23,64%
28.02.	56.173	42.833	76,25%	13.340	23,75%
31.03.	56.823	43.367	76,32%	13.456	23,68%
30.04.	57.533	44.060	76,58%	13.473	23,42%
31.05.	58.224	44.592	76,59%	13.632	23,41%
30.06.	58.896	45.342	76,99%	13.554	23,01%
31.07.	59.620	45.967	77,10%	13.653	22,90%
31.08.	60.390	46.616	77,19%	13.774	22,81%
30.09.	61.312	47.772	77,92%	13.540	22,08%
31.10.	62.419	48.600	77,86%	13.819	22,14%
30.11.	63.579	49.626	78,05%	13.953	21,95%
31.12.	65.035	50.875	78,23%	14.160	21,77%

* Broj pravnih lica i preduzetnika je na dan 30.6.2012. godine umanjen iz razloga što je izvršeno usklađivanje evidencije Centralnog registra računa, koji vodi Centralna banka Crne Gore, sa evidencijama Centralnog registra privrednih subjekata i Privrednog suda u kojima se navedena pravna lica i preduzetnici vode kao obrisani. Shodno tome izvršeno je ažuriranje i svih ostalih podataka koji se objavljuju u vezi sa sprovođenjem prinudne naplate.

Tabela 16: Pokazatelji broja unijetih naslova za prinudnu naplatu

Period	Ukupan broj unijetih naslova u program blokade	Radni dani
Ukupno 2013.	29.127	254
2014.		
I	2.651	21
II	2.323	20
III	2.862	21
IV	2.113	22
V	2.380	18
VI	2.469	21
VII	2.680	21
VIII	2.197	21
IX	2.668	22
X	3.992	23
XI	3.239	20
XII	4.427	23
Ukupno 2014.	34.001	253

Tabela 17: Ukupni prihodi CBCG, u eurima

Red. Br.	Naziv	Planirano 2014.	Izvršenje Jan.-dec. 2013.	Izvršenje Jan.-dec. 2014.	Učešće (%)	Index 2014/plan	Index 2014/2013.
		1	2	3	4	5	6
1.	FINANSIJSKI PRIHODI	2.540.000,00	994.221,40	1.224.080,83	11,05	48,19	123,12
1.1.	Prihodi od kamata	2.540.000,00	838.221,40	1.130.410,74	10,21	44,50	134,86
1.2.	Dobici od prodaje finansijskih sredstava	0,00	156.000,00	31.000,00	0,28	0,00	19,87
1.3.	Pozitivne kursne razlike	0,00	0,00	62.670,09	0,57	0,00	0,00
2.	PRIHODI POSLOVANJA I DRUGI PRIHODI	7.409.880,00	8.222.211,96	9.849.668,53	88,95	132,93	119,79
2.1.	Prihodi od naknada	6.872.680,00	7.328.003,47	8.563.426,09	77,33	124,60	116,86
2.1.1.	Prihodi od naknada za usluge platnog prometa	3.860.000,00	4.089.888,28	4.411.407,14	39,84	114,29	107,86
2.1.2.	Naknade za usluge sa gotovim novcem	250.000,00	268.155,25	171.060,26	1,54	68,42	63,79
2.1.3.	Naknade za sprovođenje prinudne naplate	390.650,00	441.591,12	608.085,19	5,49	155,66	137,70
2.1.4.	Naknade za poslove fiskalnog agenta	850.000,00	969.060,20	934.684,82	8,44	109,96	96,45
2.1.5.	Naknada za kontrolu poslovanja, dozvole i saglasnosti	1.100.000,00	1.148.461,62	2.031.010,68	18,34	184,64	176,85
2.1.6.	Naknade za usluge pretrage kred.reg.biroa	422.030,00	410.847,00	407.178,00	3,68	96,48	99,11
2.2.	Prihodi od određenih naknada	8.200,00	8.492,79	28.779,52	0,26	350,97	338,87
2.3.	Prihodi od operativnog lizinga	195.000,00	182.267,88	183.779,88	1,66	94,25	100,83
2.4.	Prihodi od prodaje	310.000,00	326.137,78	742.003,65	6,70	239,36	227,51
2.5.	Drugi prihodi	24.000,00	377.310,04	331.679,39	3,00	1.382,00	87,91
	UKUPNO	9.949.880,00	9.216.433,36	11.073.749,36	100,00	111,30	120,15

Tabela 18: Ukupni rashodi CBCG, u eurima

Red. Br.	Naziv	Planirano 2014.	Izvršenje Jan.-dec. 2013.	Izvršenje Jan.-dec. 2014.	Učešće (%)	Index 2014/plan	Index 2014/2013.
		1	2	3	4	5	6
1.	FINANSIJSKI RASHODI	28.300,00	62.885,62	168.316,24	1,65	594,76	267,65
1.1.	Rashodi kamata	28.300,00	31.832,93	168.316,24	1,65	594,76	528,75
1.1.1.	Rashodi kamata bankama – OR	1.000,00	2.783,36	6.827,41	0,07	682,74	245,29
1.1.2.	Rashodi kamata drugim finansijskim institucijama	25.000,00	28.011,51	71.256,80	0,70	285,03	254,38
1.1.3.	Rashodi kamata javnom sektoru	2.300,00	1.038,06	90.232,03	0,89	3.923,13	8.692,37
1.2.	Gubici od prodaje i umanjenje vrijednosti fin.sred.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.	Negativne kursne razlike	0,00	31.052,69	0,00	0,00	0,00	0,00
2.	TROŠKOVI POSLOVANJA	9.185.400,00	9.292.694,41	10.007.744,44	98,35	108,95	107,69
2.1.	Troškovi naknada	182.000,00	227.296,59	115.799,43	1,14	63,63	50,95
2.2.	Troškovi zaposlenih	6.313.800,00	6.145.892,61	6.601.788,78	64,88	104,56	107,42
2.2.1.	Bruto zarade	5.780.000,00	5.627.366,06	6.063.187,55	59,58	104,90	107,74
2.2.2.	Druga primanja	120.000,00	107.405,81	169.366,72	1,66	141,14	157,69
2.2.3.	Naknada povećanih troškova	413.800,00	411.120,74	369.234,51	3,63	89,23	89,81
2.3.	Administrativni troškovi	643.100,00	521.860,06	531.920,65	5,23	82,71	101,93
2.4.	Operativni troškovi poslovanja	1.619.500,00	1.436.412,22	1.568.318,70	15,41	96,84	109,18
2.5.	Drugi troškovi poslovanja	427.000,00	961.232,93	1.189.916,88	11,69	278,67	123,79
	UKUPNO	9.213.700,00	9.355.580,03	10.176.060,68	100,00	110,44	108,77

Prilog 2 - Podzakonska akta CBCG donijeta tokom 2014. godine

Pregled podzakonskih akata kojima se uređuju:

Monetarni instrumenti

1. Odluka o izmjenama Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 52/14)

Zaštita korisnika potrošačkih kredita

2. Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o jedinstvenom načinu obračuna i iskazivanja efektivne kamatne stope na kredite i depozite („Sl. list Crne Gore“ br. 52/14)

Platni promet i platni sistemi

3. Odluka o strukturi, bližim uslovima i načinu otvaranja i ukidanja transakcionih računa („Sl. list Crne Gore“, br. 48/14)
4. Odluka o sadržini Centralnog registra transakcionih računa („Sl. list Crne Gore“, br. 48/14)
5. Odluka o osnovnim elementima naloga za plaćanje za izvršavanje nacionalnih platnih transakcija preko transakcionih računa („Sl. list Crne Gore“, br. 48/14)
6. Odluka o bližim uslovima za obavljanje poslova agenta pružalaca platnih usluga („Sl. list Crne Gore“, br. 48/14)
7. Odluka o načinu vođenja registra platnih institucija i registra institucija za elektronski novac („Sl. list Crne Gore“, br. 48/14)
8. Odluka o zaštiti novčanih sredstava korisnika platnih usluga i novčanih sredstava primljenih u zamjenu za izdati elektronski novac („Sl. list Crne Gore“, br. 48/14)
9. Odluka o sopstvenim sredstvima platnih institucija („Sl. list Crne Gore“, br. 48/14)
10. Odluka o sopstvenim sredstvima institucija za elektronski novac („Sl. list Crne Gore“, br. 48/14)
11. Odluka o minimalnoj vrijednosti platnih transakcija koje moraju biti procesuirane u RTGS sistemu („Sl. list Crne Gore“, br. 48/14)
12. Odluka o nadgledanju rada platnih sistema („Sl. list Crne Gore“, br. 48/14)
13. Odluka o prestanku važenja pojedinih podzakonskih propisa iz oblasti platnog prometa u zemlji („Sl. list Crne Gore“, br. 48/14)
14. Pravila rada Platnog sistema Centralne banke Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 48/14)
15. Pravila o dopuni pravila rada Platnog sistema Centralne banke Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 57/14)

Obezbeđivanje i zaštita novčanica i kovanog novca

16. Odluka o medaljama i žetonima sličnim kovanicama eura („Sl. list Crne Gore“ br. 44/14)

Ostalo

17. Odluka o dopunama Odluke o utvrđivanju tarife po kojoj se obračunavaju naknade za vršenje usluga koje obavlja Centralna banka Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 12/14)

18. Odluka o dopuni Odluke o utvrđivanju tarife po kojoj se obračunavaju naknade za vršenje usluga koje obavlja Centralna banka Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 22/14)
19. Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o utvrđivanju tarife po kojoj se obračunavaju naknade za vršenje usluga koje obavlja Centralna banka Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 48/14)

CIP - Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

336.711(497.16)

GODIŠNJI izvještaj o radu : 2014. godina. - 2003- . - Podgorica (Bulevar Sv. Petra
Cetinjskog br. 6) : Centralna banka Crne Gore, 2015 (Podgorica: AP Print d.o.o. Podgorica). -
28 cm

Godišnje
ISSN 1800-6604 = Godišnji izvještaj o radu (Podgorica)
COBISS.CG-ID 11832080